

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΤΟΣ ΑΖ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19 — ΤΗΛ. 27.689 | 1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1960 | ΑΡΙΘ. 7

ΑΣ ΠΡΟΣΕΖΩΜΕΝ ΤΗΝ ΝΕΟΤΗΤΑ

—«Μὲ καταπλήσσουν αἱ ἀντιλήψεις ποὺ ἔχει ἡ νεολαία...Καὶ μάλιστα ἡ σπουδάζουσα».

Ταῦτα διεκήρυξε πρό τινων ἡμερῶν ὁ Εἰσαγγελεὺς τοῦ Β' Τριμελοῦς Πλημμελειοδικείου, εἰς τινα δίκην. Ἐδικάζοντο κατ' αὐτὴν τρεῖς νεαροὶ Γυμνασιόπαιδες. Καὶ μὴνυτῆς ἦτο ὁ πατὴρ μιᾶς κόρης, ἡ ὁποία μὲ περισσὴν εὐκολίαν ἐγκατέλειψε τὴν πατρικὴν στέγην. Καὶ τοῦτο, διότι ἀπηχθάνετο, ὡς ἐδήλωσε, τὸ Σχολεῖον καὶ τὴν μελέτην. Καὶ οἱ τρεῖς νεαροὶ γνώριμοί της, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπηρθύνθη καὶ ἀνεκοίνωσε τὸ πραξικόπημά της, ὄχι μόνον ἠδιαφόρησαν διὰ τὴν ἀγωνίαν τῆς οικογενείας της. Ἀλλὰ παρέσχον εἰς αὐτὴν προθυμότητα στέγην καὶ τροφήν καὶ τριήμερον παντοειδῆ ψυχαγωγίαν, διαθέτοντες ἄνετα, πρὸς τοῦτο, μέσα.

*

Θὰ ἠθέλομεν νὰ ἐδημοσιεύοντο—εἰ δυνατόν—τὰ λεπτομερῆ πρακτικὰ τῆς δίκης αὐτῆς. Καὶ νὰ λάβουν γνῶσιν των, ὅλοι οἱ ἀρμόδιοι διὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς νεολαίας μας. Καὶ ἀκόμη οἱ δημοσιογράφοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι—εὐκαιρῶς, ἀκαιρῶς—ἐπιλαμβάνονται πάσης δοθείσης εὐκαιρίας, νὰ ἐξαπολύσουν τοὺς διαπύρους των μύθρους ἐναντίον οἰουδήποτε «κατ' ἐπιταγὴν Δεκαλόγου» καὶ ἐναντίον τῶν «στενῶν» ἠθικολογικῶν—καὶ «παπαδίστικων», ὅπως τὰς ἀποκαλοῦν—ἀντιλήψεων.

*

Ἡ νεολαία, διατείνονται, πρέπει νὰ εἶναι ἐλευθέρα εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς φυσικῆς τῆς ζωτικότητος. Νὰ ἔοφα τοὺς χυμούς τῆς ζωῆς· καὶ νὰ τὴν κατακτᾷ δυναμικῶς. Καὶ ὄχι νὰ μωρηκάξῃ, ἄθυμος καὶ καρηβαροῦσα, ἀχρηστους γνώσεις καὶ νεφελοκοκκωγικά παραγ-

γέλματα. Οἱ καιροὶ —λέγουν—ἤλλαξαν σήμερον. Καὶ ὅ,τι ἄλλοτε ἐλογίζετο ὡς διαφθορὰ καὶ ὡς κατάπτωσις, ἔπαυσε νὰ θεωρῆται τοιοῦτον. Ἡ καταστροφὴ τῆς ἠθικῆς προσωπικότητος δὲν συντελεῖται ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῶν ἐξωτερικῶν συνθηκῶν! Ὁ ἀδάμας εἶναι παντοῦ ἀδάμας. Καὶ δὲν «ἀπόλλυται, εἰμὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας!»

*

Συμφωνοῦμεν ὅτι ὑπάρχουν ὄντως καιροὶ, καθ' οὓς ἡ ἱστορικὴ σὰρξ φθείρεται καὶ ἀλλοιοῦται καὶ μετασχηματίζεται. Καὶ ἡ ἐποχὴ μας εἶναι μεταξὺ αὐτῶν. Ἡ μηχανὴ ὑποκαθιστᾷ συνεχῶς σήμερον τὴν παλαιὰν ὀργάνωσιν τῆς ζωῆς. Καὶ φθείρουσα τὴν πλαστικὴν τῆς ὠραιότητα καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῆς δομῆς, τὴν μηχανοποιεῖ καὶ τὴν καθιστᾷ περισσότερο ἀμορφον καὶ κοινότυπον.

*

Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς πρέπει νὰ εἴμεθα περισσότερο ἀγρυπνοὶ καὶ ἀνήσυχοι καὶ Προμηθεῖς. Δὲν δυνάμεθα βεβαίως ν' ἀρηθῶμεν τὴν Τεχνικὴν καὶ τὰ ἀξιοθαύμαστα ἐπιτεύγματα τῆς. Διότι ἀνευ αὐτῆς, καὶ στερούμενος ὁ ἄνθρωπος τῶν τεχνικῶν μέσων, ἀποβαίνει ἄοπλος καὶ ἀνίσχυρος. Ἀλλ' εἰς τὴν νέαν ὀργάνωσιν τῆς ζωῆς, τὴν νέαν δημιουργομένην συνείδησιν, καὶ τοὺς ὅλοεν ἰσχυροτέρους προσανατολισμούς τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου πρὸς τὴν ἐπίγειον ζωὴν καὶ τὴν ἀπληστον ἐπιθυμίαν τοῦ κέρδους, ὀφείλομεν ν' ἀντιτάξωμεν τὴν ἀλήθειαν, τὴν ποιότητα τοῦ πνεύματος καὶ τὴν βαθεῖαν θρησκευτικότητα. Τὸ «Ὄγκ ἐπ' ἄσπῳ μόνον ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν παντὶ ρήματι Θεοῦ» (Λουκ. 4,4). Ἄλλως θὰ μεταβληθῶμεν εἰς ἄβουλον

ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΟΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (1833-1960)

Ξάνθης
Πολύκαρπος Ψωμιάδης ὁ ἀπὸ Νεοκαισα-
ρείας 1922-1935¹
Ἰωακείμ Μαρτινιανὸς ὁ ἀπὸ Νέας Πελα-
γωνείας (Πτολεμαίδος) 1935-1942 β' 1945-1953²

1. «Ἐκκλησία» ἔτ. 1935 ἀριθ. φύλ. 31—32 σ. 254, καὶ ἀριθ. φύλ. 35—36 σ. 284.

2. Ὁ Ἰωακείμ κατασταθεὶς Ἀρχιερεὺς τῆς Μητροπόλεως Ξάνθης τῷ 1935, (5 Σεπτεμβρίου) παρέμεινεν ἐν αὐτῇ μέχρι τῆς 5ης Δεκεμβρίου 1942, ὅτε μετετέθη εἰς τὴν, τῆς Πολυανῆς καὶ Κιλικισίου τοιαύτην, εἰς διαδοχὴν τοῦ ἀποθανόντος Μητροπολίτου αὐτῆς Κυρίλλου· διὰ τὴν οὕτως δὲ χειρῶσασαν παροικίαν Ξάνθης ἐξελέγη ὁ Ἀρχιμ. Ἰωακείμ Συμυρνιώτης χειροτονηθεὶς ὡς Ἀρχιερεὺς αὐτῆς τῇ 13 Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους διατελέσας ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1945 (12 Δεκεμβρίου), ὅτε ἔλαβε χώραν ἀμοιβαία τούτων μετῴθσεως· δηλ. ὁ μὲν Πολυανῆς Ἰωακείμ ἐπανῆλθε καὶ αὖθις εἰς τὴν, ἐξ

Ἰωακείμ Συμυρνιώτης 1942-1945.
Ἀντώνιος Κλαουδάτος 1954.

Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ
Γηρομερίου

Ἀθηναγόρας Ἐλευθερίου 1925-1932.
Γεώργιος Μισαηλίδης ὁ ἀπὸ Θάσου 1932-1942¹
Κύριλλος Καρμπαλιώτης 1942-1943.
Δωρόθεος Νάσκαρης 1943-1951.

ἢς προήργετο, Μητροπολιν Ξάνθης, ὁ δὲ συνώνυμος αὐτῷ Ξάνθης μετετέθη εἰς τὴν παροικίαν Πολυανῆς. Πρβλ. «Ἐκκλησία» ἔτ. 1953 ἀριθ. φύλ. 22-24 σ. 362.

1. Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ: Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κων/πόλεως ἐνθ' ἄνωτ. σ. 77.

καὶ βοσκηματώδη ἀγέλην, ζῶσαν κατ' ἀνοχὴν, κατ' ἐπιταγήν, καὶ κατ' ἀρέσκειαν τῶν ἰσχυρῶν.

*

Ἐχομεν νεότητα, μὲ πλοῦσια στοιχεῖα ζωτικότητος καὶ μὲ ψυχικὸν κόσμον ἀξιοθαύμαστον. Ἀλλὰ, διὰ νὰ ζωογονήσωμεν καὶ νὰ ἀνυψώσωμεν τὴν Ἑλλάδα, πρέπει νὰ τὴν κάμωμεν νὰ πιστεύσῃ εἰς τὰς ἠθικὰς δυνάμεις· καὶ νὰ σέβεται τὴν Παράδοσιν καὶ τὰ τρισάγια Ἑλληνοχριστιανικά μας βιώματα. Τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα εἶναι βεβαίως ὕλικόν καὶ οικονομικόν. Ἀλλὰ ταῦτο χρόνως καὶ ἐξ ἴσον, ἠθικόν, καὶ πνευματικόν. Καὶ δὲν εἶναι δυνατόν, κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς τῆς πνευματικῆς περισυλλογῆς καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ψάλλεται εἰς τοὺς ναοὺς ὁ «Ἀκάθιστος Ὕμνος» πρὸς τὴν Θεομήτορα, νὰ ἐπιτρέπωμεν νὰ προβάλλονται κινηματογραφικαὶ ταινίαι, αἱ ὁποῖαι — ὅπως οἱ «Ἐξάδελφοι» — ἐμφανίζον τὰς φαντασιώσεις, τοὺς κνισμούς, τὴν ἀπιστίαν, τὸν ἀχαλίνωτον αἰσθησιασμόν καὶ τὸν ψυχοκτόνον μηδενισμόν τῆς Γαλλικῆς φοιτητικῆς νεότητος. Διότι τοποθετοῦμεν οὕτω θρυαλλίδα δυναμίτον εἰς τὸ κοινωνικὸν καὶ τὸ Ἐθνικὸν μας οἰκοδόμημα. Καὶ δημιουργοῦμεν τοιοντοτρόπως τοὺς νέους, διὰ τοὺς ὁποίους τόσον ὀδυνηρὰν ἐκπληξὴν ἠσθάνθη ὁ κ. Εἰσαγγελεὺς τῆς προσφάτου δίκης.

*

Ἄς μὴ μᾶς διαφεύγῃ, ὅτι δὲν ὑφίσταται

σήμερον πνευματικὴ ἀποτίμησις τῆς ζωῆς. Καὶ πνευματικὴ γενικῶς ἀτμόσφαιρα. Οὐτε ἐντὸς τῆς οἰκογενείας. Οὐτε ἐκτὸς αὐτῆς, ἐν τῇ κοινωνικῇ δράσει. Καὶ κατ' ἀνάγκην, τὸ διαυγὲς νᾶμα τῆς νεότητος θολοῦται ἐντὸς αὐτῆς τῆς πηγῆς του· ἐκχεόμενον δὲ ἐκτὸς αὐτῆς, ἀποτελεσματοῦται συχνότατα καὶ λιμνάζει, διδασκόμενον πανταχόθεν, ὅτι τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐδαιμονίας εἶναι ὁ πλοῦτος. Ὁ ὀπωσθήποτε ἀποκτώμενος πλοῦτος.

*

Ἄς προσέξωμεν λοιπὸν περισσότερον τὴν νεότητά μας. Ἄς τῆς δώσωμεν Ἰδανικά. Ἄς τὴν καταστήσωμεν περισσότερον λεπταίσθητον, συμφιλιούντες αὐτὴν πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ ἀλληλεγγύης. Ἄς συστηματοποιήσωμεν τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ζωτικότητός της πρὸς πόθους ὑψηλοῦς· πρὸς δραματισμούς φωτεινοῦς καὶ πλαστικούς· καὶ εἰς τὸ νὰ εὐρίσκη ἐντὸς της τὴν πηγὴν τῆς χαρᾶς, εἰς τὴν δημιουργικὴν δραστηριότητα.

Ὁ Ἑλληνοχριστιανικὸς μας πολιτισμὸς, εἶναι μέγας, βαθὺς καὶ ἀειδύνητος Ὁκεανός. Ὅσον δὲ περισσότερον οἰκειούμεθα πρὸς αὐτόν, τόσον πληρέστερον θὰ ἐπιτελέσωμεν τὴν ἀποστολήν μας, ὡς Φυλὴ προνομιούχος, καὶ ὡς Ἔθνος ἠὺλογημένον, ποῦ ὑπῆρξεν ὁ πνευματικὸς καὶ ἠθικὸς Ἥλιος τῆς σφαιρας μας αὐτῆς.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Δωρόθεος Βασιλάς	1952-1957.	Κωνσταντίνος Πλατῆς	1945-1957.
Τίτος Ματθαϊάκης	1957.	Διονύσιος Ψαριανός ὁ ἀπὸ Ῥωγῶν	1957.
Π α ρ ο ν α ξ ι α ς			
Γαβριήλ ὁ ἀπὸ Τήνου	1833-1839.	Κωνσταντίνος Μεγγρέλης ὁ ἀπὸ Ἐλευθε-	1924.
Παρθένιος Ἀκύλας	1852-1876.	ρουπόλεως	
Γρηγόριος Γιακουμῆς	1882-1910.	Σ ι δ η ρ ο κ ἄ σ τ ρ ο υ	
Ἱερόθεος Παρασκευόπουλος	1914-1934.	Νεόφυτος Κωνσταντινίδης	1923-1929 ^α
Χερουβεῖμ Ἄννινος	1935-1945.	Βασίλειος Μαγγριώτης ὁ ἀπὸ Ἀπαμείας	1930.
Ἀμβρόσιος Ἀντωνόπουλος ὁ ἀπὸ Κυθή-	1946-1959.	Σ ι σ α ν ι ο υ καὶ Σ ι α τ ῖ σ τ η ς	
ρων		Ἀγαθάγγελος Παπαναστασιάδης ὁ	
Π α τ ρ ῶ ν			
α'. Π α τ ρ ῶ ν καὶ Ἡ λ ε ῖ α ς			
Μελέτιος ὁ ἀπὸ Μετρῶν	1833-1840 ¹	Διόδωρος Κάρατζης ὁ ἀπὸ Καμπανίας	1930-1944.
Γρηγόριος Δενδρινός ὁ ἀπὸ Αἰγιαλείας	1842-1852.	Ἰάκωβος Κλεόμβροτος	1945-1958.
Μιχαήλ Ἀποστολίδης (Καθηγητῆς τοῦ		Πολύκαρπος Λιώσης ὁ ἀπὸ Σταυρουπόλεως	1958.
Πανεπιστημίου)	1852-1861.	Σύρου, Τήνου, Ἄνδρου, Κέας, Μήλου.	
Κύριλλος Χαιρωνιδῆς	1866-1874.	α' Ἄ ν δ ρ ο υ	
Ἀβέρκιος Λαμπίρης	1874-1878.	Διονύσιος Καρκάκης	1810-1835.
Νικηφόρος Καλογεράς	1883-1885.	Σωφρόνιος Μπιστής Ῥεματούσης ὁ ἀπὸ	
Δαμασκηνός Χριστόπουλος	1886-1892.	Μυρρίνης	1836-1837.
Ἱερόθεος Μητρόπουλος	1892-1903 ^α		
β' Π α τ ρ ῶ ν			
Ἀντώνιος Παράσχης	1906-1944.		
Θεόκλητος Παναγιωτόπουλος ὁ ἀπὸ Καλα-			
βρυτών κ.λ.π.	1944-1957.		
Κωνσταντίνος Πλατῆς ὁ ἀπὸ Κοζάνης	1957.		
Π ο λ υ α ν ῆ ς καὶ Κ ι λ κ ι σ ι ο ῦ			
Κύριλλος Ἀφεντουλίδης ὁ ἀπὸ Νιγρίτης	1928-1942.		
Ἰωακείμ Μαρτινιανός ὁ ἀπὸ Ξάνθης	1942-1945.		
Ἰωακείμ Σμυρνιώτης ὁ ἀπὸ Ξάνθης	1945.		
Σ ἄ μ ο υ καὶ Ἰ κ α ρ ῖ α ς ^β			
Εἰρηναῖος Παπαδόπουλος ὁ ἀπὸ Δαρδα-			
νελλίων καὶ Λαμφάκου	1926.		
Σ ε ρ β ῖ ο ν καὶ Κ ο ζ ἄ ν η ς			
Ἰωακείμ Ἀποστολίδης πρ. Αὐστραλίας ⁴	1927-1945.		

1. Μετὰ τὸν, κατὰ τὴν 22αν Ἰανουαρίου 1840, τοῦ Μελετίου, ἡ Ἱ. Σύνοδος μετέθεσεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀχαΐας τὸν Σελλασίας ἢ Βρεσθῆνης Θεοδώρητον μὴ ἀποδεχθέντα ὅμως τὴν πρᾶξιν αὐτῆς.

2. Δυνάμει τοῦ ΒΧΔ' τοῦ 1899 Νόμου «Περὶ διοικητικῆς διαιρέσεως τοῦ Κράτους» ἡ ἐπαρχία Ἡλείας ἀποσπασθεῖσα τῆς τῶν Πατρῶν ἀπετέλεσεν ἰδίαν ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν.

3. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1926 ἔλαβε χώραν μετάθεσις τῶν Μητροπολιτῶν Ἰκαρίας, τοῦ ἀπὸ Ἰμβρου, Ἰωακείμ Καβύρη καὶ Σουφλίου, τοῦ ἀπὸ Παραμυθίας Νεοφύτου Κοτζαμανίδου. «Τεθέντος εἰς προσωρινὴν διαθεσιμότητα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἰκαρίας κ. Ἰωακείμ, ἐξελέγη τῇ 20 Νοεμβρίου ἐ.ε. ἀντικαταστάτης αὐτοῦ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σουφλίου κ. Νεόφυτος. Μητροπολίτης δὲ Σουφλίου ἐξελέγη αὐθημερόν ὁ Σεβ. πρῶν Ἰκαρίας κ. Ἰωακείμ. Ὁ Μητροπολίτης Ἰκαρίας Νεόφυτος διετέλεσεν Ἀρχιερεὺς αὐτῆς, ἀπὸ τῆς 20 Νοεμβρίου 1926 μέχρι τῆς 24ης Ἰανουαρίου 1931, ὅτε καὶ ἀπέθανε. Ἀποφάσει δὲ τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας ἡ οὕτως, ἐν χρεῖα, διατελέσασα Μητρόπολις Ἰκαρίας, ὡς προσωρινή, συνεχωνεύθη μετὰ τῆς Σάμου, τοιαύτην φέρουσαν ἐφεξῆς τὸν τίτλον «Μητρόπολις Σάμου καὶ Ἰκαρίας». Πρβλ. «Ἐκκλησια» ἔτ. 1924 ἀριθ. φύλ. 22 σ. 166, ἔτ. 1926 ἀριθ. φύλ. 51-52 σ. 408, ἔτ. 1931 ἀριθ. φύλ. 4 σ. 30.

4. Ὁ Ἰωακείμ Μητροπολίτης ὠν Κοζάνης ἀπὸ τοῦ 1923 ἐξελέγη, ὡς τοιοῦτος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Αὐστραλίας κατὰ τὸ ἔτος 1926 ἐν τοσοῦτῳ ὅμως, ὡς ἐκ τῶν κατωτέρω

παρατιθεμένων ἀποφάσεων τῆς Ἱεράς Συνόδου τῶν Πατριαρχείων, ἐπῆλθον, ἐν προκειμένῳ, μεταβολαί, ὡς αἱ ἀκόλουθοι οὕτως Αὐτῆ, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 27ης Ἰουνίου 1926 ἀκατόπιν τῶν εἰς αὐτὴν περιελθόντων νεωτέρων στοιχείων ἀνεθεώρησε προγενεστέρων αὐτῆς ἀποφάσεων καὶ θεῖσα εἰς προσωρινὴν διαθεσιμότητα τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Αὐστραλίας κ. Ἰωακείμ ἀποκατέστησεν εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν Αὐστραλίας τὸν Σεβ. πρῶν Αὐστραλίας κ. Χριστοφόρον, ἵνα κατὰ τὸ ἔτος 1927 ἀποκαταστήσῃ «εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν Σερβίων καὶ Κοζάνης τὸν Σεβ. Μητροπολίτην πρῶν Αὐστραλίας (ἀπὸ Κοζάνης) κ. Ἰωακείμ», εἰς δὲ τὴν Ἱεράν Μητρόπολιν Σηλυβρίας τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Σερβίων καὶ Κοζάνης (ἀπὸ Σηλυβρίας) κ. Εὐγένιον». Πρβλ. «Ἐκκλησια» ἔτ. 1926 ἀριθ. φύλ. 29-30 σ. 236 καὶ ἔτ. 1927 ἀριθ. φύλ. 21 σ. 168.

1. Ἡ Ἱερά Μητρόπολις Νιγρίτης ἀνῆκε καὶ αὐτὴ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν προσωρινῶς ἰδρυθεῖσων παροικιῶν, ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς ὁποίας ἀνῆλθον, ἀπὸ τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς μέχρι τῆς καταργήσεως αὐτῆς εἰς τὴν, τῶν Σερρῶν, ἐπαρχίαν, ὁ ἀπὸ Δαρδανελλίων, καὶ Λαμφάκου Κύριλλος Ἀφεντουλίδης (1924-1928), ὃν μετὰ τὴν μετάθεσιν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἱεράν Μητρόπολιν Πολυανῆς καὶ Κιλκισίου διεδέξατο κατ' Ἰούνιον τοῦ 1928 ὁ ἀπὸ Κυδωνιῶν (πρότερον Ἐπίσκοπος Ἀμισοῦ, εἶτα Μητροπολίτης Φιλαδελφείας καὶ ἐν συνεχείᾳ Κυδωνιῶν) Εὐγένιος Βαχάλης, ὅστις διετέλεσε ποιμενάρχης αὐτῆς μέχρι τῆς 21ης Φεβρουαρίου 1935, ὅτε καὶ μετετέθη εἰς τὴν, τοῦ Νευροκοπίου, τοιαύτην. Οἰκοθεν νοεῖται, ὅτι ἡ παροικία αὕτη, ὡς προσωρινή, καθρηγῆθη συγχωνευθεῖσα μετὰ τῶν ἐξ ὧν ἀπεσπάσθη Ἱεράν Μητροπόλεων Σερρῶν καὶ Σιδηροκάστρου· σήμερον δὲ ἡ Μητρόπολις Σερρῶν, κατὰ τὸν ἰσχύοντα Καταστατικὸν Χάρτην τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος φέρει καὶ τὸν τίτλον «Νιγρίτης». Πρβλ. «Ἐκκλησια» ἔτ. 1935 ἀριθ. φύλ. 8 σ. 63.

2. «Ἐκκλησια» ἔτ. 1929 ἀριθ. φύλ. 10 σ. 77.

3. Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Ἱεράς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κων/λεως τῆς 5ης Φεβρουαρίου 1924, καθ' ἣν ἔλαβε χώραν ἡ μετάθεσις τοῦ Ἀγαθαγγέλου ἐκ τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Ἐδέσσης εἰς τὴν, τῆς Σισανίου καὶ Σιατίστης, τοιαύτην ἐγένοντο καὶ καταστάσεις τῶν κάτωθι Ἀρχιερέων.

α) Τοῦ Βερροίας καὶ Ναούσης Κωνσταντίνου Ρούση ἡ Καπιτζόγλου εἰς τὴν, τῆς Ἐδέσσης, ἐξ ἧς εἶχε μετατεθῆ.

β) Τοῦ Ῥόδου Ἀποστόλου Τρύφωνος εἰς τὴν, τῆς Βερροίας καὶ Ναούσης, τοιαύτην καὶ

γ) Τοῦ Ἐφέσου Χρυσοστόμου Χατζησταύρου εἰς τὴν, τῆς Ῥόδου, ὁμοίαν.

Ἐν τοσοῦτῳ ὅμως, ἐπειδὴ ἡ Ἱταλικὴ Κυβέρνησις, κατέχουσα τότε τὴν Δωδεκάνησον, ἠρνήθη ἵνα δεχθῆ μεταβολὴν τῆς ὑφισταμένης Ἀρχιερατικῆς, τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῆς, συνθέσεως τοσοῦτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἰδρῦθη καὶ νέα Μητρόπολις

Σεραφεῖμ Δρόσος πρ. Σμύρνης	1837-1842.	Χρυσόστομος Δημητρίου ὁ ἀπὸ Ζακύνθου	1957-1958.
Προκόπιος Οἰκονόμου	1852-1854.	Ἰδρας, Σπετσῶν καὶ Αἰγίνης ¹ .	
Μητροφάνης Οἰκονομίδης	1855-1889.	Γεράσιμος Ῥάλλης Σπανός ὁ ἀπὸ Αἰγί-	
β' Κύθου		νης, Ἰδρας καὶ Πόρου	1833-1842.
Νικόδημος Ῥούσος	1797-1842.	Νεόφυτος Κωνσταντινίδης	1852-1875.
γ'. Μήλου ¹		Ἀρσένιος Γουμποῦρος	1882-1906.
Καλλίνικος Ἡλιάδης	1797-1843.	Ἰωάσαφ Σιάκος	1907-1910.
δ'. Σύρου		Προκόπιος Καραμᾶνος ²	1912.
*Ανθιμος Κομνηνός ὁ ἀπὸ Ἡλιουπόλεως	1833-1842.	Φθιώτιδος	
Δανιὴλ Κοντούδης ὁ ἀπὸ Καρυστίας	1842-1862.	α'. Θαυμακοῦ	
*Αλέξανδρος Λυκοῦργος (Καθηγητὴς τοῦ		Μισαήλ ὁ ἀπὸ Κισσάμου Κρήτης	1880-1900.
Πανεπιστημίου)	1866-1875.	β'. Λοκρίδος ³	
Μεθόδιος Παπαναστασόπουλος	1882-1903.	*Αγαθάγγελος Μυριανθούσης ὁ ἀπὸ	
*Αθανάσιος Λεβεντόπουλος	1907-1929.	*Αγκύρας ⁴ .	1833-1852.
Φιλάρετος Ἰωαννίδης ὁ ἀπὸ Σικάγου	1930.	γ'. Φθιώτιδος	
Τρίκκης καὶ Σταγῶν		*Ιάκωβος ὁ ἀπὸ Εὐρίπου (Χαλκίδος)	1833-1851.
α'. Σταγῶν		Καλλίνικος Καστόρχης	1852-1877.
Μελέτιος ὁ ἀπὸ Πρεσπῶν (Προεδρικῶς)	1880-1893.	Κωνσταντῖνος Καλοζύμης	1894-1902.
β'. Γαρδικίου ²		Θεόφιλος Ἰωάννου	1906-1913.
Γρηγόριος	1877-1885.	*Ιάκωβος Παπαϊωάννου	1914-1932.
γ'. Τρίκκης		*Αμβρόσιος Νικολαΐδης ὁ ἀπὸ Ναυπα-	
Μελέτιος ὁ ἀπὸ Σελευκείας	1876-1887.	κτίας κ.λ.π.	1932-1958.
Προκόπιος Κουκουλάρης	1894-1904.	Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου ⁵	
*Ανθιμος Παντελάκης	1907-1914.	Χρυσόστομος Χατζησταύρου ὁ ἀπὸ Βερ-	
Πολύκαρπος Θωμᾶ	1914-1945.	ροίας κ.λ.π.	1924.
Χερουβεῖμ Ἄννινος ὁ ἀπὸ Παροναζίας	1945-1952.		
Δωρόθεος Νάσκαρης ὁ ἀπὸ Παραμυθίας	1952-1959.		
Διονύσιος Χαραλάμπους ὁ ἀπὸ Λήμνου	1959.		
Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας			
Παῖσιος Βυζάντιος ὁ ἀπὸ Ἐλαίας	1833-1849.		
Γρηγόριος Ῥώτας	1852-1865.		
Βαρθολομαῖος Σωτηριάδης	1866-1871.		
*Ἰγνάτιος Ζερβόπουλος	1871-1878.		
Νεόφυτος Παναγιωτόπουλος	1882-1903.		
Γαβριὴλ Παπαϊωάννου	1907-1920.		
*Ανδρέας Τριανταφύλλου	1922-1938.		
*Ανθιμος Τσάτσος ὁ ἀπὸ Θήρας	1938-1950.		
Δαμασκηνός Χατζόπουλος	1950-1957.		

ἐν τῷ συμπλέγματι τούτῳ, ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Κυκλάδων» δι' ἣν εἶχεν ἐκλεγῆ ὁ Κορυτσᾶς Γερμανός Ἀναστασιάδης, καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν ἔστειλε ν' ἀναγνωρίσῃ ἄλλον Ἀρχιερέα Ῥόδου, παρεκτός τοῦ Ἀποστόλου, διὰ τοῦτο ἡ Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία προέβη εἰς ἀναθεώρησιν τῆς τοιαύτης ἀποφάσεώς Της καταστήσασα Ῥόδου μὲν τὸν Βερροίας Ἀπόστολον, Βερροίας δὲ τὸν Ῥόδου Χρυσόστομον. Πρβλ. «Ἐκκλησία» ἔτ. 1924 ἀριθ. φύλ. 38 σ. 352, ἀριθ. φύλ. 40 σ. 368, ἀριθ. φύλ. 47 σ. 423, ἀριθ. φύλ. 50 σ. 447, ὅστις τὴν ιδιότητα τοῦ Μητροπολίτου Βερροίας καὶ Ναούσης διετήρησεν ἐπὶ πολὺ, διότι, μετ' ὀλίγον, ἀποφάσει καὶ αὐθις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν Πατρι-αρχείων μετετέθη εἰς τὴν νεοσυσταθεῖσαν Μητρόπολιν «Καβάλλας καὶ Νέστου», ὡς ἀρχικῶς ἐπιτιλοφθεῖτο αὐτῇ, εἰς διαδοχὴν τοῦ ὁποῦ, ἐν αὐτῇ ἐξελέγη ὁ Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως Σωφρόνιος Σταμούλης. Πρβλ. «Ἐκκλησία» ἔτ. 1924 ἀριθ. φύλ. 23 σ. 157.

1. Οἰκοθεν νοεῖται, ὅτι μετὰ τὴν κανονικὴν τούτων χη-ρειαὶ συνεχωρεύθησαν τῇ παροικίᾳ Σύρου.

2. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν οἰκειῶν Ἀρχιερέων αἱ Ἐπι-σκοπαὶ Σταγῶν καὶ Γαρδικίου ὑπέχθησαν ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Τρίκκης.

1. Αἱ νῆσοι Αἴγινα, Σαλαμίς καὶ Ἀγκίστριον διὰ τοῦ ἀπὸ 20 Νοεμβρίου (2 Δεκεμβρίου) 1833, Διατάγματος ἀπε-τέλεσαν τὴν προσωρινὴν Ἐπισκοπὴν Αἰγίνης, ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς ὁποίας ἀνῆλθεν ὁ πρ. Ἐλασσῶνος Σαμουὴλ παραμεινάς ἐν αὐτῇ ἀπὸ τοῦ 1833-1852, ὅτε καὶ παρητήθη, ἡ δὲ παροικία αὐτῇ ὑπέχθη ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Ἀθηνῶν, ὅφ' ἦν καὶ διε-τέλει μέχρι τοῦ 1936, ὅτε αἱ μὲν νῆσοι Αἴγινα καὶ Ἀγκίστριον ἐξεχωρήθησαν εἰς τὴν, τῆς Ἰδρας καὶ Σπετσῶν, τοιαύτην, ἡ δὲ Σαλαμίς ἀπέτελεσε τμήμα τῆς, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, συ-σταθεῖσης νέας Μητροπόλεως Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος.

2. Ἐπὶ τῆς Ἀρχιερατείας τούτου, ἡ νῆσος Αἴγινα, τῷ 1936, ἀποσπασθεῖσα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν ἐξεχωρήθη τῇ Μητροπόλει Ἰδρας φερομένη τὸν τίτλον «Μητρόπολις Ἰδρας, Σπετσῶν καὶ Αἰγίνης».

3. Ἀμφότεραι αἱ Ἐπισκοπαὶ αὗται μετὰ τὴν μετάθεσιν τοῦ Θαυμακοῦ εἰς τὴν, τῆς Θεσσαλιώτιδος τοιαύτην, καὶ τὸν θάνατον τοῦ Λοκρίδος, συνεχωρεύθησαν εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Φθιώτιδος.

4. Οὗτος, ἐπὶ τῇ πληροφορίᾳ, ἀναληθεὶ ἀποδειχθεῖση, ὅτι ἀπέθανεν ὁ Θηβῶν Παῖσιος, ἐξελέγη ὑπὸ τῆς Μ. τοῦ Χρι-στοῦ Ἐκκλησίας διάδοχος του, ἵνα τῷ 1833 ἀναλάβῃ τὴν δι-οίκησιν τῆς προσωρινῆς Ἐπισκοπῆς Λοκρίδος.

5. Ἡ νῆσος Θάσος, τῷ 1924, ἀπέτελεσε προσωρινὴν Μητρόπολιν, τὴν διαποιοῦσαν τῆς ὁποίας ἔλαβεν ὁ ἀπὸ Προ-ικονήσου, Γεώργιος Μισαηλίδης, παραμεινάς ἐν αὐτῇ, ἀπὸ τοῦ 1924-1932, ὅτε μετετέθη εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, εἰ καὶ ἀρχικῶς εἶχεν ἀποφασίσῃ, ὅπως αὕτη ὑπαχθῆ ὑπὸ τὴν, τῆς Λήμνου, παροικίαν, ἐν τοῦτοις ὅμοις βραδύτερον συνεχώνευσε ταύτην μετὰ τὴν Μητρόπολιν Μαρωνείας, μεθ' ἧς διετέλεσε συνη-νωμένη μέχρι τοῦ 1952, ὅτε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαρωνείας καὶ Θάσου (24 Δεκεμβρίου 1952) Βασιλείου Κωνσταντίνου, ὑπέχθη ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως, εἰς ἣν προσετέθη καὶ ὁ τίτλος τῆς νῆσου ταύτης. Πρβλ. «Ἀπό-στολος Ἀνδρέας» Κων/πόλεως ἔτ. 1958 ἀριθ. φύλ. 378. «Ἐκ-κλησία» ἔτ. 1932 ἀριθ. φύλ. 39-40 σ. 348.

Φλωρίνης, Ἀλμωπίας καὶ Ἐορδαίας¹Χρυσόστομος Καβουρίδης ὁ ἀπὸ Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου² 1926-1932.Βασίλειος Παπαδόπουλος ὁ ἀπὸ Γουμενίτσης καὶ Γιαννιτσῶν (ἢ Πέλλης)³ 1932.

Φωκίδος

Νεόφυτος Ἀδὰμ ὁ ἀπὸ Καρύστου 1833-1841.

Ἰωσήφ Διστομίτης 1852-1855.

Δαυὶδ Μολοχάδης 1855-1887.

Ἀμβρόσιος Τσάπος 1901-1928.

Ἰωακείμ Ἀλεξόπουλος ὁ ἀπὸ Βοστώνης 1930-1935.

Ἀθανάσιος Παρίσης 1936.

Χαλκίδος

α'. Σκοπέλου καὶ Σκιάθου.

Εὐγένιος 1796-1842⁴

β'. Χαλκίδος

Ἀνθιμος ὁ ἀπὸ Ἀθηνῶν 1833-1836.

Νεόφυτος Ἀδὰμ ὁ ἀπὸ Φωκίδος 1841-1851.

Καλλίνικος Καμπάνης 1852-1879.

Χριστόφορος Σταματιάδης 1882-1892.

Εὐγένιος Δεπάσιος 1893-1902.

Παντελεήμων Κριεζῆς 1906-1907.

Χρῦσανθος Προβατᾶς 1907-1920.

Γρηγόριος Πλειαθὸς 1922.

Χίου

Ἱερώνυμος Γοργίας ὁ ἀπὸ Καλλιουπόλεως καὶ Μαδύτου 1909-1931.

Πολύκαρπος Βαρβάκης ὁ ἀπὸ Ἀνδριανουπόλεως 1931-1933.

Ἰωακείμ Στρομπῆς ὁ ἀπὸ Καρδαμύλων⁵ 1933-1946.

Παντελεήμων Φωστίνης πρ. Καρυστίας καὶ Σκύρου 1946.

1. Ὑπὸ τὸν τίτλον «Μελέτη περὶ τῶν ὀρίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης, Ἀλμωπίας καὶ Ἐορδαίας» ἐκυκλοφόρησεν ἔργον, τοῦ 1957, τοῦ κ. Σ. Κωνσταντινίδου.

2. Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ ἐνθ' ἄν. σ. 91. «Ἐκκλησία» ἔτ. 1926 ἀριθ. φύλ. 14 σ. 109 καὶ 25 σ. 197.

3. Ὁ, κατὰ τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 1925, μετατεθεὶς ἐκ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Παραμυθίας εἰς τὴν προσωρινὴν τοιαύτην Νέας Πελαγονίας ἢ Πτολεμαΐδος Ἰωακείμ Μαρτινιανὸς παρέμεινεν ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ 1935, ὅτε καὶ αὐθις μετετέθη εἰς τὴν, τῆς Εἰρήνης, ἐπαρχίαν, ἢ δὲ τῆς Πτολεμαΐδος ὁμοίᾳ «προσωρινῇ οὐσα καταργεῖται συγχωνευομένη μετὰ τῆς ἐξ ἧς ἀπεστάθη Μητροπόλεως Φλωρίνης» Πρβλ. Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ ἐνθ' ἄνωτ. σ. 77. «Ἐκκλησία» ἔτ. 1934 ἀριθ. φύλ. 3 σ. 23. καὶ 1935 ἀριθ. φύλ. 35—36 σ. 284. Ὁ ἀπὸ Σελευκείας Βασίλειος Παπαδόπουλος διεδέξατο τὸν ἀποθανόντα τῷ 1928 Γιαννιτσῶν καὶ Γουμενίτσης Σμάρραγον τὸν ἀπὸ Ἡλιουπόλεως. «Ἐκκλησία» ἔτ. 1928 ἀριθ. φύλ. 3 σ. 23 καὶ 5 σ. 40.

4. Μετὰ τὸν, κατὰ τὴν 6ην Ὀκτωβρίου 1842, θάνατον τοῦ Εὐγενίου, ἢ Ἐπισκοπῆ αὐτῆ συνεχωνεῦθη μετὰ τῆς Εὐβοίας (Χαλκίδος) τοιαύτην, μεθ' ἧς παρέμεινε συνηνωμένη μέχρι τοῦ 1899, ὅτε, δυνάμει τοῦ ΒΧΔ' νόμου, ἀποσπασθεῖσα ταύτης προσηρτήθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Δημητριάδος, ἵνα καὶ αὐθις ἐξ αὐτῆς ἀποσπασθῇ τῷ 1909, δυνάμει τοῦ ΓΥΑΔ' τοιοῦτου, καὶ ἐπανυπαχθῇ τῇ, τῆς Χαλκίδος, ὁμοίᾳ, ὑφ' ἣν καὶ μέχρι σήμερον διατελεῖ. Πρβλ. Βασιλ. Ἀτέση: Ἐπιτομὸς Ἐπισκοπικῆ Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κ.λ.π. ἐνθ' ἄνωτ. Τ.Α. σ. 80 καὶ Β'. σ. 132—135.

5. Ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν ἀνεγράψαμεν ἢ Μητρόπολιν Καρδαμύλων ἀνῆκε καὶ αὐτῇ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν προσω-

Γ'

ΒΟΗΘΟΙ ΚΑΙ ΤΙΤΟΥΛΑΡΙΟΙ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ

Α'.

ΒΟΗΘΟΙ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ

Ὑπὸ τὸν τίτλον «Βοηθοὶ Ἐπίσκοποι» νοοῦνται οἱ Ἀρχιερεῖς ἐκεῖνοι, ὅτινες, βάσει νόμου, χειροτονηθέντες ὡς τοιοῦτοι, ἀνέλαβον ὑπηρεσίαν εἴτε παρὰ τῇ Ἱερᾷ Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀθηνῶν, εἴτε παρ' ἄλλαις, τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, παροικίαις, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τοὺς Τιτουλαρίους, οἱ ὅποιοι ἀποφάσει μόνον τῆς Ἐκκλησίας ἀνυψώθησαν εἰς τὸν, τῆς Ἀρχιερωσύνης, βαθμὸν, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι οὐχὶ σπανίως ταυτίζεται ἢ ἰδιότης τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν.

Ἀνεξαρτήτως τούτων, παραθέτομεν κατωτέρω κατάλογον τῶν τοιούτων Ἐπισκόπων.

α' Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

Ἀχαΐας : Παντελεήμων Καρανικόλας 1958.

Βρεσθένης : Ἀνθιμος Τσάτσος¹ 1924-1931.

Γερμανὸς Χατζηανέστης 1936-1945.

Εὐρίπου : Ἀλέξιος Ἰγγλέσης 1949-1957.

Θαυμακοῦ : Χρυσόστομος Θέμελης 1957.

Κερνίτσης : Χρυσόστομος Βενετό-

πουλος 1957.

Μαραθῶνος : Δαμασκηνὸς Κοτζιάς 1952-1958.

Ρωγῶν : Διονύσιος Ψαριανὸς 1952-1957.

Σταυρουπόλεως : Θεόκλητος Παναγιωτόπουλος 1924-1931.

Ἀγαθόνικος Παπασταματίου 1941-1942.

Γεώργιος Πάτσης 1943-1952.

ρινῶν ἐπαρχίᾳ, ἢ πλήρωσις τῶν ὁποίων ἐγένετο δι' Ἀρχιερέων κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

α) Καρδαμύλων ἐξελέγη ὁ Κορυτσᾶς Ἰωακείμ Στρομπῆς.

β) Ἀρδαμερίου ἐξελέγη ὁ Ἀρχιδιακονεύων Καλλίνικος Κρεατσούλης.

γ) Πλωμαρίου ἐξελέγη ὁ Καλλιουπόλεως κ.λ.π. Κων/νος Κοιδάκης.

δ) Μετσόβου ἐξελέγη ὁ Γάνου καὶ Χώρας Τιμόθεος.

ε) Καβάλλας ἐξελέγη ὁ Βερροίας κ.λ.π. Χρυσόστομος Χατζησταύρου.

στ) Βερροίας κ.λ.π. ἐξελέγη ὁ Μυριοφύτου καὶ Περιστασῶος Σωφρόνιος Σταμούλης.

ζ) Λαγκαδᾶ ἐξελέγη ὁ Κυκλάδων Γερμανὸς Ἀναστασιάδης.

η) Θάσου ἐξελέγη ὁ Προικοννήσου Γεώργιος Μισαηλίδης.

θ) Σουφλίου ἐξελέγη ὁ Παραμυθίας Νεόφυτος Κοτζαμανίδης.

ι) Παραμυθίας ἐξελέγη ὁ Βελεγράδων Ἰωακείμ Μαρτινιανός.

ια) Νευροκοπίου ἐξελέγη ὁ Ἐπίσκοπος Μυρέων Φιλόθεος Λουκίδης.

ιβ) Ζίχνης ἐξελέγη ὁ Περγάμου Ἀλέξανδρος Δελανᾶς.

ιγ) Ἰκαρίας ἐξελέγη ὁ Ἰμβρου Ἰωακείμ Καβύρης Πρβλ.

«Ἐκκλησία» ἔτ. 1924 ἀριθ. φύλ. 23 σ. 157 καὶ 22 σ. 166, καὶ ἔτ. 1925 ἀριθ. φύλ. 8 σ. 60. Μετὰ τὴν μετάθεσιν τοῦ Ἰωακείμ,

ἢ προσωρινῇ Ἐπισκοπῇ Καρδαμύλων συνεχωνεῦθη τῇ, τῆς Χίου, Μητροπόλει. Πρβλ. «Ἐκκλησία» ἔτ. 1933 ἀριθ. φύλ. 48 σ. 383.

1) Οἱ Βοηθοὶ Ἐπίσκοποι ὑπὸ τὸν τίτλον «Σταυρουπόλεως» Θεόκλητος Παναγιωτόπουλος, Γεώργιος Πάτσης, «Βρεσθένης» Ἀνθιμος Τσάτσος, Γερμανὸς Χατζηανέστης, «Μαραθῶνος» Δαμασκηνὸς Κοτζιάς, «Εὐρίπου» Ἀλέξιος Ἰγγλέσης, διετέλεσαν, ὡς καὶ ὁ νῦν «Θαυμακοῦ» Χρυσόστομος Θέμελης διατελεῖ, Ἀρχιεπισκοπικοὶ, ἐν Πειραιεῖ, Ἐπίτροποι, τῶν ἐκάστοτε Ἀρχιεπισκόπων. Πρβλ. καὶ Ἐπισκόπου Θαυμακοῦ Χρυσόστομου: Τὸ Ἀρχιεπισκοπικὸν Γραφεῖον Πειραιῶς ἐν «Λεύκιμα Πειραιῶς» ἔτ. 1958 σ. 34-35.

ΤΟ ΕΝ ΡΟΔΩ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ (19 - 28 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1959)

Καὶ ὁ ἐν Ῥώμῃ ἀνταποκριτὴς τοῦ New York Times Arnaldo Cortesi μετὰ τὴν ἐκπομπὴν τοῦ Ραδιοφ. σταθμοῦ τοῦ Βατικανοῦ περὶ τῆς ἐν Ῥόδῳ συναντήσεως ὡς καὶ τῆς προσεχοῦς τοιαύτης ἐν Βενετία εἰς ἀνταπόκρισίν του πρὸς τὴν ἐν λόγῳ ἐφημερίδα (ιδὲ New York Times 4 Σεπτ.) ἀποδίδει τὴν πρωτοβουλίαν τῶν συζητήσεων μεταξὺ Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ Ὁρθοδόξων εἰς τὸν Καρδινάλιον Εὐγένιον Tisse-

Ταλαντίου: Παντελεήμων Παπαγεωργίου	1936-1944.
Βασιλείος Ἀτέσης	1945-1949.
β'. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης	
Ἀπαμείας: Βασιλείος Μαγκριώτης	1926-1931.
Σπυρίδων Συνοδινός	1945-1950.
Μύρων: Τιμόθεος Ματθαϊάκης	1951-1954.
Ὀλύμπου: Καλλίνικος Χαραλαμπάκης	1936-1945.
Ταλαντίου: Στέφανος Ἀφεντουλίδης	1958.
γ'. Μητροπόλεως Ἰωαννίνων	
Βελλᾶς: Ἀθανάσιος Νάτσης	1945-1946.
Δωδώνης: Δημήτριος Εὐθυμίου	1926-1931.
Περιστερᾶς: Εὐστάθιος Σκάρπας	1936-1939.

Β'.

ΤΙΤΟΥΛΑΡΙΟΙ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ

α'. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν	
Καρυοπόλεως: Χριστοφόρος Χατζῆς	1953-1956.
Πατρῶν: Μελέτιος Χρηστίδης ¹	1924.
Ῥοδοστόλου: Ἀλέξανδρος Δήμογλου ²	1918-1919.
Σεβαστείας: Γερβάσιος Σουμελίδης ³	1924-1934.
Σταυροπόλεως: Πολύκαρπος Ἰωάννου	1953-1958.
Ταλαντίου: Ἰερόθεος Μπόκολας	1919-1924.
Χριστοπόλεως: Ἰάκωβος Βαβανάτσος	1935-1936.
β'. Μητροπόλεως Μυτιλήνης	
Χριστοπόλεως: Ἀμβρόσιος Νικολάου	1956-1958.
γ'. Μητροπόλεως Χίου	
Ἰωνοπόλεως: Γρηγόριος Σπανούδης	1926-1943.

† Ὁ ἴπρ. Ἀθήνου ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

1) Σημειωτέον ὅτι οὗτος ἐχειροτονήθη Ἀρχιερεὺς ἐν τῷ κλίματι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῷ 1910.

2) Ὁμοίως καὶ ὁ Ἀλέξανδρος τῷ 1907.

3) Καὶ οὗτος ἐχειροτονήθη ὡς τοιοῦτος τῷ 1914.

rant, Γραμματέα τῆς Ἐπιτροπῆς ἐν τῇ ἀγίᾳ Ἐδρᾷ διὰ τὰς Ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας. Ὁ Καρδινάλιος Tisserant ἠρονήθη, ὅτι εἶναι εἰσηγητὴς τῆς ἰδέας, ἀλλὰ θεωρεῖ δυνατὰς καὶ εὐκαιὰς τὰς συζητήσεις ταύτας, προσθέσας, κατὰ τὸν ἀνταποκριτὴν τῆς Ἀμερικανικῆς ἐφημερίδος, ὅτι, ἐὰν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπανεβλήθῃ εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἐνωθῇ μετ' αὐτῆς θὰ διατηρήσῃ ὅλα τὰ προνόμια καὶ ἔθιμά της, τὰ μὴ συγκρουόμενα πρὸς τὰ δόγματα τοῦ Ῥωμαιοκαθολικισμοῦ!! Καὶ ἐν τῇ ὡς ἄνω ἀνταποκρίσει ὡσαύτως ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τῶν Ὁρθοδ. Ἀντιπροσώπων, τῶν ὀρισθέντων ἤδη (!) διὰ τὴν ἐν Βενετία συνάντησιν κατὰ τὸ 1960.

Ἡ ἐκπομπὴ τοῦ Ραδιοφώνου τοῦ Βατικανοῦ τῆς 3 Σεπτ. διὰ τῶν ἀνακριβειῶν της συνετάραξεν ἀκόμη περισσότερο τοὺς κύκλους καὶ τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἔτι δὲ καὶ τοὺς Ρωμαιοκαθολ. θεολόγους τοὺς λαβόντας μέρος εἰς τὴν συνάντησιν τῆς Ῥόδου. Οἱ τελευταῖοι ἀπεγοητεύθησαν διότι παριστάνετο διὰ τῆς ἐκπομπῆς ἐκείνης ἡ συνάντησις τῆς Ῥόδου μεταξὺ Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ Ὁρθοδόξων ὡς προσχεδιασμένη ὑπὸ τῆς Ἀγίας Ἐδρας, ἐν ᾧ οὗτοι διεβεβαίωσαν καὶ ἡμᾶς καὶ τοὺς πάντας, ὅτι ἦτο φιλικὴ καὶ ἀνεπίσημος συνάντησις. Ἡ ἐκδοχὴ, ὅτι αἱ ἐκπομπαὶ τοῦ Ραδιοφ. σταθμοῦ δὲν ἔχουσι πάντοτε ἐπίσημον πηγὴν, ὡς ὑποστηρίζει εἰς τὸ προμνημονευθὲν ἔρθρον ὁ Dr. Willebrand («Les émissions de Radio-Vatican n' ont aucun caractère officiel, ni même officieux») δὲν καθυσάχασαν οὐδένα. Οἱ τοῦ Π.Σ.Ε. κύκλοι λίαν δικαίως ἐξηγέρθησαν περισσότερο, διότι ἀπεδείχθη διὰ τῆς ἐκπομπῆς ἐκείνης, ὅτι εἶχον δίκαιον, ἐπιμένοντες, ὅτι τὸ Βατικανὸν ἐπισημῶς μετεχειρίσθη ἀκατάλληλον περίστασιν καὶ περιοχὴν — τὸ Συνέδριον τοῦ Π.Σ.Ε. ἐν Ῥόδῳ—διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοὺς σκοποὺς του τῆς ἐπισικίας τοῦ Συνεδρίου καὶ ἀποσπάσεως τῶν Ὁρθοδόξων ἀπὸ τὸ Π.Σ.Ε. πρὸς συνεννοήσεις καὶ ἐπαφὰς ἐπισημοὺς μετὰ τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐφαρμοζούσης οὕτω τὴν πολιτικὴν τοῦ «διαίρει καὶ βασίλευε».

Ἡμεῖς ἐπίσης οἱ Ὁρθόδοξοι ἐξεπλάγμεν διὰ τὰς ἀνακριβείας τῆς ἐκπομπῆς, ἡ ὁποία παρίστα καὶ τὰς συζητήσεις ἐν Ῥόδῳ ὡς ἐπίσημοι καὶ τὸν καταρτισμὸν τῆς Ὁρθ. Ἀντιπροσωπείας διὰ τὴν ἀποφασισθεῖσαν (!) ἐν Ῥόδῳ συνάντησιν τῆς Βενετίας κατὰ τὸ 1960 ὡς γεγονός, ἐν ᾧ δι' ἐπίσημου ἀνακοινωθέντος, ὑπογεγραμμένου ὑπὸ τοῦ Μητροπ. Φιλαδελφείας Ἰακώβου, Προέδρου τῆς Ὁρθοδ. Ἀντιπροσωπείας ἐν Ῥόδῳ καὶ ὑπ' ἐμοῦ ὡς γεν. γραμματέως τῆς Ὁργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀναγνωσθέντος ἐν συνεδρίῳ τῆς ὀλομελείας τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ δημοσιευθέντος εἰς πλείστας ἐφημερίδας, ἡμετέρας καὶ

ζένας, ἐτονίζομεν, ὅτι αἱ συζητήσεις ἦσαν τελείως ἀπροσχεδιαστοί, φιλικαὶ καὶ ἀνεπίσημοι, ἄνευ οἰασθήποτε ἐξουσιοδοτήσεως παρὰ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν ἀρχῶν, συνεπῶς ἦσαν ψευδεῖς αἱ κυκλοφορήσασαι φῆμαι περὶ ἐνάρξεως ἐπισήμων ἐνωτικῶν συνεννοήσεων μεταξὺ τῆς Ὀρθοδ. Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς. Ἡ ἐκπομπὴ τῆς 3 Σεπτ. τοῦ Βατικανοῦ διέψευσε τὴν διάψευσίν μας καὶ διίσχυριζέτο, ὅτι ἤρχισαν ἐπίσημοι συνεννοήσεις, ὅτι ἀσφαλῶς θὰ γίνῃ ἐπὶ τούτῳ ἡ συνάντησις ἐν Βενετία κατὰ τὸ 1960 ὡς προαπεφασίσθη ἐν Ρόδῳ, καὶ ὅτι ὠρίσθησαν ὑπὸ τῆς Ὀρθοδ. Ἐκκλησίας οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς διὰ τὴν Βενετίαν, ὧν ἀνέφερε καὶ τὰ ὀνόματα. Ἡ τοιαύτη κατάστασις ἐθόλωσε τόσον πολὺ τὴν ἀτμόσφαιραν, ὥστε καὶ ὅσοι ἀνέκαθεν ἦσαν εἰλικρινῶς τεταγμένοι ὑπὲρ μιᾶς ἐπαφῆς μεταξὺ Ρωμαιοκαθ. καὶ Ὀρθοδόξων διὰ τὴν προσέγγισιν καὶ συνεργασίαν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν δὲν τολμῶσι πλέον νὰ κινῶνται πρὸς τὴν τοιαύτην κατεύθυνσιν, ἐφ' ὅσον οὕτω παταγῶδῶς τὰ γεγονότα διαστρέφονται καὶ παρερμηνεύονται παρὰ τινων, ἐπισήμους μάλιστα κατεχόντων θέσεις, Ρωμαιοκαθολικῶν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ὁ Καρδινάλιος Tisserant μετετέθη ἀπὸ τὰ ἀξιώματα, ἅτινα ἐν τῇ Ἁγίᾳ Ἐδρᾷ κατεῖχε, πιθανὸν διὰ τὴν ἀδεξίαν στάσιν του, παρὰ τὴν ἐγνώσμεν ἰσοφίαν καὶ τὴν γνώσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῷ ζητήματι τῆς προσεγγίσεως καὶ συνεργασίας τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἄς ἐλπίσωμεν, ὅτι δὲν ἐκρημνίσθησαν ὅλα αἱ γέφυραι διὰ μιαν προσέγγισιν καὶ συνεργασίαν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ οἱ δύο προκαθήμενοι τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὁ Ποντίφῆξ Ἰωάννης ὁ 23ος καὶ ὁ Πατριάρχης Ἀθηνᾶς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ Π.Σ.Ε., ὅπερ ἔχει ὡς ἔργον καὶ κύριον σκοπὸν τὴν συνεργασίαν καὶ ἔνωσιν ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, θὰ εὐρωσι θεῖα συνάρσει τὸν τρόπον καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαφῆς ἡμῶν μετὰ τῆς μεγάλῃς ἀδελφῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπὸ μέρους τῆς Ὀρθοδ. Ἐκκλησίας ἡ ἀντίδρασις εἰς τὰς ἀνακριβείας τοῦ Ραδιοφ. Σταθμοῦ τοῦ Βατικανοῦ διευτυπώθη δι' ἐπισήμων δηλώσεων τοῦ Ἀρχιεπ. Ἀμερικῆς κ.κ. Ἰακώβου ἐν Γενεύῃ καὶ κατ' ἐντολὴν τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου (Ἰδὲ Ecumenical Press Service No 38. 2 Ὀκτ. 1959). «Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, εἶπεν ὁ Σεβασμιώτατος, οὐδὲν γνωρίζει περὶ τῶν ἀναγγελθέντων σχεδίων παρὰ τοῦ ραδιοφ. σταθμοῦ τοῦ Βατικανοῦ διὰ συνομιλίας μεταξὺ ὀρθοδόξων Ἀντιπροσώπων καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν ἐν Βενετία κατὰ τὸ προσεχές ἔτος. Δὲν ἔχουν διορισθῆ ἀντιπρόσωποι διὰ τὴν συνάντησιν ταύτην, οὔτε ἔγινε συνεννόησις τις μεταξὺ Πατριαρχείου καὶ Βατικανοῦ δι' αὐτήν. Δὲν θεωρεῖ δὲ δυνατὴν μιαν συνάντησιν μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν Ἀντιπροσώπων, ἂν δὲν λάβῃ ἐπίσημον πρότασιν ἀπὸ τοῦ Βατικανόν. Ἐπὶ πλέον ἡ Ἀνατολ. Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν θὰ συμμετάσχη εἰς συνομιλίαν μετὰ τῆς Ρωμαιοκ. Ἐκκλησίας, ἂν αὐταὶ τελικῶς δὲν περιλάβωσι καὶ τοὺς Προτεστάντας, διότι ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις δὲν εἶναι κίνησις μεταξὺ Προτεσταντῶν καὶ Ὀρθοδόξων ἢ Ρωμαιοκ. καὶ Ὀρθοδόξων, ἀλλὰ κίνησις πρὸς ἔνωσιν ὅλων τῶν χριστιανῶν».

Γ'. Ἡ τρίτη Γεν. Συνέλευσις τοῦ Π. Σ. Ε. Ὁ Εἰσηγητὴς κ. Bilheimer ἀνέφερεν εἰς τὴν ὀλομέλειαν τὰς προσηνενοήσεις καὶ τὰς προπαρασκευὰς διὰ τὴν σύγκλησιν τῆς τρίτης Γεν. Συνελεύσεως ἐν Ν. Δελχί τῶν Ἰνδιῶν κατὰ τὸ 1961. Πάντες, μετὰ τὴν εἰσήγησιν, ἐτόνισαν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀρτίας ὀργανώσεως τῆς Γεν. Συνελεύσεως, διότι θὰ γίνῃ ἐν μιᾷ χώρᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἐλαχίστη μειονότης καὶ ὡς ἐκ τούτου πρέπει ἡ ἐμφάνισις καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς Γεν. Συνελεύσεως νὰ εἶναι ἀνάλογος. Οἱ ἐξ Ἀσίας ἀντιπρόσωποι Ἐπίσκοποι Iuhanon καὶ Dr Philippos προσέθεσαν, ὅτι ἡ Γεν. Συνέλευσις θὰ τονώσῃ τὰς ἐν Ἀσίᾳ χριστιανικὰς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ Chandran προσέθεσεν, ὅτι οἱ Σύνεδροι δέον νὰ μὴ συμπεριφέρονται ἐν Ν. Δελχί ὡς τουρίσται, καὶ πρέπει οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἐκκλησιῶν νὰ εἶναι ἱκανοποιητικῶς πολλοί, ὥστε νὰ μὴ νομίζῃ ὁ ἐν Ἀσίᾳ κόσμος ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι θρησκεία τῶν λευκῶν μόνον. Μετὰ ταῦτα ἀνετέθη εἰς ὑποεπιτροπὴν, ὅπως ἐν ἄλλῃ συνεδριάσει τῆς ὀλομελείας εἰσηγηθῆ, ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς γενομένης συζητήσεως, τὰ τῆς ὀργανώσεως τῆς τρίτης Γεν. Συνελεύσεως ἐν Ἀσίᾳ.

Ἡ ὑποεπιτροπὴ μετὰ τινὰς ἡμέρας εἰσηγήθη τὰ ἀκόλουθα ἐνώπιον τῆς ὀλομελείας: 1) Ἡ τρίτη γενικὴ Συνέλευσις ἐν Ν. Δελχί θὰ συγκληθῆ τὴν 18 Νοεμβρίου 1961 καὶ αἱ ἐργασίαι τῆς θὰ διαρκέσου ἐπὶ δύο ἑβδομάδας, μέχρι τῆς 5 Δεκεμβρίου, 2) Αἱ ἐν Ἰνδίας Ἐκκλησίαι πρέπει νὰ καταρτίσῃ Ἐπιτροπὴν ὀργανωτικὴν, ἡ ὁποία νὰ βοηθήσῃ τὸ Π.Σ.Ε. εἰς τὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προγράμματος τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως. 3) Τὰ τμήματα, εἰς ἃ θὰ κατανεμηθῶσιν οἱ Σύνεδροι διὰ τὰ συζητήσωσι τὰ τρία θέματα τῆς Συνελεύσεως, θὰ εἶναι τρία. Καὶ κύριον μὲν θέμα θὰ εἶναι ὁ Ἰησοῦς τὸ φῶς τοῦ κόσμου, τὰ δὲ τρία θέματα, ἅτινα θὰ διαφωτίζωνται ἐκ τοῦ κυρίου θέματος καὶ θὰ ἀποτελέσωσι τὸ ἀντικείμενον τῶν τριῶν Τμημάτων, θὰ εἶναι: ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας, ἡ μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας (ἦτοι τὸ κήρυγμα καὶ ἡ ἱεραπ. δρῆσις ἀνά τὴν Οἰκουμένην) καὶ ἡ διακονία τῆς Ἐκκλησίας (ἦτοι ἡ κοινωνικὴ καὶ ἠθικοπλαστικὴ δράσις τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ συγχρόνῳ κόσμῳ). 4) Ὅλον τὸ ὑλικόν, τὸ προπαρασκευασθῆσάμενον ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω θεμάτων, δέον ὅπως ἀποσταλῆ εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ἵνα ἐπιφέρωσι τὰς κρίσεις καὶ τὰ σχόλια, καὶ διαμορφωθῶσιν ἔπειτα ἀναλόγως τῆς ἐκθέσεως. Κατὰ τὸ 1960 θὰ τυπωθῆ βιβλίον, ὅπερ θὰ περιλάβῃ: τὴν ἐκθεσιν τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ κυρίου θέματος, τὰς ἐργασίας ἐπὶ τριῶν θεμάτων, καὶ σύντομον περιγραφὴν τοῦ ἔργου τοῦ Π.Σ.Ε. εἰς τὸν τομέα τῆς ἐνότητος, τῆς μαρτυρίας καὶ διακονίας τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ βιβλίον τοῦτο δέον νὰ ἀποσταλῆ εἰς τὰς Ἐκκλησίας-μέλη ἵνα αὐταὶ ἰδίᾳ μερίμνη μεταφράσωσιν αὐτὸ εἰς τὴν γλώσσαν τῆς χώρας των καὶ διανεμῶσιν εἰς αὐτὸ εἰς τοὺς κληρικοὺς καὶ εἰς τὰς ἐνορίας των. 5) Ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ δέον νὰ διορίσῃ μιαν Ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία νὰ ἀναλάβῃ τὴν σύνταξιν τοῦ σχεδίου διὰ τὴν θεῖαν λατρείαν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς

ΝΙΠΤΗΡ (Ἡ ΚΑΙ ΠΟΔΟΝΙΠΤΡΟΝ) ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΚΩΣ

1. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ νιπτῆρ καλεῖται τὸ κατὰ τὴν νύκτα τῆς Μεγάλης Πέμπτης καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς συλλήψεως τοῦ Κυρίου (Ἰωάν. ιγ' 4-15) λαβὸν χώραν περιστατικῶν τῆς νίψεως τῶν ποδῶν τῶν μαθητῶν ὑπ' αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Ἰωάννην, ὅστις εἶναι καὶ ὁ μόνος ἐκ τῶν εὐαγγελιστῶν, ὅστις ἱστορεῖ τὰ τοῦ νιπτῆρος, ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου περιεζώσθη («λέντιον» (ποδιάν, ἢ πετσέταν) καὶ ἐπιχύσας ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα, ἤρchiσε νὰ νίπτῃ τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ νὰ σπογγίξῃ εἰτα αὐτοὺς διὰ τοῦ λεντίου. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τοῦτο· «Κύριε, σὺ μου νίπτεις τοὺς πόδας;» εἶπεν εἰς τὸν Ἰησοῦν. Ἀλλ' ἐκεῖνος τοῦ ἀπαντᾷ· «Ὁ ἐγὼ ποιῶ σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα». Πάλιν ὁ Πέτρος ἀρνεῖται· «Οὐ μὴ νίψῃς μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα». Ὁ Ἰησοῦς ὁμῶς τοῦ ἀποκρίνεται· «Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ». Λέγει τότε ὁ Πέτρος· «Κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν». Τὸ δὲ περιστατικὸν περατοῦται διὰ τῆς συστάσεως τοῦ Κυρίου· «Καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας, ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν καὶ ὑμεῖς ποιῆτε» (Ἰωάν. ιγ' 14-15).

2. Ἡ νίψις τῶν ποδῶν εἶναι ἀρχαιότατον ἔθιμον, ἀπαντῶν ἰδίᾳ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἀπασκοποῦν κυρίως εἰς τὸν καθαρισμὸν καὶ δροσισμὸν τῶν ποδῶν μετὰ μακρὰν ὁδοπορίαν. Κατόπιν προσέλαβεν ἐν τῇ ἑβραϊκῇ θρησκείᾳ καὶ θρησκευτικῇ ἔννοιαν καὶ ἐτελείτο μετὰ τῆς νίψεως τῶν χειρῶν καὶ πρὸ τοῦ γεύματος (πρβλ. καὶ Ἰωάν. β' 6). Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἀλλὰ καὶ πολλαχοῦ μετὰ ταῦτα ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐθεωρεῖτο τὸ ἔθιμον καὶ ὡς καθῆκον φιλοξενίας, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς εἶδομεν καὶ ἀνωτέρω,

προσδίδεται εἰς αὐτὸ συμβολικῶς καὶ ἡ ἔννοια καὶ ὁ χαρακτήρ τῆς ταπεινώσεως ἢ τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ πλησίον.

3. Τὸ ἔθιμον τοῦ νιπτῆρος ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ φαίνεται ὅτι καθιερώθη τὸ πρῶτον εἰς ὠρισμένης περιοχᾶς τῆς Δύσεως, ἴσως ὁμῶς νὰ εἰσῆχθη ἐκεῖ ἐκ τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς καὶ μάλιστα ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ βάπτισμα τῶν κατηγουμένων. Ἡ ἀρχαιότερα γνωστὴ μαρτυρία προέρχεται ἐκ τῆς Ἰσπανίας, καθόσον ἡ ἐν Ἐλβίρα σύνοδος (305) γνωρίζει τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἔθιμου, ἀποφαινομένη διὰ τοῦ 48 κανόνος αὐτῆς ὅτι δὲν πρέπει ἐφεξῆς νὰ τελεῖται τοῦτο¹. Εἰς Μεδιόλανα, βόρειον Ἀφρικὴν καὶ Γαλλίαν ἐτελείτο τὸ ἔθιμον. Διὰ τὰ Μεδιόλανα ἔχομεν σχετικὴν μαρτυρίαν ἐκ τοῦ Ἀμβροσίου² καὶ τοῦ Ψευδαμβροσίου³, διὰ τὴν Ἀφρικὴν ἐκ τοῦ Αὐγουστίνου⁴, διὰ τὴν Γαλλίαν ἐκ τοῦ Καισαρίου Ἀρελάτῃ καὶ δὴ ἐκ τῶν κηρυγμάτων αὐτοῦ, ἅτινα φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Αὐγουστίνου⁵, ἐπίσης καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων γαλλικανικῶν λειτουργικῶν τυπικῶν⁶. Εἰς τὴν Ρώμην τὸ ἔθιμον ἦτο ἄγνωστον, ὡς συνάγεται σαφῶς ἐκ τοῦ

1. «Neque pedes eorum (τῶν βαπτιζομένων) lavandi sunt a sacerdotibus vel clericis» (Bruns, Canones apost. et concil. 1839 II 8).

2. De initiand. c. 6.

3. De sacram. III 1.

4. Epist. ad Januar. 55 (Migne, SL 33, 220). Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγουστίνου ὁ νιπτῆρ ἐτελείτο κατ' ἄλλην ἡμέραν καὶ ὄχι τὴν Μ. Πέμπτην.

5. Serm. 168 καὶ 257 (MSL 38, 2071, 2220· πρβλ. καὶ 40, 1212).

6. Missale gallicanum vetus (ζ' ἢ η' αἰών), Missale Gothicum (ζ' ἢ ἀρχαί τοῦ η' αἰῶνος), Sacramentarium gallic. τοῦ Bobbio.

Γεν.Συνελεύσεως καὶ διὰ τὴν ἀνάγνωσιν προσηκουσῶν περικοπῶν καὶ ἀνάλυσιν αὐτῶν ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς (καθημερινὸς ὄρθρος καὶ ἑσπερινός, ἱερά λειτουργία κατὰ τὰς δύο Κυριακὰς τοῦ χρόνου τῆς Συνελεύσεως, χῶρος καὶ χρόνος ὄρθρου, ἑσπερινοῦ καὶ θείας λειτουργίας ἐκάστης Ὁμολογίας ἰδιαιτέρως, ἂν θελήσῃ νὰ τελῶσι κεχωρισμένως ταῦτα ἤτοι λειτουργία τῶν Ὁρθοδόξων, τῶν Ἀγγλικανῶν, τῶν Λουθηρανῶν κ.έ.). 6) Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισήμων Ἀντιπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν—μελῶν ὠρίσθη εἰς 625, ἐξ ὧν 25 θὰ εἶναι ἐκ τῶν Ἱεραποστολικῶν Συμβουλίων, ἂν πραγματοποιηθῇ ἡ ἐνσωμάτωσις των εἰς τὸ Π.Σ.Ε. Οἱ Ἀντιπρόσωποι τῶν ἀνά τὸν κόσμον Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν διὰ τὴν γεν. Συνέλευσιν ἐν Δελχί τῷ 1961 θὰ εἶναι 55 κατὰ τὴν ἀκόλουθον ἀναλογίαν:

1) Ἀντιπρόσωποι τῶν ἐν Εὐρώπῃ ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν:	
Ἐκκλησία Κύπρου	3
Ἐκκλησία Ἑλλάδος	17
Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὁπερ, θὰ ἀποστείλῃ ἀντιπροσώπους καὶ ἐκ τῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του ὑπαγομένων Ἐκκλησιῶν.....	17

2) Ἀντιπρόσωποι Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας..... 4

3) Ἀντιπρόσωποι Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων..... 4

4) Ἀντιπρόσωποι Πατριαρχείου Ἀντιοχείας..... 4.

5) Ἀντιπρόσωποι τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἐκκλησιῶν τῶν Ρουμάνων (1), Ρώσων (4), Συριῶν (1)..... 6

Σύνολον Ὁρθοδόξων Ἀντιπροσώπων... 55

Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ὁρθοδόξων Ἀντιπροσώπων (55) εἰς τὴν τρίτην Γεν. Συνέλευσιν εἶναι βεβαίως μικρὸς ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ 625 μέλη, ἅτινα θὰ ἀποτελέσωσι τὴν Γεν. Συνέλευσιν, ἐν τούτοις δέον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι δὲν θὰ ἐκπροσωπηθῶσιν ἐν αὐτῇ αἱ Ὁρθόδοξοι Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι τῆς Ρωσίας, τῆς Σερβίας, τῆς Ρουμανίας, τῆς Πολωνίας, τῆς Βουλγαρίας, διότι δὲν εἶναι ἀκόμη τακτικὰ μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ κληθῶσιν αὐταὶ νὰ ἀποστείλωσι παρατηρητὰς καὶ ἐπισκέπτας, ὅπως ἐγένεν εἰς τὴν ἐν Ρόδῳ συνέλευσιν τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, καθ' ἣν εἶχομεν παρατηρητὰς Ρώσους, Σέρβους καὶ Πολωνούς.

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣ. Χ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Ψευδαμβροσίου¹. Εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς Ordines τῶν χρόνων Καρόλου τοῦ Μεγάλου (ζ'—η' αἰών) οὐδεὶς ἐπίσης γίνεται λόγος περὶ τοῦ νιπτῆρος. Τὸ περιεργον εἶναι ὅτι οὐδεμίαν σχετικὴν πληροφορίαν ἔχομεν ἐκ τῶν χριστιανικῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, διότι καὶ αὐτὴ ἡ Αἰθιοπία (ἀρχαί τοῦ ε' αἰῶνος), ἢ ἐξ Ἰσπανίας ἀποδημήσασα εἰς τοὺς ἀγίους τόπους, ἀν καὶ περιγράφῃ λεπτομερῶς ἐν τῷ ταξιδιωτικῷ τῆς ἡμερολογίῳ τὰ κατὰ τὴν Μ. Ἑβδομάδα τελούμενα εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τοῦ νιπτῆρος.

Εἰς τὴν Δύσειν τὸ ποδόνιπτρον τοῦτο ἐκαλεῖτο *mandatum*², διότι ἡ ἱεροτελεστία ἤρχιζε διὰ τῆς ψαλμωδίας τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ «*mandatum novum do vobis*» (ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῶν, Ἰωάν. ιγ' 34). Ὄνομάζετο ὡσαύτως *lotio pedum* (ποδόνιπτρον).

4. Ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, τὸ ἔθιμον τοῦτο ἀρχικῶς εἰς τὴν Δύσειν ἦτο συνδεδεμένον πρὸς τὸ βάπτισμα τῶν φωτιζομένων. Ὡς πρὸς τὸ τελεστικὸν μέρος πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ ἐπίσκοπος ἢ ἕτερός τις ἐκ τοῦ ἱεροῦ κλήρου ἐνίπτει τοὺς πόδας τῶν φωτιζομένων, δίδων παράδειγμα ταπεινοφροσύνης καὶ φιλοξενίας καὶ ἀπαγγέλλων τὰς λέξεις «*Ego tibi lavo pedes, ut et tu facias hospitalibus et peregrinis, qui at te venerunt; hoc si feceris, habebis vitam aeternam*». Οὕτω ἡ ἔννοια τῆς ἱεροτελεστίας ἦτο νὰ ἐντυπωθῇ εἰς τοὺς φωτιζομένους τὸ καθῆκον τῆς φιλοξενίας πρὸς τοὺς ξένους καὶ τοὺς πτωχοὺς, ἵνα ὡς ἀμοιβὴν λάβωσι τὴν αἰωνίαν ζωὴν. Εἶτα τὸ ἔθιμον κατηργήθη.

5. Βραδύτερον — ἀγνωστον πότε ἀκριβῶς — ὁ νιπτῆρ μετετέθη κατὰ τὴν Μ. Πέμπτην. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐτελεῖτο ἐν Ἰσπανίᾳ ἤδη κατὰ τὸν ζ' αἰῶνα, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς 17ης συνόδου ἐν Τολέδῳ (694), τὸ ἔθιμον δὲ εἰσάγεται βραδύτερον καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης καὶ δὴ κατὰ τὴν Μ. Πέμπτην, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ *Ordo romanus* τοῦ θ' αἰῶνος καὶ τῶν ῥωμαϊκῶν Ordines τοῦ ιβ' αἰῶνος³. Φαίνεται κατὰ τοὺς χρόνους τούτους περίπου καθιερώθη καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, μόνον ὅμως ὡς ἱεροτελεστικὴ πράξις τῆς Μ. Πέμπτης καὶ δὴ ἐν τῷ Παλατίῳ τῆς Κων/πόλεως, ἐν τοῖς πατριαρχείοις τῶν Ἱεροσολύμων καὶ εἰς πολλὰς μονὰς καὶ τινὰς ἐπισκοπὰς, διατηρηθὲν ὅμως μέχρι σήμερον κυρίως μόνον ἐν Ἱεροσολύμοις. Κατ' ἀπομίμησιν ἴσως τῶν βυζαντινῶν αυτοκρατόρων καὶ τοῦ Πάπα καὶ ἄλλοι ἡγεμόνες τῆς Δύσεως ἐτέλουν ἄλλοτε κατὰ τὴν Μ. Πέμπτην εἰς τὰς αὐλάς των τὴν πρᾶξιν τοῦ νιπτῆρος καὶ ἰδίως εἰς χώρας ρωμαιοκαθολικὰς, ὡς ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ.

1. Μν. ἐργ. «*Pedes tibi lavat... Non ignoramus quod ecclesia Romana haec consuetudinem non habet... In omnibus cupio sequi ecclesiam Romanam, sed tamen et non homines sensum habemus. Ideo quod alibi rectius servatur et non recte custodinus*».

2. Ἐντυπῶθεν πολλαχοῦ ἐν τῇ Δύσει ἡ Μεγάλη Πέμπτη ἐκαλεῖτο καὶ «*dies mandati*» (ἡμέρα τῆς ἐντολῆς).

3. Τὸ τυπικὸν τοῦ νιπτῆρος εὐρήθαι ἐν τῷ *Missale* καὶ δὴ ἐν τῷ τέλει τῆς ἀκολουθίας τῆς Μ. Πέμπτης.

6. Ἰδοὺ πῶς ὁ Κωδινὸς Κουροπαλάτης περιγράφει τὸ ἔθιμον ἐν τῷ Παλατίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως¹.

«Πρὸ δὲ τῆς λειτουργίας τῆς αὐτῆς Μεγάλης Πέμπτης γίνεται ὁ νιπτῆρ οὕτω. Προετοιμάζουσι πτωχοὺς δώδεκα καὶ ἐνδύουσι τούτους ὑποκάμισα, ἦτοι χιτῶνας, κουρτζουβρόκια καὶ παπούτζια. Καὶ θείσσης ἐν τῷ τοῦ βασιλέως κελίῳ λεκάνης, ὁ πρωτοπαπᾶς ἐκτὸς πρὸς τὴν θύραν εὐρισκόμενος ποιεῖ εὐλογητὸν καὶ λέγει τὸ τρισάγιον. Ἐπειτα τοῦ εὐαγγελίου ἀναγινωσκόμενου παρ' αὐτοῦ, ὅταν εἴπῃ «τὸ ὕδωρ βάλλει εἰς τὸν νιπτῆρα, ἐγγχεῖ ἐν τῇ λεκάνῃ τὸ ὕδωρ ὁ βασιλεὺς. Εἶτα φέρουσι τοὺς προητοιμασμένους πένητας καθ' ἓνα βαστάζοντα κηρὸν ἀπτόμενον. Καὶ τούτου μὲν καθίσαντος, τοῦ δὲ πρωτοπαπᾶ, ὡς εἴρηται, τὸ εὐαγγέλιον ἀναγινώσκοντος καὶ λέγοντος τὸ «ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς τοὺς πόδας νίπτειν τῶν μαθητῶν» καὶ τοῦτο πολλάκις μέχρι δηλονότι πάντας νιφθῆναι, νίπτει ὁ βασιλεὺς τὸν δεξιὸν πόδα ἐκάστου καὶ ἀποσπογγίσας διὰ τῆς κρεμαμένης ἔμπροσθεν τούτου σινδῶνος τὸν νιφθέντα πόδα, ἀσπάζεται τούτον. Καὶ οὕτω γινόμενου τελειοῦται ἡ τοῦ νιπτῆρος ἀκολουθία. Δίδονται δὲ καὶ ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν ἀνά χρυσᾶ νομίσματα τρία. Καὶ μετὰ τοῦτο ἄρχεται ἡ λειτουργία».

7. Νῦν ἡ ἀκολουθία τελεῖται μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν τῆς Μ. Πέμπτης, ὡς καὶ τὸ Μέγα Εὐχολόγιον ἀναγράφει. Τὸ Μ. Εὐχολόγιον διατυποῦν τὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ νιπτῆρος εἰς κατάταξιν μετὰ τὸν μικρὸν καὶ τὸν μέγαν ἁγιασμόν, ἔχει προφανῶς ὑπ' ὄψει τὰ τελούμενα κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἐν ταῖς μοναῖς, καθ' ὅσον ποιεῖται λόγον περὶ ἡγουμένου καὶ «προεστῶτος» καὶ ἐν τῇ συναπτῇ «ὑπὲρ τῆς ἁγίας μονῆς ταύτης», ὡς καὶ περὶ «κελλίων», ἐν τοῖς ὁποίοις ψάλλονται μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀκολουθίας «τὰ ἀπόδειπνα». Ἡ ἀκολουθία κατὰ τὸ λειτουργικὸν τοῦτο βιβλίον τελεῖται μετὰ τὴν ὀπισθάμβωνον εὐχὴν. Τῆς λεκάνης τοῦ νιπτῆρος εὐτρεπισθείσης παρὰ τοῦ ἐκκλησιάρχου, ὁ ἱερεὺς ἐξέρχεται ἔξω τῶν μεγάλων πυλῶν τοῦ ναοῦ μετὰ θυμιατοῦ καὶ λαμπάδων. Ὁ προσεστὸς ἔχει προκαθορίσει τοὺς 12 ἀδελφοὺς (=μοναχοὺς), μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγονται ὁ πυλῶρός καὶ ὁ οἰκονόμος. Συνεξερχόμενοι ἅπαντες μετὰ τοῦ ἱερέως ψάλλουσι τὸν Ν' ψαλμὸν τῆς μετανοίας καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τούτου τὴν ε' ᾠδὴν ἐκ τοῦ κανόνος τῆς Μ. Πέμπτης. Ἐπακολουθεῖ συναπτὴ, ἐν τῇ ὁποία προστίθενται καὶ εἰδικαὶ αἰτήσεις «ὑπὲρ τοῦ εὐλογηθῆναι καὶ ἁγιασθῆναι τὸν νιπτῆρα τούτον» καὶ «ὑπὲρ τοῦ γενέσθαι αὐτὸν εἰς ἐκπλυσιν τοῦ ρύπου τῶν πταισμάτων ἡμῶν» καὶ ἐκφωνήσαντος τοῦ ἱερέως «ὅτι σὺ εἶ ἡ κάθαρσις τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν κλπ.» ἀκολουθεῖ ἡ ἐκφώνησις εὐχῆς τινος ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ἐν τῇ ὁποία οὗτος δέεται τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ «εἰς ὑποτύ-

1. Περὶ τῶν ὀφφικιαίων τοῦ Παλατίου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ὀφφικίων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, κεφ. ιβ'. Οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Π. Ρομπότης (Λειτουργικὴ, ἐν τῇ σειρᾷ ἐγκυκλίων μαθημάτων κλπ. σελ. 241) ἀναγράφει, ὅτι ἡ ἀκολουθία ἐτελεῖτο μετὰ τὴν λειτουργίαν.

πωσιν ταπεινώσεως σωτηρίου τοὺς τῶν μαθητῶν Αὐτοῦ πόδας ἀχράντους χερσὶν ἀπονίψαντος καὶ λευτῶ ἐκμάξαντος», ἵνα ἐπίδη ἐπὶ τοὺς ἀναξίους δούλους, τοὺς τὴν τοιαύτην πράξιν μιμουμένους καὶ ἀξιῶση ἀπονίψασθαι τοὺς τῆς σαρκὸς μολυσμούς καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ρυτῶδες «διὰ τῆς τοῦ ὕδατος τούτου προσψαύσεως». Μετὰ δευτέραν μυστικὴν εὐχὴν, ἐν τῇ ὁποία δέεται, ἵνα διατηρήσῃ «ἀρρυπώτους, νιπτομένους ἀεὶ δάκρυσι καὶ καθαιρομένους τῷ φωτισμῷ» τῆς καθαρτικῆς Αὐτοῦ χάριτος τοὺς παρισταμένους, ἀναγινώσκονται ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου (κεφ. ιγ') οἱ στίχοι 3—11. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ προεστώς, λεγόμενος ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου «τίθησι τὰ ἱμάτια καὶ λαβῶν λέντιον διέζωσεν ἑαυτὸν», ἀποθέτει καὶ αὐτὸς τὸν μαנדύαν καὶ περιζώννεται «σάββανον» (σινδόνα) καὶ συγχρόνως πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους λόγους τοῦ Εὐαγγελίου, ρίπτει καὶ αὐτὸς ὕδωρ χλιαρὸν εἰς τὴν λεκάνην καὶ ἀρχίζει νὰ νίπτῃ καὶ νὰ ἐκμάσῃ ἐνὸς ἐκάστου τοὺς πόδας, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ πυλωροῦ. Ὡσαύτως ἀσπάζεται τοὺς πόδας ἐνὸς ἐκάστου. Ὁ οἰκονόμος, ὁ τελευταῖος ἐκ τῶν δώδεκα, ἀντιπροσπεύει τρόπον τινὰ τὸν Σίμωνα Πέτρον καὶ ὡς ἐκ τούτου κατὰ τὴν νίψιν τῶν ποδῶν αὐτοῦ συνεχίζεται τὸ πρὸς ὦραν διακοπὴν εὐαγγέλιον ἀπὸ τοῦ στίχου 6 μέχρι τοῦ 11. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὁ ἡγούμενος ἀποζώννεται τὴν σινδόνα καὶ περιβάλλεται πάλιν τὸν μαנדύαν, μεθ' ὃ ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάγνωσις τῆς συνεχείας τῆς περικοπῆς (Ἰωάν. ιγ' 12—17) ὡς δευτέρον εὐαγγέλιον καὶ ἀπαγγέλια τρίτης εὐχῆς ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ἐν τῇ ὁποία δέεται τοῦ Δεσπότου, ἵνα ἀποσμήξῃ «πάντα σπῖλον καὶ ρυτίδα τῶν ψυχῶν ἡμῶν» κλπ. Ἐν τῷ τέλει τῆς ἀκολουθίας χρίονται πάντες τὰς χεῖρας καὶ τὰ πρόσωπα ἐκ τοῦ νίμματος καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν ψάλλουσι τροπάρια τινά, μεθ' ὃ δίδεται τὸ «κατακλαστὸν» καὶ γίνεται ἀπόλυσις.

8. Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῆς περιγραφῆς τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἀκολουθίας κατὰ τὸ Μέγα Εὐχολόγιον παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἀκολουθία εἶχε τὴν αὐτὴν σχεδὸν γενικὴν διατύπωσιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, μόνον ἐν τῷ Εὐχολογίῳ παρουσιάζεται μᾶλλον ἀνεπτυγμένη καὶ πρὸς τὰς συνθήκας τῶν μονῶν προσηρμοσμένη. Καὶ ἐν τῇ Δύσει, κατὰ τὸ Missale, ἀναγινώσκεται ἡ εὐαγγελικὴ περικοπὴ Ἰωάν. ιγ' 1—15, ἧς προηγεῖται ὡς ἀντίφωνον ὁ στίχ. Ἰωάν. ιγ' 34 «ἐντολὴν καινὴν» κλπ., ὡς καὶ ἀνωτέρω (3) εἶπομεν, καὶ εἰς νίψιν τῶν ποδῶν 12 «πτωχῶν» ἢ ὑποτακτικῶν¹, συνοδευομένην ὑπὸ ψαλμωδίας ἀντιφώνων καὶ ψαλμικῶν στίχων (Ψαλμ. ριγ' 47, 84 κλπ) καὶ κατακλειομένην δι' εὐχῆς, διὰ τῆς ὁποίας ζητεῖται ἡ ἐσωτερικὴ κάθαρσις. Συμβολικῶς παριστᾷ ἡ τελετὴ αὕτη τῆς ταπεινώσεως καὶ ἐν τῇ Δύσει τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκ τοῦ ρύπου τῆς ἀμαρτίας καὶ δὴ καὶ τῶν μικροτέρων ἀμαρτημάτων.

Εἰς τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας ἐν μὲν Κωνσταντινουπόλει ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ Πατριάρχης περιήρχοντο τὰ γηροκομεῖα τὴν πρῶταν, ἐλεοῦντες τοὺς πτωχοὺς,

1. Περιέργως ἐν Ρώμῃ, ἐνθα τὴν ἀκολουθίαν τελεῖ ὁ Πάπας εἰς τὴν Capella Clementina, ὁ ἀριθμὸς τῶν προσώπων, ὧν νίπτονται οἱ πόδες, εἶναι 13 καὶ οὐχὶ 12 (πρβλ. Caeremoniale romanum).

ἐν δὲ τῇ Δύσει πλὴν τῆς ἐλεημοσύνης παρετίθετο καὶ ἀπλοῦν τι γεῦμα χάριν τῶν πενήτων.

9. Κατὰ τὸν ἅγιον Βερνάρδον († 1153) ὁ νιπτὴρ χαρακτηρίζεται ὡς «sacramentum remissionis peccatorum quotidianorum», δηλαδὴ ὡς μυστήριον ἀφέσεως τῶν καθημερινῶν ἀμαρτημάτων, κατὰ τὴν κοινὴν ὁμῶς συνείδησιν καὶ πράξιν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας¹ ὁ νιπτὴρ δὲν συγκαταλέγεται μετὰ τῶν μυστηρίων, ἀλλ' εἶναι ἀπλῶς μία μυστηριοειδὴς τελετὴ, μολοντί καὶ ὑπὸ τοῦ Κυρίου συνεστήθη καὶ ἀνάλογος «ὔλη» χρησιμοποιεῖται, ὡς συμβαίνει προκειμένου περὶ τῶν μυστηρίων, καθ' ὅσον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησιαστικῇ συνειδήσει καὶ παραδόσει (σύνοδοι, ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς κλπ) οὐδέποτε ἀνεγνωρίσθη ὡς μυστήριον, ἀναφέρεται δὲ ἀπλῶς καὶ μόνον καὶ δὴ εἰς μεταγενεστέρως μᾶλλον ἱστορικὰς πηγὰς ὡς ἱεροτελεστία διδάσκουσα τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ πλησίον καὶ συμβολίζουσα ἢ παρέχουσα τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς πιστοὺς, ὅπως αἰτήσωνται τὴν κάθαρσιν ἀπὸ τοῦ ρύπου τῆς ἀμαρτίας.

10. Διάφορος ὑπῆρξεν ἡ στάσις τῶν Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν ἐναντι τοῦ νιπτῆρος. Ἡ Λουθηρανικὴ Ἐκκλησία λ.χ. ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς ἀπεκήρυξε τὸν νιπτῆρα ὡς ὑποκρισίαν (Λούθηρος) ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ἐπαναλήψει τῆς πράξεως τοῦ Σωτῆρος. Ρωμαιοκαθολικίζοντες κύκλοι, ὡς ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία καὶ οἱ τοῦ Βραδεμβούργου, διετήρησαν τὴν πράξιν τοῦ νιπτῆρος ἐπὶ βραχῶν τινά χρόνον. Παρὰ τοῖς Μεννονίταις ἀντιθέτως ὁ νιπτὴρ ἐθεωρήθη κατὰ περιόδους ὡς ἀξιόσυστατος ἱεροτελεστικὴ πράξις. Παρ' ἑτέροις Διαμαρτυρομένοις, ὡς λ.χ. τοῖς Χερνχουτίοις, ὁ νιπτὴρ ἐπὶ μικρὸν τι χρονικὸν διάστημα διετηρήθη, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1818 διὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως κατηργήθη τὸ ἔθιμον τοῦτο.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ν. ΜΩΡΑΓΙΤΗΣ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

1. Κακῶς γράφει ὁ Glaue (RGG, ἀρθρ. Fusswaschung) ὅτι ὁ νιπτὴρ ἐν τῇ «ἐλληνικῇ» ἐκκλησίᾳ λογίζεται ὡς μυστήριον.

Συνεχιζομένης τῆς ἐκδόσεως
τῶν Λειτουργικῶν Βιβλίων
τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας
ὑπὸ τῆς

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

κυκλοφοροῦν ἤδη:

- 1) Τὸ ΤΡΙΩΔΙΟΝ
  - 2) Τὸ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΑΡΙΟΝ καὶ
  - 3) Τὸ ΜΗΝΑΙΟΝ ΤΟΥ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ.
- Ἐκδοσις καλλιτεχνικὴ καὶ πολυτελής,
δίχρωμος, ἐπὶ ἀρίστου χάρτου, εἰς μέγα
σχῆμα, χρυσοδερματόδετος.

Τιμῶνται: Πεντηκοστάριον Δρ. 100.

Τριώδιον » 150.

Μηναῖον Σεπτεμβρίου » 80.

Η ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Γ'.

3. Τέχνη ὑψηλῆς Θεολογίας.

Ἡ ὀρθόδοξος βυζαντινὴ ἀγιογραφία δὲν εἶναι τέχνη ἀπλῶς θρησκευτικὴ, ὡς ἡ τῆς Δύσεως, ἀλλὰ καθαρῶς θεολογική. Τὰ θέματα αὐτῆς δὲν ἀφοροῦν ἀπλῶς τὴν θρησκευτικὴν Ἱστορίαν, ἀλλ' εἶναι ὀργανωμένα συμφώνως πρὸς τὴν ὑψηλὴν Θεολογίαν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν Δύσιν δὲν ὑπάρχει ἡ τοιαύτη διάταξις, ἀλλὰ τὰ πάντα συμφύρονται, πίνακες δὲ θρησκευτικοὶ ἐπιφανῶν ζωγράφων τῆς Ἀναγεννήσεως, ἄσχετοι πολλὰκις μεταξὺ αὐτῶν, διακοσμῶν τοὺς ναοὺς. Συνήθως τὰς ρωμαιοκαθολικὰς ἐκκλησίας κοσμοῦν αἱ δώδεκα εἰκόνες τῶν Παθῶν τοῦ Χριστοῦ, αἱ σχετιζόμεναι πρὸς τὰς γνωστὰς («Στάσεις») τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας (le chemin de croix). Οὕτως ὀλόκληρον τὸν ναὸν περιθεῖ τὸ Πάθος, μονομερῶς καὶ ἀποκλειστικῶς τονιζόμενον, ἐνῶ εἰς τὰς θύρας τῶν ναῶν ὑποδέχεται ἡ Ἐκκλησία αὕτη τοὺς πιστοὺς τῆς διὰ τῆς φοβερᾶς σκηνῆς τῆς Δευτέρας Παρουσίας¹. Ἀντιθέτως εἰς τοὺς ὀρθοδόξους βυζαντινοὺς ναοὺς ἀπλοῦνται αἱ δώδεκα σκηναὶ τῶν μεγάλων ἑορτῶν, ὀλοκλήρου τοῦ βίου τοῦ Χριστοῦ, τὸ γνωστὸν Δωδεκάορτον². Οὕτω δὲν ἐξαιρεται μόνον τὸ Πάθος, ἀλλ' ὀλόκληρος ἡ ζωὴ τοῦ Κυρίου διὰ τῶν κυριωτέρων γεγονότων τῆς, ἀπὸ τῆς Γεννήσεως μέχρι τῆς Ἀναλήψεως, ἥτοι παρίσταται ἡ ὑψηλὴ θεολογία τῆς Θείας Οἰκονομίας, ἥτις, βεβαίως, δὲν εἶναι μόνον τὸ Πάθος.

Τὸ Δωδεκάορτον, ἱστορούμενον εἰς τοὺς θόλους τῶν βυζαντινῶν ναῶν, πληροῦν δηλ. τὸν ἀρχιτεκτονικῶς σχηματιζόμενον σταυρὸν τῶν καμαρῶν, ἐμφανίζει εἰς τοὺς πιστοὺς ἐν ὅλῳ (καὶ οὐχὶ ἐν μέρει) τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος. «Ὅ,τι διδάσκεται διὰ τῆς Λειτουργίας, διὰ τῶν ὕμνων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν λόγων τοῦ ἄμβωνος, ὑπομνηματίζεται ἕριστα διὰ τῆς σιωπῆς τῆς εἰκονογραφίας. Χαρακτηριστικώτατα διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης: «Ζωγραφία σιωπῶσα ἐν τοίχῳ λαλεῖ πλεονα καὶ ἀφελιμώτερα». «Ὅπως μάλιστα ὁ σταυρὸς τῶν καμαρῶν καλύπτει τὸν ναόν, ἐντὸς δὲ τῶν τεσσάρων κεραίων του ἀπεικονίζει ὀλόκληρον τὴν ἱστορίαν τοῦ Σωτῆρος, παρέχει εἰς τοὺς κάτωθεν ἱσταμένους πιστοὺς τὴν ὑψηλὴν αἴσθησιν, ὅτι κυριαρχοῦνται ἀπὸ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἱερὸν σύμβολον, ὅτι εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ «Κυριακοῦ Σημεῖου»³, ἐν τῷ ὁποίῳ περι-

έχεται καὶ ἐκφράζεται πᾶσα ἡ χριστιανικὴ διδασκῆλία⁴. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ναοῦ, εἰς τὴν «βασιλείον Πύλην», ὑποδέχεται τοὺς πιστοὺς ὁ Ἰησοῦς, («ἡ Θύρα»⁵, ἴτοι ὁ Κύριος ὡς Διδάσκαλος,⁶ εἰκὼν τοῦτέστιν Αὐτοῦ εἰς τὸ τύμπανον τῆς πύλης, ἐν ᾗ Οὗτος παρίσταται κατ' ἐνώπιον, εὐλογῶν καὶ φέρων τὸ Εὐαγγέλιον ἐφ' ὃ ἡ ἐπιγραφή «ἐγὼ εἰμι ἡ Θύρα...» ἢ «ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»⁷, ἢ «ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ»,⁸ ὅπως ἔχομεν π.χ. εἰς τὸ ψηφιδωτὸν (9ου αἰῶνος) τῆς ἀγ. Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως⁹ καὶ εἰς τὸ ψηφιδωτὸν τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ Λεβαδείας (11ου αἰ.). Εἰς τὸν τροῦλλον κατόπιν, ὑψόμενον εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ καὶ εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν θόλων, κυριαρχεῖ ἡ θριαμβευτικὴ μορφή τοῦ Παντοκράτορος, ὁ «ἐξομολόγησιν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐνδεδυμένος» Κύριος, καταυγαζόμενος ὑπὸ τοῦ ἀπλέτου φωτός, ὅπερ εἰσέρχεται διὰ τῶν παραθύρων τοῦ τυμπάνου. «Ὅπως προβάλλει ἐν τῷ βάθει τοῦ τροῦλλου, φαίνεται ὡς νὰ κοιταίνεται καὶ ἐκτείνεται δι' Αὐτοῦ τὸ μέσον τοῦ σταυροῦ τῶν καμαρῶν εἰς τὸ ἄπειρον, ὡς δηλ. νὰ δηλοῦται ὅτι κεντρικὸν σημεῖον τοῦ Σταυροῦ εἶναι ὁ θρίαμβος τῆς Ἀναστάσεως, ὅτι ἡ οὐσία αὐτοῦ καὶ τὸ βάθος εἶναι ὁ νικητὴς τοῦ θανάτου Ἄπειρος Κύριος, ὁ ἐν Οὐρανῷ ἐνοικῶν («καὶ τὰ ἐπὶ γῆς ἐφορῶν»), ὁ ἀθάνατος Παμβασιλεὺς, ἐν ᾧ «πᾶν γόνυ κάμψη οὐρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων»¹⁰. Πράγματι ὁ τροῦλλος γίνεται εἰς τοὺς βυζαντινοὺς σύμβολον τοῦ Οὐρανοῦ, ὁ δὲ Παντοκράτωρ, ὡς ἦδη ἐσημειώθη, εἶναι εἰδικώτερον «ὁ Πατὴρ ἅμα καὶ ὁ Υἱός», ἡ ἔκφρασις τοῦ δόγματος τοῦ ὁμοουσίου. Γενικώτερον, νομίζομεν, τρεῖς ἰδιότητος πρέπει νὰ διαβλέψωμεν, ὅτι ἐκφράζει ὁ βυζαντινὸς Παντοκράτωρ. Εἶναι ὁ Δημιουργός, ὁ Σωτήρ, ὁ Κριτὴς¹¹. Τὸ τριπλοῦν τοῦτο θεολογικὸν νόημα καθάρωσεν ὄντως νὰ συλλάβῃ καὶ ἄριστα νὰ ἀποδώσῃ ἡ ὀρθόδοξος ἀγιογραφία. Τοιουτοτρόπως ὁ βυζαντινὸς Παντοκράτωρ ἔχει τὸ βασιλικὸν μεγαλεῖον τοῦ Δημιουργοῦ, τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐνεργοῦ ἀγαθότητος τοῦ Σωτῆρος, τὴν αὐστηρότητα τοῦ ἀδεκάστου Κριτοῦ¹². Ἡ τέχνη δηλ. καὶ ἐνταῦθα διακονοῦσα τὰ

4. «Ὁ λόγος ὁ τοῦ Σταυροῦ» κατὰ τὸν ἀπ. Παῦλον Κορ. α', 18.

5. Ἰω. ι' 9 «ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα· δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται».

6. Ματθ. κγ' 8.

7. Ἰω. ιβ' 35 καὶ 46.

8. Ἰω. ιδ' 6.

9. Grabar (Skira), La peinture Byzantine, Genève 1953 σ. 97.

10. Φιλ. β', 10.

11. Σχετικὰ πρὸς τὰς τρεῖς ἰδιότητος ταύτας τοῦ Παντοκράτορος εἶναι καὶ τὰ διάφορα ἐπιγράμματα, ὧν ἐν τίθειται περίε αὐτοῦ. Τὸ ἐπίγραμμα «Ἴδετε, ἴδετε ὅτι ἐγὼ εἰμι...» ἀναφέρεται εἰς τὸν Δημιουργόν. Τὸ ἐπίγραμμα «Ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ...» ἀφορᾷ εἰς τὸν Σωτῆρα, τὸ δὲ «ἰδοὺ Θεὸς τε καὶ κριτὴς πάντων πέλω...» εἰς τὸν Κριτὴν.

12. Εἶναι δηλ. ἡ ἔκφρασις τῆς ἀγαθῆς θελησεως (ἢς ἔνεκα οὗτος «ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε τὰ σύμπαντα»), τῆς ὑψίστης ἀγάπης (ἢς ἔνεκα ἐνηνθρώπησε καὶ ἔσωσε τὸν ἄνθρωπον) καὶ τῆς θείας δικαιοσύνης (διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ὁποίας θὰ ἐπανεῖλη ἐν δόξῃ).

1. Βλ. π.χ. τὰς σχετικὰς ἀναγλύφους παραστάσεις τῶν μεγάλων, γοθικῶν ἰδία, καθεδρικῶν ναῶν ὡς τῶν ἐν Γαλλίᾳ, ἀγ. Στεφάνου ἐν Meaux, τῆς Παναγίας ἐν Amiens, τοῦ ἀγ. Πέτρου ἐν Angouleme, τοῦ ἀγ. Λαζάρου ἐν Autun, τῆς Παναγίας (βόρ. θύρωμα) τῆς Reims, τῆς Παναγίας τοῦ Strasbourg κ.ἄ. Πρβλ. D. Rops—Yvan Christ, Cathédrales de France, Paris 1952, σ. σ. 13, 16, 24, 41, 45, 48.

2. Περὶ τῆς κατὰ τὸν 11ον αἰ. διαμορφώσεώς του βλ. προχ. G. Millet, L'art byzantin, ἐν Histoire de l'art του Michel, Paris 1906 σ. 196 (Δαφνί). Πρβλ. καὶ M. H. J. Le monastère de Daphni, Paris 1899.

3. Κατὰ τὸν Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, Στρωμ. • 11 παρὰ Migne P.G. 8.

ιδεώδη τῆς Ἐκκλησίας ἐδημιούργησεν ἰσχυρᾶς δυνάμεως ἔργον, ἐκφραστικὸν ὁλοκλήρου Θεολογίας (Δημιουργία—Σωτηρία—Κρίσις). Καὶ ὡς ἐκφρασις τῆς θεολογικῆς αὐτῆς σκέψεως πρέπει νὰ θεωρῶνται οἱ Παντοκράτορες τῆς Ὁρθοδοξίας (βλ. π.χ. τὸν Παντοκράτορα τοῦ Δαφνίου, ἢ τῆς Ὀμορφῆς Ἐκκλησίας—τέρμα Πατησίων Ἀθηνῶν), οὐχὶ δὲ νὰ προσμετρᾶται ἡ ἀξία αὐτῶν μετὰ τὰς νατουραλιστικὰς ἀντιλήψεις τῆς τέχνης τῆς Δύσεως. Καὶ ὅπως γίνεται φανερόν μόνον ἀγιογράφοι κατανοοῦντες τὴν βυζαντινὴν τέχνην—ὡς τεχνικὴν καὶ ὡς τεχνοτροπιαν—καὶ ἔχοντες ρωμαλέον ἐκκλησιαστικὸν ὀρθόδοξον φρόνημα δύνανται καὶ σήμερον νὰ δημιουργήσουν ἀνάλογα ἔργα.

Εἰς τὸ τεταρτοσφαιρίον τῆς κόγχης τοῦ Ἱεροῦ Βήματος τῶν ὀρθοδόξων ναῶν ἱστορεῖται ἡ Θεοτόκος, συνήθως βρεφοκρατοῦσα καὶ δορυφορουμένη ὑπὸ δύο ἀρχαγγέλων. Τὸ τεταρτοσφαιρίον τοῦτο, μετὰ τῆς ὑπολοίπου κόγχης, εἶναι τὸ ἀρχιτεκτονικὸν τμήμα τὸ ἐνοῦν τὴν στέγην τοῦ ναοῦ μετὰ τὸ ἔδαφος, τὰ ἄνω (τροῦλλος) — συμβολίζοντα τὸν οὐρανὸν — εἰς ἃ εἰκονίζεται ὁ Παντοκράτωρ, μετὰ τὰ κάτω ἦτοι τὴν γῆν, τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ, εἰς ὃ εὐρίσκονται οἱ πιστοί. Ἰσταται ὄθεν ἐνταῦθα ἡ Θεομήτωρ μετὰ τὸν οὐρανὸν καὶ γῆς, ὡς «ἡ μεσιτεύσασα τὴν σωτηρίαν τοῦ γένους ἡμῶν», ὡς «ἡ κλιμαξ ἡ ἐπουράνιος δι' ἧς κατέβη ὁ Θεός», ὡς «ἡ τὰ ἄνω τοῖς κάτω συνάψασα» διὰ τοῦ ἐν ἀγκάλαις αὐτῆς Θείου Τέκνου.

Διὰ τῆς ἀπεικονίσεως τοῦ Κυρίου ὡς Διδασκάλου ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ ναοῦ, τοῦ Παντοκράτορος εἰς τὸν τροῦλλον καὶ τῆς Θεομήτορος ἐν τῇ κόγχῃ, καθορίζεται ὁ λεγόμενος **δογματικὸς εἰκονογραφικὸς κύκλος** τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὴν ὑψηλὴν Θεολογίαν ἦν οὗτος, μετὰ τῶν δύο ἄλλων κύκλων, ἐκφράζει, μάτην θὰ ἀναζητήσῃ τις ἐκτὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Δύσεως, τὸ ὀμιχλῶδες καὶ μελαγχολικὸν περιβάλλον εἶναι συμφωνοῦν πρὸς τὴν ἐκεῖ ὄλην εἰκονογραφίαν¹³. Ἀντιθέτως εἰς τοὺς ἡμετέρους τὸ ἀφθονον φῶς ὅπερ διὰ τῶν πολλῶν παραθύρων τῶν τοίχων καὶ τοῦ τροῦλλου «περιαστράπτει τὴν ἐκκλησίαν», δύνανται τις νὰ εἴπῃ ὅτι γίνεται σύμβολον καὶ τῶν ὀρθοδόξων εἰκονογραφικῶν ἀντιλήψεων. Τὸ φῶς, σύμβολον τῆς ζωῆς, τῆς χαρᾶς καὶ τῆς Ἀναστάσεως¹⁴, ἐξυμνούμενον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μας ὡς ἐκφρασις τοῦ «διαρκοῦς Πάσχα» αὐτῆς, τῆς συνεχοῦς χαρᾶς τῆς Ἀναστάσεως¹⁵—ἦν καθ' ἐκάστην Κυριακὴν διὰ τοῦ Ἐωθινοῦ Εὐαγγελίου, διὰ τῶν Αἰνῶν, τῶν δοξαστικῶν, τῆς ὅλης Λειτουργίας τονίζει καὶ ἐξαιρεῖ ἡ Ὁρθοδοξία — διαγράφει βεβαίως

13. Μάλιστα εἰς τοὺς γοτθικοὺς ναοὺς ἐνεκα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς διαμορφώσεως διὰ τοῦ πλήθους τῶν τῶξων δὲν ἠννοήθη ἡ εἰκονογραφία, ἦτις, οὕτω, κατέφυγεν εἰς τοὺς ὑάλους (vitraux) τῶν παραθύρων.

14. Πρβλ. «δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου Φωτός...».

15. Καὶ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Πάσχα τονίζει, ὅτι ὁ Χριστὸς «ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον», Ἰω. α', 9. Πρβλ. καὶ τὸ γινώσκον, «Ἡ Ἀνάστασις σου Χριστέ Σωτήρ ἄπασαν ἐφώτισε τὴν οἰκουμένην...». Τὴν χαρὰν τῆς Ἀναστάσεως, εἶπεν ὁ Χριστὸς ὅτι «οὐδεὶς αἶρει ἀφ' ἑμῶν», Ἰω. ιστ', 22.

καὶ τὸν ἀναστάσιμον χαρακτήρα τῆς ἀγιογραφίας. Ἡ εἰκὼν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, διὰ τῆς ὑπερέχου σκηνῆς τῆς εἰς Ἄδου Καθόδου (ἐν ἣ Ὀυτός εἰκονίζεται ἐν μέσῳ φωτεινῆς δόξης), ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ εἰς τὰς δύο Μαρίας (ἐν μέσῳ φωτεινοῦ ἔαρινου τοπίου), ἡ παράστασις τῶν γυναικῶν πρὸ τοῦ Τάφου καὶ τοῦ λευγέμονος ὀλοφώτου ἀγγέλου («ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπή...¹⁶»), ἡ σκηνὴ τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἰωάννου παρὰ τὸ Μνημεῖον, βεβαίως διὰ τῆς ποιικιλίας αὐτῶν, τὸ γινώσκον τοῦτο τῆς ὀρθοδόξου ζωγραφικῆς. Ἀλλὰ δύναται, πρὸς τούτους, καὶ περὶ τῶν εἰκόνων τούτων νὰ λεχθῆ, ὅτι αὐταὶ ὑπομνηματίζουν τὴν πλουσίαν ἀναστάσιμον ὑμνογραφίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκφράζουν τὴν βαθύτεραν θεολογίαν τῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέγα καὶ ἀκαταγώγιστον Γεγονὸς τῆς χριστιανικῆς Πίστεως.

Σχετικὸν πρὸς τὴν ὑψηλὴν θεολογίαν τῆς Ἐκκλησίας εἶναι καὶ τὸ ὅλον περιεχόμενον τῆς ὀρθοδόξου ἀγιογραφίας. Ἀφορᾷ δηλ. τοῦτο εἰς τὸν διὰ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ «καινὸν οὐρανὸν καὶ καινὴν γῆν», εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κόσμον τῆς ἀναπλάσεως, οὐχὶ δὲ εἰς τὸν «παλαιόν», τὸν καθημερινόν, τὸν ἐφήμερον καὶ παροδικόν. Εἰκονίζει δηλ. ἡ ὀρθόδοξος ἀγιογραφία τὸν διὰ τῆς θείας Χάριτος ἀναγεννηθέντα κόσμον, ἐνθα ἐπισκοπεῖ τὸ ἀνέσπερον φῶς τοῦ Θεοῦ. Τοῦ τοιοῦτου κόσμου πολῖται ἱστοροῦνται οἱ ἄγιοι καὶ οἱ μάρτυρες καὶ ἡ ἐπιτυχία τῆς ὀρθοδόξου τέχνης ἐγκείται εἰς τὸ ὅτι κατώρθωσεν ἀκριβῶς τὸν κόσμον τοῦτον τῆς Χάριτος νὰ ἐκφράσῃ, βεβαίως ὅσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὰ μέσα τὰ ὅποια διαθέτει. Πρὸς τοῦτο κατέφυγεν εἰς τὰς συμβατικὰς παραστάσεις, ὅπως θὰ ἴδωμεν. Ἡ ἀνθρωπίνῃ μορφῇ δὲν ἐνδιαφέρει αὐτὴν εἰ μὴ «ὡς ἐκφρασις μιᾶς σκέψεως καὶ μιᾶς πίστεως» (Lemerle). Τὴν γραμμὴν αὐτὴν ἀκολουθεῖ ὁ ὀρθόδοξος ἀγιογράφος, ὅστις, τοιοῦτοτρόπως, δὲν ἐργάζεται ὅπως ὁ θύραθεν ζωγράφος. Διότι ἡ ἀγιογραφία δὲν εἶναι προσωπικὴ, δὲν ἐκφράζει δηλ. τὴν προσωπικὴν ἀντίληψιν τοῦ καλλιτέχνη, ἀλλὰ τὴν συνείδησιν τῆς θείας Ἀποκαλύψεως. Ἐξ ἄλλου ἡ προσωπικὴ ἀντίληψις εἰς τὴν τέχνην δὲν συμπίπτει συνήθως μετὰ τὴν συνολικὴν, ἐνῶ ἡ ὀρθόδοξος ζωγραφικὴ ἔχουσα οἰκουμενικὸν χαρακτήρα ἀπέβλεψεν εἰς τὸ νὰ ἐκφράσῃ τὸ πιστεῦν τῆς «μιᾶς, ἀγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας», ἦτοι τῆς μόνης δι' αὐτὴν αὐθεντίας. Καὶ ὀμιλοῦμεν ἐν προκειμένῳ περὶ «προσωπικότητος» ἢ περὶ «προσωπικοῦ ὕψους» τοῦ βυζαντινοῦ ἀγιογράφου οὐχὶ ἐν τῇ συνήθει ἐννοία (ἦτοι τῆς ἰδίας, πρωτοτύπου μορφολογικῆς ἐρμηνείας ἐνὸς ἀγιογραφικοῦ θέματος), ἀλλ' ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ὅπως ἐκφράσῃ διὰ τῶν καλλιτεχνικῶν του μέσων, βαθύτερον καὶ ἐναργέστερον τῶν ἄλλων ὀμοτέχων του, τὰ πνευματικὰ ιδεώδη τῆς Πίστεως.

Εἴπομεν ὅτι ἡ ὀρθόδοξος ἀγιογραφία ἐξαιρεῖ τὸν κόσμον τῆς Χάριτος καὶ τὴν ἐπέκεινα τοῦ παρόντος κόσμου θεῖαν πραγματικότητα. Πράγματι. Τὰ πρόσωπα τοῦ οὐρανοῦ κόσμου εἰκονίζει αὐτὴ κατ'

16. Ματθ. κη', 3.

ἄλλον τρόπον καὶ κατ' ἄλλον τρόπον τὰ ζῶντα εἰσέτι εἰς τὸν παρόντα κόσμον, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ ἐστερημένα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς Χάριτος. Εἰς τὰ πρῶτα παρέχει ἄπειρον πνευματικότητα, ἀφαιρεῖ τὸν ὄγκον, τὸ βάρος, ὅσον δηλ. γίνεται τὰ στοιχεῖα τὰ ὑπενθυμίζοντα τὴν ὕλην. Ἰδοῦ, ἐπὶ παραδείγματι, οἱ ἅγιοι μάρτυρες καὶ αἱ ἅγιοι γυναῖκες εἰς τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ μεσαιου κλίτους τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀπολλιναρίου τοῦ Νέου τῆς Ραβέννης (6ος αἰών). Ἐν τῷ γλοσερῷ τόπῳ τοῦ Παραδείσου, ἐνδεδυμένοι λευκὰ ἱμάτια οἱ μὲν καὶ χρυσᾶ αἱ δέ, ἀποστερημένοι βάρους, μὲ τὸ βλέμμα ἐστραμμένον εἰς τὸ ἄπειρον, ὅπως ἐξαύλωμένοι, προσέρχονται ἐν ρυθμικῇ πομπῇ διὰ νὰ ἐναποθέσουν τοὺς ἀνὰ χεῖρας στεφάνους τοῦ μαρτυρίου αὐτῶν, οἱ μὲν εἰς τὸν Χριστὸν αἱ δὲ εἰς τὴν Θεοτόκον¹⁷. Ἀντιθέτως εἰς τὰ ψηφιδωτὰ τῆς συνοδείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας, ἐν ἁγ. Βιταλίῳ τῆς ἰδίας πόλεως, τὰ ἔντονα χαρακτηριστικὰ καὶ ἡ ὅλη πλαστικὴ τῶν προσώπων δηλοῦσιν ὅτι ταῦτα ζῶσιν εἰς τὸν παρόντα κόσμον¹⁸. Ὁμοίως εἰς τὴν ἁγ. Σοφίαν Κωνσταντινουπόλεως τὸ ἐν τῷ γυναικωνίτῃ ψηφιδωτῶν τῆς Θεοτόκου, μεταξύ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Β' Κομνηνοῦ καὶ τῆς συζύγου του Εἰρήνης (12ος αἰών), ἐμφανίζει τὴν Θεομήτορα μετὰ τοῦ Παιδίου ἐν ἰδεώδει μορφῇ, τὰ δὲ πρόσωπα τοῦ ζῶντος αυτοκρατορικοῦ ζεύγους, μὲ τοὺς πραγματικοὺς φυσικοὺς χαρακτήρας τῶν¹⁹. Καὶ εἰς τὸ Ἀφεντικὸν (Ὀδηγήτρια) τοῦ Μυστραῖ, οἱ εἰκονιζόμενοι ἐν χορῷ μάρτυρες εἶναι ἔργα ὑψηλῆς ὑπερατομικῆς ἐκφράσεως, ἐνῶ, ἀντιθέτως, ὁ Θεόδωρος Β' Παλαιολόγος, ἀποτελεῖ ἀληθῆ προσωπογραφίαν²⁰. Τὰ αὐτὰ ἰσχύουν καὶ διὰ τὰς ἐξόχους μορφὰς τῆς Μονῆς τῆς Χώρας (Καχριε Τζαμί) Κωνσταντινουπόλεως, ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ μεγάλου λογοθέτου Θεοδώρου Μετοχίτου, διὰ νὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὰ ἐλάχιστα παραδείγματα ταῦτα.

Ὅπως ὅμως ἀντίθετα συμβαίνουν εἰς τὴν θρησκευτικὴν — καὶ οὐχὶ θεολογικὴν — τέχνην τῆς Δύσεως. Κακοῦργοι καὶ ἅγιοι, γυναῖκες τῆς ἀμαρτίας καὶ ἡ ἄσπιλος Θεοτόκος, θνητοὶ ἄνθρωποι καὶ ὁ ἀθάνατος Κύριος, παρίστανται ὁμοιομόρφως, ἥτις διὰ τῆς αὐτῆς φυσικοκρατικῆς τέχνης. Εἰς τὴν τοιχογραφίαν π.χ. τῆς Δευτέρας Παρουσίας, τοῦ παρεκκλησίου Strozzi τῆς Santa Maria Novella ἐν Φλωρεντίᾳ, ἥτις εἶναι ἔργον τοῦ Α. Orcagna (1350), οὐδόπως διαφέρουν οἱ καταδικαζόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς, οὐδ' ὁ ἄνωθεν Κριτὴς Χριστὸς καὶ ἡ Παρθένος ἀπὸ τῶν κάτω κειμένων προσώπων. Τὰ χαρακτηριστικὰ φυσικῶν ἀνθρώπων εἶναι κοινὰ εἰς ὅλους²¹. Καὶ εἰς

τὸν πίνακα τοῦ Ραφαῆλ (1560) τὸν εἰκονίζοντα τὴν Μεταμόρφωσιν καὶ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ δαιμονιζομένου, τὸν ἀποκείμενον εἰς τὴν Πινακοθήκην τοῦ Βατικανοῦ²², (ἀντίγραφον δ' αὐτοῦ εὑρίσκεται ἐπὶ πεσοῦ ἐν τῷ ναῷ ἁγ. Πέτρου Ρώμης), οὐδόπως διαφέρει, κατὰ τὴν φυσιοκρατικὴν ἐκτέλεσιν προσώπων καὶ ἐνδυμάτων, ὁ ὄχλος τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τὸν Μαῦσέα καὶ Ἥλιαν, τοὺς ἀποστόλους καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον. Τὰ αὐτὰ ἰσχύουν καὶ διὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν ἐν τῇ Cappella Sistina τοῦ Βατικανοῦ, ἀποτελοῦσαν ἔργον τοῦ Μιχαῆλ Ἀγγέλου, ἐνθα αἱ συμπλεκόμεναι ρωμαλέαι μορφαὶ δικαίων καὶ ἀδίκων, μὲ τὴν τεχνικὴν καὶ τεχνοτροπικὴν ὁμοιομορφίαν τῆς ὅλης συνθέσεως, παρέχουν τὴν ἐντύπωσιν Γιγάντομαχίας, συγγενοῦς, θὰ ἐλεγέ τις, τῶν κοσμοσῶν τὰς μετόπας θριγκοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ναοῦ...²³ Ὁ Χριστὸς πρὸ τοῦ Πιλάτου, τοῦ Derick Baegert (1476—1515) ἐν Νυρεμβέργῃ²⁴, δυσκόλως θὰ παραδεχθῆ τις ὅτι διαφέρει κατὰ τὴν διάπλασιν ἀπὸ τὸν κρατοῦντα καὶ δεικνύοντα αὐτὸν Ἰουδαῖον. Ἡ ὅλη ἀτμόσφαιρα τοῦ πίνακος εἶναι καθαρῶς ἀνθρωπίνη. Μόνον ὁ Θεοτοκόπουλος (Greco) ἔνεκα τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ καὶ τῆς βυζαντινῆς παραδόσεως, ἥτις ἀναμφιβόλως κρύπτεται ἐν δυνάμει εἰς τὸ ἔργον του, θὰ δηλώσῃ εἰς τὴν Δύσιν διὰ τῶν καλυτέρων πινάκων του τὴν διαφορὰν μεταξύ πνευματικοῦ καὶ ὕλικου κόσμου, ὅπως βλέπομεν λ.χ. εἰς τὸ Ὀνειρον Φιλίππου τοῦ II, εἰς τὸ Μαρτύριον τοῦ ἁγ. Μαυρικίου, εἰς τὴν Κηδεῖαν τοῦ κόμητος Ὀργκάθ, κ.ἄ. Εἰς τὴν Σταύρωσιν μάλιστα τοῦ Λούβρου (1584—1586), εἰς ἣν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἐσταυρωμένου Ἰστανταὶ λατρεύοντες οἱ ἀδελφοὶ Covarrubias²⁵, εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Χριστὸς, μὲ τὴν ὅλην τὴν διάπλασιν, τὸν ἐπιτυχῆ φωτισμὸν καὶ τὴν εὐγένειαν τοῦ προσώπου του, ἀντιτίθεται ζωηρῶς πρὸς τοὺς κάτωθεν ἀδελφούς, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν δύο χαρακτηριστικὰς πραγματικὰς προσωπογραφίας. Ὅμως, παρὰ τὰς τοιαύτας ἐξαιρέσεις, ἡ σύνολος δυτικὴ ἀγιογραφία, τελοῦσα ὑπὸ τὸν ἀνθρωποκεντρισμὸν τῆς Ἀναγεννήσεως, δὲν κατάρθρωσε, παρὰ τὰ πλούσια ἐκφραστικὰ μέσα τῆς, νὰ παραστήσῃ τὴν διαφορὰν μεταξύ τῶν δύο κόσμων, ὅπως κατάρθρωσεν ἀληθῶς νὰ ἐκφράσῃ, μὲ τὴν ἀπλότητά της, ἡ ὀρθόδοξος ἀγιογραφία.

(Συνεχίζεται) ΚΩΝΣΤ. Δ. ΚΑΛΟΚΥΡΗΣ

Ἐντεταλμένος Ὑφηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

22. J. Mesnil—Braun, Raphaël, Paris, πίν. 60.

23. G. Poggi (Astra-Arengarium) Michelangelo, Firenze 1951 πίν. 53, 54, 55, 56.

24. H. Lützel, Εἰκόνες τοῦ Αυτρωτοῦ, Freiburg 1944. πίν. 12.

25. Βλ. προχείρως G. Rouchès, Greco, Paris 1950, πίν. 21.

«Ὁ Κύριος ἔρχεται, καθίσει ὡς περ γέγραπται, ἐπὶ τοῦ πόλου· λαοὶ ἐτοιμάσθητε, προσδέξασθαι ἐν φόβῳ, τὸν πάντων Βασιλέα, μετὰ Βαβῶν ὡς νικητὴν, τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἔθου, ἐξεγείραντα τὸν Λάζαρον».

(Ἀπὸ τὸν Ὅρθρον τῆς Πέμπτης πρὸ τῶν Βαβῶν).

17. Grabar, ἐνθ' ἄν. σελ. 54, 55.

18. Ἐνθ' ἄν. σελ. 62, 63.

19. Ἀδτ. σ. 96, 97. — Καὶ εἰς τὸν ναὸν τῆς Μιλέσεβας (μονῆς) τῆς Σερβίας (περὶ τὸ 1235) κατ' ἄλλον τρόπον εἰκονίζονται π.χ. οἱ ἄγγελοι καὶ κατ' ἄλλον ὁ βασιλεὺς τῶν Σέρβων Βλαδισλάβος, ὅστις, ζῶν, παρίσταται μεθ' ὅλων τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἀτομικότητός του. Σχετικῶς βλ. Otto Bihalji—Merin, Fresques et Icones, München 1958, πίν. 31 καὶ 32.

20. Millet, Monuments byzantins de Mistra, Paris 1910.

21. Βλ. προχ. J. Fattorusso, Florence, Florence 1952 σ. 75.

ΤΟ ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΝ ἢ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΚΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ

(ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΟΜΙΛΗΤΙΚΗΝ ἢ ΘΕΩΡΙΑΝ ΤΟΥ ΚΗΡΥΓΜΑΤΟΣ)

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίαις τὸ Θεῖον Κήρυγμα ἔτυχε παρ' ἡμῖν μεγάλης διαδόσεως καὶ θαυμάσιου καλλιέργειας, οὐδόλως δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι καὶ τὸ ποῖον ἢ ἡ καρποφορία αὐτοῦ ὑπῆρξε πάντοτε ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐξάπλωσιν αὐτοῦ. Ἀντιθέτως εἶναι διάχυτος ἡ ἐντύπωσις¹, ὅτι τὸ ἀπ' ἁμβωνος Θεῖον κήρυγμα — εὐτυχῶς οὐχὶ ἐν πάσαις ταῖς περιπτώσεσιν, ἀλλὰ — πολλὰκις νοσεῖ, εἴτε ἐκτρεπόμενον εἰς μίαν κοσμικοῦ χαρακτῆρος ἐπίδειξιν ῥητορικῆς ἱκανότητος² ἀπέδουσαν εἰς τοὺς ἱεροῦς, λειτουργικοὺς καὶ μυσταγωγικοὺς σκοποὺς αὐτοῦ, εἴτε παρουσιαζόμενον ὅτε μὲν ὡς πρόχειρος ἐφαρμογὴ ἐνὸς ἀψύχου συνταγολογίου μορφολογικῶν ῥητορικῶν κανόνων, ὅτε δὲ ὡς ἐστερημένη παντὸς προσωπικοῦ χαρακτῆρος μηχανικὴ καθ' ὅλην ἀπομνημόνευσις καὶ ἀποστήθισις ἐνὸς κηρυκτικοῦ βοηθήματος ἢ ὡς ἀπαράδεκτος ὁμοιόμορφος κατ' ἔτος ἐπανάληψις τῶν αὐτῶν πραγμάτων.

Ὅθεν γενικῶν προβάλλει τὸ αἶτημα τῆς παρ' ἡμῖν ἀναζωπυρήσεως τῆς μεγάλης καὶ θαλαρᾶς κηρυκτικῆς παραδόσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μας, ἵνα τὸ ἐν τοῖς ναοῖς αὐτῆς ἀκουόμενον κήρυγμα συμβάλλῃται — οὐχὶ κατ' ἐξαιρέσειν, ἀλλὰ κατὰ κανόνα — εἰς τὴν ζώσαν σύνδεσιν τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Εἰς τὴν κατὰ τι διαφώτισιν τῶν διακόνων τοῦ Θεοῦ κηρύγματος, διὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἱκανοποιητικὴν πληρωσιν τοῦ αἰτήματος τούτου, ἀποσκοπεῖ ἀκριβῶς ἢ εἰς τὸ ὀρθόδοξον λειτουργικὸν ἢ μυσταγωγικὸν κήρυγμα ἀναφερομένη παρούσα μελέτη. Σημειωτέον, ὅτι ἤδη ἐν τῇ κατὰ τὰ ἔτη 1957—1958 δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἐκκλησία»³ καὶ εἰς ἀνάτυπον κυκλοφορησάσῃ μελέτῃ ἡμῶν «Ἡ λειτουργικὴ μόρφωσις καὶ ἀγωγή»⁴, ὡς καὶ ἐν τῇ ἐπὶ ὑψηλοῦς διατριβῇ ἡμῶν⁵, ἐτονίσασμεν, πρὸς τοὺς ἄλλοις, τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναπτύξεως τοῦ λειτουργικοῦ ἢ μυσταγωγικοῦ κηρύγματος καὶ ἀνηγγεῖλαμεν,

ὅτι πλείονα περὶ αὐτοῦ ἐξ ὀρθοδόξου ἐπόψεως θὰ εἴπωμεν ἐν ἑτέρᾳ εἰδικῇ μελέτῃ. Τῆς ἀνάγκης ταύτης ἀναγνωρισθείσης μετὰ ταῦτα πολλαχόθεν⁶, ὑπεμνήσαμεν ἐκ νέου ταύτην καὶ ἐν ἄρθρῳ τινί⁷, ὅπερ εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ ὡς ἀνάτυπον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ νοσταλγία τοῦ λειτουργικοῦ κηρύγματος παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις»⁸. Εἶτα ὡς δείγματα τῆς ἀναζωπυρηθείσης ἐπιθυμίας πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ λειτουργικοῦ κηρύγματος δέον νὰ μνημονευθῶν ἔβηνα μὲν τὰ σχέδια «λειτουργικῶν κηρυμάτων», ἅτινα δημοσιεύονται ἐν τῷ «Ἐφημερίᾳ» ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1960⁹, ἐτέρωθεν δὲ ἡ παρὰ τοῖς ἰθύνουσι τὴν Ἀποστολικὴν Διακονίαν κρατοῦσα σκέψις πρὸς προκήρυξιν διαγωνισμοῦ διὰ τὴν συγγραφὴν κηρυκτικῶν βοηθημάτων λειτουργικοῦ χαρακτῆρος.

Ἐκ πάντων τούτων καθίσταται δῆλον, ὅτι ἡ παρούσα μελέτη, ἀναποκρινομένη — ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦλάχιστον τοῦ θέματος αὐτῆς — εἰς λίαν ζωτικὴν ἀνάγκην τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, θὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ δοθῇ ἐλαχίστη τις ὠθησις πρὸς αὐξήσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς παρ' ἡμῖν Ὀμιλητικῆς ἢ Θεωρίας τοῦ Κηρύγματος διὰ τὸ ἔργον τῆς πλήρους διακριβώσεως καὶ διαρκοῦς ὑπομνήσεως τῶν πνευματικῶν πρὸ πάντων προϋποθέσεων, δι' ὧν τὸ ὀρθόδοξον κήρυγμα θὰ εἶναι περισσότερον δραστικὸν καὶ καρποφόρον καὶ θὰ ὀδηγῇ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Τῆς παρούσης μελέτης περιλαμβανούσης δὲ οὐ καὶ ἐλάττω, τὸ μὲν πρῶτον ἐξετάζει τὴν ἐννοίαν, τὸν γενικὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ ὀρθοδόξου λειτουργικοῦ κηρύγματος, τὸ δὲ δεύτερον θίγει τὸ ζήτημα τῆς ὕλης καὶ τῆς εἰδολογικῆς διαμορφώσεως τοῦ κηρύγματος τούτου. Τέλος ἐν τῷ Ἐπιλόγῳ ἀναφέρομεν ἀφ' ἐνὸς τὰ ἐκ τῆς μελέτης συναγόμενα συμπεράσματα καὶ ἀφ' ἑτέρου γενικωτάτας δεοντολογικὰς σκέψεις, ἀπορροεῦσας ἐξ αὐτῶν.

(Συνεχίζεται) **ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ**
Υφηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

1. Πρβλ. Ἀμίλκα Σ. Ἀλιβιζάτου, Ἡ εὐθύνη τοῦ κηρύγματος, περιοδ. «Ὁρθόδοξος Σκέψις», ἀρ. 3, ἔτος 1960, σελ. 25—26.

2. «Μερικὰ τῶν ἀκουόμενων κηρυμάτων... εἶναι κατώτερα καὶ δοκιμίων ἀκόμη ὀμιλητικοῦ φροντιστηρίου. Ὅταν δὲ ταῦτα συνοδεύονται καὶ μετὰ τὰ περισπούδαστα ὕφη καὶ τὰς παραλλαγὰς τῆς φωνητικῆς κλίμακος... τότε τὸ κακὸν φθάνει εἰς τὸ σημεῖον τοῦ ἀπαραδέκτου καὶ μαρτυρεῖ ἐκδήλωσιν, καὶ διὰ τὸν ἀπλοϊκώτερον ἀκροατὴν, τὴν παντελεῖ ἔλλειψιν συνειδήσεως καὶ εὐθύνης τῆς ποιότητος τοῦ προσφερομένου περιεχομένου τοῦ λόγου» (Ἐνθ' ἄνωτ.).

3. Περιοδικὸν «Ἐκκλησία», ἀρ. 25, ἔτος 1957, σελ. 557—560 καὶ ἀρ. 1, 4, 6, 7 καὶ 9, ἔτος 1958, σελ. 17—19, 76—78, 119—122, καὶ 197—199.

4. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ἡ λειτουργικὴ μόρφωσις καὶ ἀγωγή (Συμβολὴ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς), ἐν Ἀθήναις 1958, σελ. 34—36.

5. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ἡ μορφωτικὴ ἀξία τοῦ ἰσχύοντος Τριωδίου, Συμβολὴ εἰς τὴν Πρακτικὴν Θεολογίαν, Διατριβὴ ἐπὶ ὑψηλοῦς, ἐν Ἀθήναις 1959, σελ. 21.

6. Πρβλ. Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης Διονυσίου, «Οἰκοδομὴ» (Ἐκκλησι. Ἐπετηρίς), ἔτος Α', ἐν Κοζάνῃ 1958, σελ. 135 ἐξ., ἔνθα ἐξαιρεται «ὁ λειτουργικὸς χαρακτῆρ, ὃν ὀφείλει νὰ ἔχη τὸ θεῖον κήρυγμα ὡς ἱερατικὴ διακονία ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ». Ἀρχμ. Γεωργίου Δελέγχα, Ὁ λειτουργικὸς χαρακτῆρ τοῦ κηρύγματος, περ. «Ἐνορία», ἔτος 1958, σελ. 206—207. Ὡσαύτως πρβλ. γενικώτερον Στεργίου Βίττη, Ἡ Ὁρθόδοξος Λατρεία ὡς παράγων ἀγωγῆς, ἐν τοῖς «Πρακτικοῖς τοῦ ΣΤ' Παιδαγωγικοῦ Συνεδρίου τῶν λειτουργῶν στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, μελῶν τῆς «Χριστιανικῆς ἐνώσεως ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν», Ἀθῆναι 1959, σελ. 21—49.

7. Περιοδ. «Ἐκκλησία», ἀρ. 19, ἔτος 1959, σελ. 349—351.

8. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ἡ νοσταλγία τοῦ λειτουργικοῦ κηρύγματος παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις, Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περ. «Ἐκκλησία», ἐν Ἀθήναις 1959, σελ. 3, 9—11.

9. Ἀρχμ. Νικοδήμου Βαλλήνδρα, Λειτουργικὰ Κηρύγματα—Ἡ Θεία Λειτουργία, περ. «Ἐφημερίς», ἀρ. φύλλου 1 ἐξ.).

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΕΝ Τῃ ΕΠΙΣΤΗΜῃ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἐτέθησαν ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ «neue Consensus», αἱ προϋποθέσεις διὰ τὴν θεμελιώσιν ἐπὶ σταθερῶν βάσεων τῆς ἐπιστήμης τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Προτεσταντισμῷ. Σπουδαιότητα δὲ ὑπῆρξεν ἐν προκειμένῳ ἡ συμβολὴ τῶν καθηγητῶν τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου Günther Holstein⁵⁵ καὶ Joh. H. Heckel⁵⁶, ἰδίως τοῦ τελευταίου, τοῦ ὁποίου αἱ ἐργασίαι: *Initia iuris ecclesiastici Protestantium*, München 1950, καὶ *Lex charitatis, Eine Juristische Untersuchung über das Recht in der Theologie Martin Luthers*, München 1953, προεκάλεσαν μέγα ἐνδιαφέρον καὶ θεωροῦνται ὡς ἀποτελοῦσαι μεγίστην συμβολὴν εἰς τὴν διαφώτισιν τοῦ προβλήματος τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Δικαίου ἐξ ἐπόψεως Λουθηρανῆς. Διακεκριμένοι προτεστάνται θεολόγοι ἐξαιροῦν σήμερον τὴν ἀναγκαιότητα καὶ τὴν σπουδαιότητα τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου διὰ τὴν ρύθμισιν τοῦ Ἐκκλ. βίου. Βαθυστόχαστοι ἐργασίαι ἐκδίδονται καὶ κυκλοφοροῦν εἰς ἀσυγκρίτως μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἀφ' ὅ,τι κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ δι' ὧν προσδιορίζεται ἡ Ἐκκλησία ἐξ ἐπόψεως δικαίου ὡς ἴδρυμα καὶ οὐχὶ ὡς σωματεῖον, ἐξαιρεται ἡ σπουδαιότης τοῦ ἐπισκοπικοῦ καὶ γενικώτερον τοῦ ἐκκλ. λειτουργήματος καὶ ὑπογραμμίζεται ἡ ἀναγκαιότης τῆς Ἐκκλ. αὐθεντίας. Ὡς πρὸς δὲ τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας αἱ προτεσταντικαὶ κοινότητες διεκδικοῦν σήμερον τὴν αὐτονομίαν των ἔναντι τοῦ Κράτους, ἀπαιτοῦσαι τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ τῆς Ρ.Ε. προνόμια. Ἐκφράζων τὸ ἐπικρατοῦν ἐν γένει πνεῦμα εἰς τὰς συγχρόνους κατευθύνσεις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ δικαίου τοῦ προτεσταντισμοῦ ὁ καθηγητὴς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Παν/μίῳ τοῦ Erlangen Hans Liermann ἐξαιρεῖ εἰς πρόσφατον ἄρθρον του ἐπιγραφόμενον *Jus canonicum Protestantium* τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην, ὅπως καὶ αἱ προτεσταντικαὶ Κοινότητες ἀποκτήσουν τὸ ἰδικὸν των *Codex Iuris Canonici*.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Λουθήρου καῦσις κατὰ τὸ ἔτος 1520 τοῦ *Corpus Iuris Canonici* καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Liermann διακήρυξις τῆς ἀναγκαιότητος ἐνὸς *Codex Iuris Canonici* ἐκφράζει κατὰ τὸν πλέον χαρακτηριστικὸν τρόπον τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολὴν

55. Günther Holstein, *Die Grundlagen des Evangelischen Kirchenrechts*, 1928. Πρβλ. Her. Wehrhahn, *Kirchenrecht und Kirchengewalt*, Tübingen 1956 σελ. 10 ἐξ.

56. Περὶ τοῦ Joh. Heckel σημειοῖ ὁ H. Feine ἐν τῷ προλόγῳ τῆς 2ας ἐκδ. τοῦ μνημειώδους ἔργου του, ἐνθ' ἄν. τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά: «Ich wüsste Keinen für die gesamte Geschichte des evangelischen Kirchenrechts besser ausgewiesenen Forscher, zumal er es ist, der in den letzten Jahren eine neue Grundlage für das evangelische Kirchenrecht des Reformationsjahrhunderts erarbeitet hat».

57. Hans Liermann, *Jus canonicum Protestantium. Auf dem Wege zur Rechtskirche*, ἐν *Evangelisch-Lutherische Kirchenzeitung. Festaussgabe zum 60 Geburtstag von Präsident D. Heinz Brunotte* Nr. 12, 1956 σελ. 202 ἐξ.

τῶν πνευμάτων ἐν τῇ προτεσταντικῇ ἐπιστήμῃ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου κατὰ τὸ μεσολαβῆσαν διάστημα.

Παρὰ ταῦτα ἡ ὑπὸ τῶν Προτεσταντῶν a priori ἄρνησις τῆς εἰδικῆς ἱερωσύνης, τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς καὶ πάσης θεοῦ δικαίου ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας⁵⁸ ἀποτελεῖ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ παπικὸς θεσμὸς ἐν τῇ Ρ.Ε. τὸ σιδηροῦν παραπέτασμα, τὸ ὁποῖον παρεμβάλλεται μεταξὺ τῶν ἐρευνητῶν τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς ἀληθείας. Ἐὰν θελήσουν νὰ ἄρουν τὸ παραπέτασμα τοῦτο, θὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἀρνηθοῦν τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς ἣν ἀνήκουν.

Γ'

Ἡ τραγικὴ αὕτη διαπίστωσις θέτει ἐνώπιον τῶν Ὀρθόδοξων Θεολόγων τὴν μεγίστην, εὐθύνην, ἣν καλοῦνται νὰ ἐπωμισθοῦν. Διότι μόνον αὐτοὶ εἶναι ἐλεύθεροι παραπετασμάτων τιθεμένων a priori πρὸ τῆς ἀληθείας καὶ συνεπῶς μόνον ἐξ ἀπόψεως Ὀρθόδοξου θεωρούμενα τὰ βασικὰ προβλήματα τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου εἶναι δυνατόν νὰ εὑρουν τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἰδεώδη λύσιν των. Ἀποτελεῖ οὐ μόνον εὐθύνην, ἀλλὰ καὶ προνόμιον τὸ νὰ εἶναι τις σήμερον μέλος τῆς Ὀρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας⁵⁹, ἐν ᾗ καθ' ὁμολογίαν καὶ ἑτεροδόξων θεολόγων διατηρεῖται ἀλώβητος, ἀνόθευτος καὶ ἀπαραχάρακτος τοῦλάχιστον κατὰ τὰς βασικὰς αὐτῆς ἀρχὰς ἢ ὀργανώσις καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ ὑφίσταται ἡ δυνατότης τῆς ἐλευθέρως, ἀντικειμενικῆς καὶ ἀπροκαταλήπτου ἐρεύνης. Τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον καλοῦνται νὰ ἐπωμισθοῦν σήμερον οἱ ὀρθόδοξοι ἐρευνηταὶ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου εἶναι μέγα καὶ δυσχερές. Τὸ πεδῖον ἐρεύνης εἶναι ἐν πολλοῖς παρθένον. Μακρὰ περίοδος δουλείας συνέβαλεν εἰς τὴν καθυστέρησιν τῆς καλλιέργειας τοῦ ἐδάφους τούτου. Παρὰ ταῦτα εἶναι ἀληθές ὅτι διανύομεν περίοδον ἀνόδου. Ἡ παρελθούσα νεαὴ προσέφερε πολλά. Ἐξόχως δὲ τιμητικὴ εἶναι ἡ θέσις, ἣν κατέλαβε μεταξὺ τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ὁ σεβαστὸς μου διδάσκαλος Καθηγητῆς κ. Ἀμιλκας Ἀλιβιζᾶτος, ὁ ὁποῖος ἐπὶ ἡμῖσιν αἰῶνα διεφώτισε διὰ μονογραφῶν πλεῖστα προβλήματα τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καὶ εὐτυχῶς ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον νὰ συνεισφέρῃ τὴν πολυτιμοτάτην πεῖράν του εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς παρ' ἡμῖν ἐπιστήμης τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου. Ἡ ὑπὸ τὴν προεδρίαν του ἐν ἔτει 1936 σύγκλησις ἐν Ἀθήναις τοῦ πρώτου πανορθόδοξου Θεολογικοῦ Συνεδρίου ἀπετέλεσε σταθμὸν καὶ διὰ τὴν ἐπιστήμην τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου⁶⁰. Πάντως σπουδαιότατα θέματα, ἅτινα ἀφοροῦν εἰς τὴν φύσιν καὶ τὸν

58. Πρβλ. F. M. Braun, ἐνθ' ἄν. σελ. 157 ἐξ.

59. Πρβλ. H. Dombois, ἐνθ' ἄν. σελ. 287 «Die Verfassung der alten Kirche ist im Blick der Gegenwart voll sichtbar geworden. Die Tradition und Kirchenrechtslehre der Ostkirche bewahrt ihre Grundzüge auf». Πρβλ. καὶ γνώμας: F. Heiler, E. Benz κλπ.

60. Πρβλ. Procès-Verbaux du premier congrès de Theologie orthodoxe a Athènes, publiés par prof. Hamilkar Alivisatos. Athènes 1939.

Ο ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΘΥΣΙΑΣΤΗΡΙΟΝ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΛΗΘΟΥΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

1. Ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἀνάπτυξις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ὁργανώσεως, τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Πολιτεύματος, ἦν γνωρίζει ὁ Ἅγ. Ἰγνάτιος ἐν τῇ περιοχῇ Μ. Ἀσίας Συρίας, τῇ περιοχῇ δηλονότι τῶν Ἀποστόλων Παύλου καὶ Ἰωάννου, δὲν ἐπραγματοποιήθη βεβαίως ἀποτόμως οὔτε καὶ ἀπανταχοῦ ταυτοχρόνως. Γνωστὴ τοῦλάχιστον τυγχάνει σχετικῶς ἡ ἰδιόρρυθμος κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὁ Ἅγ. Πολύκαρπος γράφων, μετὰ τῶν περιστοιχίζοντων αὐτὸν Πρεσβυτέρων, πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Φιλίππων ἐν Μακεδονίᾳ, οὐδένα κάμνει ὑπαινιγμὸν περὶ Ἐπισκόπου τινός. Καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης δὲν ποιεῖται μνησίαν περὶ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς παροικίας ταύτης, ἐνῶ ὁ Ἰγνάτιος ὠνόμασεν ἐν αὐτῇ τὸν Ὀνήσιμον ἐν Ἐφέσῳ, τὸν Δάμαντα ἐν Μαγνησίᾳ, τὸν Πολύβιον ἐν Τράλλεσι, τὸν Πολύκαρπον ἐν Σμύρνῃ καὶ σάφως ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Ἐπισκόπου Φιλαδελφείας, ἂν καὶ δὲν ἀναφέρῃ αὐτὸν ὀνομαστικῶς.

Θὰ ἐλεγέ τις ἴσως, ὅτι τὸ ἐκ τῆς σιωπῆς (a silentio) τοῦτο τεκμήριον δὲν ἀποδεικνύει τίποτε καὶ ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἦτο προσωπικῶς ἄγνωστος τῷ Ἰγνατίῳ, ὅστις ἔνεκα

χαρακτῆρα τοῦ δικαίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ πολιτεύματος αὐτῆς ἀναμένον τὴν λύσιν των ἐξ ἀπόψεως Ὁρθοδόξου. Αἱ δυσχέρειαι πρὸς τοῦτο εἶναι μέγισται, διότι ἐλλείπουν παρ' ἡμῖν ἐν πολλοῖς αἱ ἀπαραίτητοι σχετικαὶ μονογραφίαι. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἀπαιτεῖται ἡ πλήρης καὶ ἐμπεριστατωμένη ἔρευνα τῶν πηγῶν, τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ θερισμὸς εἶναι τῷ ὄντι πολὺς, ἀλλ' οἱ ἐργάται, δυστυχῶς, εἶναι ὀλίγοι. Εἰς δεκάδας ἀνέρχεται ὁ ἀριθμὸς τῶν Κανονολόγων τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν, οἵτινες κατέχουν πανεπιστημιακὰς ἔδρας, πλεῖστοι δὲ εἶναι καὶ οἱ καλλιεργοῦντες τὸ Κανονικὸν Δίκαιον καὶ ἐκτός τῶν Πανεπιστημίων. Ἐναντι αὐτῶν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀσχολουμένων παρ' ἡμῖν ἀποκλειστικῶς περὶ τὴν ἐπιστήμην τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου εἶναι μικρότερος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δακτύλων τῆς μιᾶς χειρός, ἐνῶ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον καλοῦνται νὰ ἐπιτελέσουν εἶναι ἀσυγκρίτως δυσχερότερον τοῦ ἔργου τῶν συναδέλφων των τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν.

Ἄγαπητοὶ φοιτηταί!

Τὸ Κανονικὸν Δίκαιον δὲν εἶναι μόνον κλάδος τῆς Θεολογικῆς Ἐπιστήμης, ἀλλ' εἶναι καὶ ὁ τετιμημένος κλάδος τῆς ἐπιστήμης τοῦ Δικαίου ἐν γένει. Εἶναι τὸ ἱερὸν Δίκαιον, τὸ ὁποῖον ἀνάγει τὰς θεμελιώδεις αὐτοῦ ἀρχὰς ἀπ' εὐθείας εἰς Αὐτὸν τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγον τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἐρευνητὴς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ἔχει τὸ μέγα προνόμιον νὰ ἔρχεται διὰ μέσου τῶν θεσμῶν τῆς Ἐκκλησίας εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ἡ ἔρευνα τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου προϋποθέτει ἀνάλογον πνευματικὴν προετοιμασίαν. Βεβαίως πλεῖ-

τούτου, ἀπευθύνεται συλλογικῶς τῇ Ἐκκλησίᾳ «τῇ προκαθημένῃ ἐν τῷ ἔθνει τῶν Ρωμαίων». Παρατηρεῖ τις ὅμως, ὅτι δεκαπέντε — εἴκοσιν ἤδη ἔτη προηγουμένως ἡ Ἐπιστολὴ Α' πρὸς Κορινθίους τοῦ Κλήμεντος Ρώμης, παρὰ τὴν τόσον ἰσχυρὰν προσωπικότητα τοῦ συγγραφέως τῆς, εἶναι ἀνώνωμος καὶ παρουσιάζεται ὡς μία Ἐπιστολὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Κορινθίων, τοῦθ' ὅπερ ἴσως εἶπη τις εἶναι μαρτυρία, περὶ τοῦ ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ ἐκείνῃ ἐποχῇ ὁ Ἐπίσκοπος δὲν ἐξῆσκει τὴν αὐθεντικὴν του ἐξουσίαν, παρὰ τῇ συμπράξει τῶν Πρεσβυτέρων — Ἐπισκόπων, οἵτινες ἀπετέλουν μετ' αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἡ κατάστασις ἦτο ἡ αὕτη. Ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ἐν τούτοις, δὲν ὑπάρχει οὐδεμία δυσκολία νὰ διαπιστωθῇ ποικιλία τις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, οὔτε ν' ἀναγνωρισθῇ, ὅτι ἐὰν τὸ ἀξίωμα τοῦ Μονάρχου Ἐπισκόπου, δὲν διαφαίνεται ἀκόμη πανταχοῦ, ἐν ἀρχαῖς τοῦ δευτέρου αἰῶνος, δὲν εἶναι ὅμως καινοτομία καὶ νεωτερισμὸς ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις, ὅπου τὸ συναντᾷ τις στερρῶς ἐγκαθιδρυμένον.

Πάντως δι' ἡμᾶς ὁ Ἰγνάτιος εἶναι ὁ πολύτιμος πληροφοριοδότης καὶ μάρτυς μιᾶς τριβαθμίου Ἐκ-

στα τῶν φαινομένων τῆς Ἐκκλησίας δύνανται νὰ ἐκτεθοῦν καὶ ἐρμηνευθοῦν διὰ τῶν μέσων μιᾶς «ψυχρᾶς» καὶ αὐδετέρας» ἐπιστήμης, διὰ τὴν βαθεῖαν ὅμως κατανόησιν τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις σχηματίζει τὴν μορφήν αὐτῆς οὐδόπως ἐπαρκεῖ ἡ ἱστορικοκοινωνικὴ θεώρησις τοῦ συστήματος τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἐσώτερον μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας θεωρεῖται μόνον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης. Ὁ ἐρευνητὴς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου δέον νὰ ἔχη τὴν ἱκανότητα διὰ τῆς κλίσεως καὶ συμμετοχῆς τοῦ πνεύματος νὰ διευσθύνῃ ἕως τῆς οὐσίας καὶ τῆς λειτουργίας τῶν θεσμῶν. Ἐὰν εἶναι ἀληθές ὅτι «μόνον ὁ ἀγαπῶν ἐννοεῖ», εἶναι ἔτι πλέον ἀληθές, ὅτι ὁ πνευματικὸς συντονισμὸς μετὰ τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας, κλασικῶς τὸ «sentire cum ecclesia» εἶναι προϋπόθεσις διὰ τὴν βαθεῖαν κατανόησιν τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου. Διότι ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἡ ὀργανωτικὴ ἔκφρασις ἐνὸς συστήματος, ἀλλ' εἰς ὑπερφυσικὸς ὀργανισμὸς: Τὸ μυστικὸν Σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ἔρευνα τῶν πνευματικῶν νόμων καὶ τῆς πνευματικῆς τάξεως τοῦ μοναδικοῦ καὶ ὑπερκοσμίου τῆς Ἐκκλησίας ὀργανισμοῦ πιθανὸν νὰ μὴ περιβάλλεται διὰ τῆς ἐγκοσμίου αἰγλης καὶ δόξης, ἀλλὰ μὴ λησμονώμενον ὅτι καὶ αὕτη ἡ κατάκτησις τῆς δημιουργίας ἀποτελεῖ ἀσυγκρίτως μικρότερον ἐπίτευγμα τῆς συνενώσεως μετὰ τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ Παντός, εἰς ἣν ἀποσκοπεῖ καὶ τὸ δίκαιον καὶ ἡ κανονικὴ τῆς Ἐκκλησίας τάξις, ἥτις ἀρχεται ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τελειοῦται εἰς τὴν ἀγάπην τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν.

ΚΩΝΣΤ. ΜΟΥΡΑΤΙΑΔΗΣ

Ἐντεταλμένος Ὑφηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

κλησιαστικῆς Ἱεραρχίας (Ἐπίσκοποι — Πρεσβύτεροι — Διάκονοι) καθαρῶς διακεκριμένως καὶ κεχωρισμένως τοῦ λαοῦ τῶν πιστῶν. "Ἄνευ τῆς ἱεραρχίας ταύτης τὸ σύνολον τῶν πιστῶν δὲν εἶναι, παρὰ ἐν ἄμορφον σύνολον, ἄνευ συνοχῆς «οὐ δύναται καλεῖσθαι Ἐκκλησία»¹. Δὲν μᾶς λέγει τίποτο ἄλλωστε, περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῶν μελῶν τούτων τῆς ἱεραρχίας, οὔτε περὶ τοῦ ἐὰν ἠδύναντο νὰ λαμβάνουν μέρος οἱ πιστοὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ τούτων. "Ἴσως ἡ σιγή ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ εἶναι συμπτωματικὴ. Σημαντικότερα εἶναι ἡ παράλειψις τῶν χαρισματικῶν ἐκείνων λειτουργημάτων τῶν προφητῶν, τῶν διδασκάλων, τῶν περιοδεύοντων ἀποστόλων, περὶ τῶν ὁποίων ἀφθόνως μᾶς ὁμιλοῦσιν αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀπ. Παύλου καὶ τῶν ὁποίων ἡ «διδαχὴ», εἰς οἵανδήποτε περίοδον τοῦ α' ἢ τοῦ β' αἰῶνος καὶ ἂν τελικῶς τοποθετηθῇ, διετήρησε τοῦλάχιστον τὴν ἀνάμνησιν². Θὰ παρατηρήσῃ τις ἐπίσης τὴν μνησίαν, ἂν καὶ ἄλλωστε ἀσαφῆ, περὶ τῶν «Παρθένων» καὶ τῶν «Χηρῶν», αἵτινες ἀποτελοῦν μίαν τάξιν, κατὰ μέρος ἐν τῇ Κοινοσίτῃ³. Αἱ Ἐκκλησίαι δὲν ὑφίστανται ἀπομεμονωμένοι οὔτε εὐρίσκονται ἐν τῇ ῥευστῇ ἐκείνῃ καταστάσει καθ' ἣν ἐβλεπέ τις νὰ κυκλοφοροῦν ἀπὸ τῆς μῆς εἰς τὴν ἄλλην οἱ περιοδεύοντες ἐκεῖνοι κήρυκες, οἱ ἀπόστολοι, οὗς μᾶς γνωρίζει ὁ Ἀπ. Παῦλος⁴ καὶ περὶ τῆς δράσεως τῶν ὁποίων ἡ «Διδαχὴ» ἀναφέρει⁵. Μεταξὺ τῶν διαφόρων Χριστιανικῶν παροικιῶν καὶ Κοινοτήτων ἐνωρίτατα φαίνεται ὅτι καθιερώθησαν σχέσεις καὶ ἐπικοινωνίαι τακτικαὶ καὶ διαρκεῖς καὶ κανονικαὶ καὶ διὰ καὶ διὰ τῶν ἐκπροσωποῦντων ἐκάστην τούτων Ἐπισκόπων καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς Πρεσβυτέρων. Ἡ Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολὴ τοῦ Ρώμης Κλήμεντος παραμένει ἡ σπουδαία μαρτυρία τῆς ἀδελφωσύνης ταύτης, μεταξὺ τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν καὶ αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀγ. Ἰγνατίου ἐπιβεβαιουσι μίαν τοιαύτην κατάστασιν.

Αἱ Ἐκκλησίαι ἀλληλογραφοῦσι μεταξὺ των, ἐπισκέπτονται ἀλλήλας καὶ ἀλληλοῦποστηρίζονται. Οὐδεμία Ἐκκλησία πάσχει, χωρὶς καὶ αἱ λοιπαὶ ὁμοίως νὰ συμπάσχωσιν αὐτῇ. Αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἐφέσου καὶ τῆς Σμύρνης ἀνησυχουσι περὶ τῆς τύχης τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας, στερουμένης τοῦ ἑαυτῆς Ποιμένου. Ἡ Χριστιανικὴ παροικία τῆς Ρώμης θὰ μερμνήσῃ διὰ ξένον τινά, οἷος ὁ Ἰγνάτιος, ὡσεὶ νὰ ἐπρόκειτο περὶ μέλους τῆς ἰδίας παροικίας. Καὶ ὁ Ἰγνάτιος πάλιν συνιστᾷ τοῖς Ρωμαίοις νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ τοῦ Ποιμνίου τῶν. Ἐπανελθούσης δὲ τῆς εἰρήνης ἐν τῇ δοκιμασίᾳ ὑπὸ τοῦ διωγμοῦ Ἐκκλησία Ἀντιοχείας, οἱ Χριστιανοὶ τῆς Μ. Ἀσίας συγχαίρουσιν αὐτῇ καὶ ἐκλέξαντες, ἀποστέλλουσι Θεοδρόμιον (ἀγγελιαφόρον), ὅστις θὰ φέρῃ εἰς τὴν Συρίαν τὰ ἀδελφικὰ συγχαρητήρια τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀσίας⁶. Ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν ἀρχαίῳ κόσμῳ, δὲν παύουν

νὰ ταξιδεύουν καὶ νὰ κινῶνται ἀπὸ μίᾳ πόλει εἰς ἄλλην καὶ οἱ Χριστιανοὶ συμπαρασυρόμενοι ἐν τῇ ἀκαταπαύστῳ ταύτῃ κινήσει, ἥτις μᾶς ἐκπλήσσει, καὶ δημιουργοῦντες μεταξὺ των στενωτάτους δεσμούς⁷. Τὴν ιδέαν τῆς ζώσης ταύτης ἐνότητος τῆς συνδεούσης οὐσιωδῶς τὴν ἀνὰ τὸν Κόσμον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν μᾶς τὴν δίδει ὁ ἅγ. Ἰγνάτιος, δίδων ἡμῖν συγχρόνως καὶ τὸ ὅλως νέον Χριστοκεντρικὸν καὶ Ἐκκλησιαστικοκεντρικὸν περιεχόμενον καὶ νέαν ἔννοιαν εἰς τὴν κοινήν ἄλλως λέξιν «ἐνότης», ἥτις ἐχρησιμοποιήθη περιπαθῶς ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῇ Μεγάλῃ Αὐτοῦ Ἀρχιερατικῇ Προσευχῇ⁸, καὶ ἥτις ἐπέπρωτο δυστυχῶς νὰ ἔχῃ μίαν ἀξιοδάκρυτον τύχην. Ἡ λίαν ἀξιοπρόσεκτος αὕτη ἔννοια τῆς ἐνότητος ἀπηχεῖται μυστικῶς ὑπὸ τοῦ ἅγ. Ἰγνατίου ἐν τῇ περιγραφῇ ὑπ' αὐτοῦ τῆς ἐννοίας, τῆς οὐσίας καὶ τῆς ὑποστάσεως τῆς Ἐκκλησίας⁹. Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἐστὶν Οὐράνιος καὶ Ἐπίγειος. Ἐπίσκοπος τῆς Οὐρανόθεν Ἐκκλησίας ἐστὶν ὁ Θεὸς καὶ ὁ Χριστός. Σύλλογος Πρεσβυτέρων τῆς Οὐρανόθεν Ἐκκλησίας εἰσὶν αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι.

Τῆς Οὐρανόθεν ταύτης Ἐκκλησίας πιστὴν ἐκπροσώπησιν καὶ ἀπεικόνισιν καὶ ἀπομίμησιν ὀφείλει ν' ἀποτελῇ ἐκάστη τῶν ἐπὶ τῆς Γῆς Ἐκκλησιῶν τῶν συγκροτουσῶν τὴν μίαν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἀπλῶς τὸ ἄθροισμα τῶν ἐπὶ μέρος Ἐκκλησιῶν τῶν ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῆς Γῆς διεσπαρμένων, ἕως ἐσχάτων¹⁰. Αὕτη εἶναι τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ ἐν αὐτῇ συνενοῖ πάντας τοὺς λαοὺς¹¹. Αὕτη εἶναι ἡνωμένη μετὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς περὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἡνωμένος μετὰ τοῦ Πατρὸς του¹². Αὕτη εἶναι «Ἐκκλησία Πνευματικὴ», ὡς θὰ εἴπῃ ὀλίγον βραδύτερον ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς τῆς Β' πρὸς Κορινθίους (Κλήμεντος)¹³. Ἡ ἐνότης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐκάστου τόπου ἐνσαρκουῖται, ἐν ὁρατῷ φορεῖ, τῷ Ἐπισκόπῳ καὶ τῷ ἀχωρίστῳ αὐτοῦ Πρεσβυτερίῳ. Ἐμποιεῖ ἀληθῶς ἐντύπωσιν θαθεῖαν ἡ ιδέα ἣν ἀναπτύσσει ὁ ἅγ. Ἰγνάτιος, ὁ διάδοχος τοῦ Ἀπ. Πέτρου ἐν Ἀντιοχείᾳ — (ἥς ἡ Ἐκκλησία ἱδρῦθη ὑπὸ τοῦ Ἀπ. Πέτρου, πρὶν οὗτος ὁδηγηθῆ διὰ τὸ μαρτύριον ἐν Ρώμῃ) — περὶ τῆς αὐθεντίας ἐκάστου Ἐπισκόπου, ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ Ἐπισκοπικῇ περιοχῇ.

II. Ἡ ἐνότης αὕτη ἐκάστης ἐπὶ μέρος Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἐνότης ἀπασῶν τῶν ἐπὶ μέρος Ἐκκλησιῶν μεταξὺ των καὶ ἡ ἐνότης τῶν Χριστιανῶν μεταξὺ των καὶ μετὰ τοῦ Χριστοῦ εὐρίσκει τὴν ἔκφρασίν της καὶ τὴν πραγματοποίησίν της ἐν τῇ Θεῷ Εὐχαριστίᾳ. Ὁ ὅρος εὐχαριστία ἐμφανίζεται ἐπανειλημμένως ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς τοῦ Ἰγνατίου, χωρὶς ἐν

7. Harnack, Die Mission und Ausbreitung... τ. I, 1923 σελ. 376—386 καὶ Δ. Gorge, Les voyages, l'hospitalité et le port des lettres dans le monde chrétien des IVe et Ve siècles, Paris, 1925. Ἴδὲ καὶ Μαρτύριον Πολυκ. XVIII—XX, 1.

8. Ἰωάν. 17,11, 21, 22, 23.

9. Ἰγν. Σμύρν. VIII,2.

10. Ἰγν. Ἐφεσ. III,2.

11. Σμύρν. I,2.

12. Ἐφεσ. V,1.

13. XIV, 1—3.

1. Τραλλ. III, 1.

2. Διδαχ. XI, XII, XIII.

3. Ἰγν. Σμύρν. XIII, 1.

4. Ἀπ. Παῦλ. Ἐφεσ. 2,20. 4, 11.

5. Διδαχ. ἐνθ' ἄνωτ.

6. Ἰγν. Φιλαδελφ. X, 1. Σμύρν. XI,1. Πολύκαρ. VII,2 καθὼς καὶ Διδαχ. XV,1.

τούτοις πάντοτε ἡ σημασία του νὰ εἶναι σταθερά. Θὰ ἠδύνατο νὰ μεταφρασθῆ διὰ τοῦ πράξις εὐχαριστίας ἢ εὐγνωμοσύνης. «Σπουδάζετε οὖν πυκνότερον συνέρχεσθαι «εἰς εὐχαριστίαν Θεοῦ καὶ εἰς δόξαν. Ὅταν γὰρ πυκνῶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ γίγεσθε, καθαιρούνται αἱ δυνάμεις τοῦ Σατανᾶ, καὶ λύεται ὁ ὄλεθρος αὐτοῦ ἐν τῇ ὁμοιοῖα ὑμῶν τῆς πίστεως. Οὐδὲν ἔστιν ἄμεινον εἰρήνης, ἐν ἣ πᾶς πόλεμος καταργεῖται ἐπουρανίαν καὶ ἐπιγείων»¹⁴. Ἐκ τοῦ κειμένου τούτου πάντως δείκνυται σαφῶς καὶ δῆλον καθίσταται ὅτι ἡ Εὐχαριστία εἶναι πράξις λατρευτικῆ, πράξις τελετουργικῆ, σπουδαῖον μέρος συνάξεως, λειτουργικῶς «συνέρχεσθαι εἰς εὐχαριστίαν Θεοῦ καὶ δόξαν». Ἀλλαχού ἡ ἔννοια τοῦ ὄρου Εὐχαριστία εἶναι περισσότερο ἀκριβῆς καὶ ὁ ὄρος ἀποκτᾶ τὴν μέχρι σήμερον καθιερωμένην μορφήν καὶ τὸ περιεχόμενον του: «Εὐχαριστίας καὶ προσευχῆς ἀπέχονται — (οἱ αἰρετικοὶ καὶ σχισματικοί) —, διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν Εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθοῦσαν, ἣν τῇ Χρηστότητι ὁ Πατὴρ ἤγειρεν. Οἱ οὖν ἀντιλέγοντες τῇ δωρεᾷ τοῦ Θεοῦ συζητοῦντες ἀποθνήσκουσιν. Συνέφερε δὲ αὐτοῖς ἀγαπᾶν (=μετέχειν τῶν ἀγαπῶν);, ἵνα καὶ ἀναστῶσιν»¹⁵. Καὶ ἀμέσως κατατέρω: «Πάντες τῷ Ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πρεσβυτέρῳ, ὡς τοῖς Θεοῦ ἐντόλῳ. Μηδεὶς χωρὶς τοῦ Ἐπισκόπου τι πρασσέτω τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐκείνη βεβαία Εὐχαριστία ἠγείσθω, ἢ ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου οὔσα ἢ ᾧ ἂν αὐτὸς ἐπιτρέψῃ»¹⁶. Ὁ ὄρος «Εὐχαριστία» ἀφορᾷ πράξιν λειτουργικὴν ἀναμνηστικὴν τοῦ Κυριακοῦ Δείπνου¹⁷. Αὕτη ἡ «πράξις εὐχαριστίας» ἐπιτελεῖται ἐν λειτουργικῷ Δείπνῳ, ὅπου ὁ Ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἐκπρόσωπος τούτου ἐπαναλαμβάνει τὴν πράξιν τοῦ Ἰησοῦ, «ἀναπέμφαντος εὐχαριστίας», καὶ «κλάσαντος τὸν ἄρτον» μετὰ τῶν Ἀποστόλων Αὐτοῦ «ἕνα ἄρτον κλώντες, ὅς ἐστιν φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ διὰ παντός»¹⁸ καὶ «ἐκείνη βεβαία εὐχαριστία ἠγείσθω ἢ ὑπὸ Ἐπίσκοπον οὔσα ἢ ᾧ ἂν αὐτὸς ἐπιτρέψῃ»¹⁹. Τοῦτο τὸ Δείπνον ἀποτελεῖ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐνταυτῷ καὶ μίαν πραγματικὴν Θυσίαν. «Σπουδάσατε οὖν μίᾳ Εὐχαριστίᾳ χρῆσθαι, μία γὰρ σὰρξ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν ποτήριον εἰς ἕνωσιν τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ἐν Θυσιαστήριον, ὡς εἰς Ἐπίσκοπον ἅμα τῷ Πρεσβυτέρῳ καὶ Διακόνους, τοῖς συνδούλοις μου, ἵνα ὁ ἐὰν πράσσητε κατὰ Θεὸν πράσσητε»²⁰. Ἀλλ' οἱ ὑπαιτιγμοὶ περὶ τοῦ Θυσιαστηρίου ἐπαναλαμβάνονται πολλάκις ἀκόμη παρὰ τοῦ ἀγ. Ἰγνατίου, ὥστε ν' ἀποσαφηνίζηται πλήρως ἡ ἀρχαιοτάτη ἰδέα παρ' αὐτῶν τοῦ ἐνός Θυσιαστηρίου ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν ἕνα Ἐπίσκοπον. «Μηδεὶς πλα-

νάσθω ἐὰν μὴ τις ἦ ἐντός τοῦ Θυσιαστηρίου, ὥστε ρεῖται τοῦ ἄρτου τοῦ Θεοῦ, εἰ γὰρ ἐνός καὶ δευτέρου προσευχῆ τοσαύτην ἰσχὺν ἔχει (Ματθαίου 18, 20), πόσω μᾶλλον ἢ τε τοῦ Ἐπισκόπου καὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας»²¹. «Πάντες ὡς εἰς ἕνα Νὰν συντρέχετε Θεοῦ, ὡς ἐπὶ ἐν Θυσιαστήριον, ἐπὶ ἕνα Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἀφ' ἐνός Πατρὸς προελθόντα καὶ εἰς ἕνα ὄντα καὶ χωρῆσαντα»²². «Ὁ ἐντός Θυσιαστηρίου ὢν καθαρὸς ἐστιν, τούτέστιν ὁ χωρὶς Ἐπισκόπου καὶ Πρεσβυτέρου καὶ Διακόνου πράσων τι, οὗτος οὐ καθαρὸς ἐστι τῇ συνειδήσει»²³. Τὰ ἀνωτέρω χωρία σαφῶς τεκμηριοῦσιν, ὅτι ἡ Εὐχαριστία παρ' Ἰγνατίῳ ἐστὶ Θυσία συγκεντροῦσα τοὺς πιστοὺς περὶ τὸν Ἐπίσκοπον καὶ τὸ Θυσιαστήριον, ὁρατὰ σύμβολα τῆς Μίᾳς Ἐκκλησίας, συγκροτουμένης ἐπὶ τοῦ Ἐνός Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Ἐνός Θεοῦ²⁴. Ἡ κατ' ἐξοχὴν λοιπὸν ἐνότης, τὸ ἐνιαῖον τῆς Ἐκκλησίας ἐκδηλοῦται ἐν τῇ Θ. Εὐχαριστίᾳ. Διότι ἐὰν ἡ Θ. Εὐχαριστία ἐνοῖ μεταξὺ των τοὺς Χριστιανούς, συμβαίνει διότι δὲν εἶναι αὕτη δεῖπνον ἀπλῆς ἐπικοινωνίας. Ἡ Θ. Εὐχαριστία ἢ ἐπὶ τοῦ Θυσιαστηρίου τοῦ ἐλεγχόμενου ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου τελεσιουργουμένη ἐνοῖ τοὺς πιστοὺς ἐν τῇ μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ Σαρκὶ καὶ αὐτῷ τῷ αἵματι τοῦ Ἐνός Κυρίου»²⁵.

III. Πῶς οἱ αἰρετικοὶ ἠδύνατο νὰ πιστεῦσωσιν ὅτι Εὐχαριστία εἶναι ἡ σὰρξ τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ἤρνοῦντο εἰς τὸν Χριστὸν τὴν πραγματικὴν σάρκα; Βλέπει τις αὐτοὺς νὰ ἀπέχωσι τῆς Εὐχαριστίας, «διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν Εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθοῦσαν, ἣν τῇ χρηστότητι ἤγειρεν ὁ Πατὴρ»²⁶. Πίστις εἰς τὴν πραγματικότητα τῆς Σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ, πίστις εἰς τὴν πραγματικότητα τῆς εὐχαριστιακῆς σαρκὸς Του, ἀμφοτέραι αἱ πίστεις δὲν εἶναι εἰμὴ μία καὶ ὑποστηρίζεται ἢ μία ὑπὸ τῆς ἄλλης. Καὶ αὕτη ἀκριβῶς εἶναι ἡ πίστις, ἐφ' ἣς στηρίζεται ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ «Δοκῆται», ἀπέχοντες τῆς Εὐχαριστίας καθὼς καὶ τῆς Κοινῆς πρὸς προσευχὴν συνάξεως²⁷ καὶ συγκροτοῦντες κεχωρισμένους, καθ' ἑαυτοὺς συνάξεις χωρὶς Ἐπισκόπου καὶ Θυσιαστηρίου, ἀποκόπτουσιν ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ παραδίδονται εἰς τὸν θάνατον. Διότι ὁ ἐπὶ τοῦ Θυσιαστηρίου ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου ἢ ὑπὸ τοῦ ὄν ἐκεῖνος ἐπιτρέψῃ κλάμενος Ἄρτος εἶναι ἢ Σὰρξ τοῦ Χριστοῦ ὅστις εἶναι «ἡ αἰώνιος ἡμῶν ζωὴ»²⁸. Ἡ Εὐχαριστία ἢ μεταδιδόμενη τοῖς πιστοῖς εἶναι «φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον κατὰ τοῦ θανάτου»²⁹. Ἡ Εὐχαριστία εἶναι τὸ μέσον δι' οὗ κοινωνεῖται τῷ Χριστιανῷ ἢ ζωῇ τοῦ Χριστοῦ, ἐκφράζουσα συγχρό-

14. Ἰγν. Ἐφεσ. XIII, 1, 2.

15. Σμυρν. VII, 1.

16. VIII, 1.

17. Διδαχ. IX. Ἰουστίν. Α'. Ἀπολογ. 65—66.

18. Ἐφεσ. XX, 2.

19. Ἐνθ' ἀνωτ.

20. Φιλαδ. IV, 1. Μαγν. VII, 2.

21. Ἐφεσ. V, 2.

22. Μαγν. VII, 2.

23. Τραλλ. VII, 2.

24. Μαγν. VII, 2.

25. Φιλαδ. IV, 1.

26. Σμυρν. VII, 1.

27. Ἐνθ' ἀνωτ.

28. Μαγν. I, 2.

29. Ἐφεσ. XX, 2. Σμυρν. VII, 1. Εἰρην. Κατὰ Αἰρέσ.

«Τὰ σώματα ἡμῶν, τὰ δεχόμενα τὴν Εὐχαριστίαν, οὐκ εἰσὶ φθαρτά, καὶ κέκτηνται τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως εἰς τοὺς αἰῶνας» P.G., 76, 1029 καὶ V, 2, 36, 1126.

ΟΙ «ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΟΙ» ΚΑΙ Η ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ ΑΥΤΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Ταῦτα καὶ τοσαῦτα προσεπαθήσαμεν ἕσον ἤτο εἰς ἡμᾶς δυνατὸν νὰ παρουσιάσωμεν περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Εὐαγγελικῶν καὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀσκουμένης προπαγάνδας ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν. Δυστυχῶς ἡ προπαγάνδα τούτων ἀποτελεῖ σήμερον ἐλλοχεύοντα κίνδυνον διὰ τὰς ψυχὰς τοῦ εὐσεβοῦς ὀρθοδόξου λαοῦ ἡμῶν. Δὲν εἶναι πλῆγμα τῆς φαντασίας ἡμῶν τοῦτο, οὔτε μισαλλοδοξίας ὑπερβολῆς, εἶναι ἀπτή πραγματικότης. Οἱ Εὐαγγελικοὶ ὄλων τῶν παραφυάδων, ἄς ἀνωτέρω μνημονεύομεν, ὡς εἰς ἄμπελον ἀπερίφρακτον διασχίζουσι ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Πατρίδα ἡμῶν κινουμένοι μὲ ἀκατανόητον δραστηριότητα «τοῦ ποιήσαι ἓνα προσήλυτον» παρέχοντες τὴν ἐντύπωσιν ὑστερικῆς μανίας κατακτῆσεως ψυχῶν. Δυστυχῶς παρὰ τὰς ἐπανελημμένας διαμαρτυρίας τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου πρὸς τὸ Παγκόσμιον

νωσ τὴν ἐνόητα τῶν Χριστιανῶν καὶ παγιοῦσα αὐτὴν ἐν αὐτοῖς, «κλῶσιν ἅπασιν ἓνα ἄρτον»³⁰ καὶ συγκροτούμενοι περὶ τὴν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν Σάρκα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἐν Ἁγίον Ποτήριον τοῦ Αἵματος Αὐτοῦ, τὸ Ἐν Θυσιαστήριον, τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας. Διὰ τῆς ἐνεργοῦ συμμετοχῆς των εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς Θ. Εὐχαριστίας οἱ Χριστιανοὶ μετέχουσι ἐν τῷ «ἀδιακρίτῳ αὐτῶν ζῆν»³¹, ἐν τῇ «κοινῇ αὐτῶν ἐλπίδι»³². Ἄλλ' ὁ «ἄρτος» οὗτος δὲν διατρέφει τὴν ψυχὴν, τὸ «φάρμακον» τοῦτο δὲν θεραπεύει, εἴμη ἔάν ὁ Χριστιανὸς εὐρίσκηται ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως καὶ τῆς εὐκρινοῦς καὶ ἀνυποκρίτου ἀγάπης — («Πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη»)³³. Ἐν τούτοις ἡ Εὐχαριστία δὲν εἶναι τυπικὴ τις πράξις μαγική. Εἰς οὐδὲν σημεῖον παρὰ τῷ Ἱγνατίῳ εὐρίσκηται ἔχνος ἀντιλήψεως τοιούτου εἶδους. Ἀπ' ἐναντίας ἡ πίστις ἢ φωτεινὴ καὶ ἡ ἀγάπη ἢ ἐνσυνείδητος εἰσὶ τὰ ἐνοῦντα τὸν πιστὸν μετὰ τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου. Ἀκόμη παρ' Ἱγνατίῳ ἀπαντᾶται τὸ σχῆμα τοῦ ταυτισμοῦ τῆς πίστεως πρὸς τὴν Σάρκα τοῦ Κυρίου καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου³⁴. Ἡ σὰρξ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ ἀληθὴς Αὐτοῦ Σὰρξ, ἀληθῶς θυσιασθεῖσα, εἶναι ἡ πίστις τοῦ Χριστιανοῦ καὶ τὸ ἐκχυθὲν αὐτοῦ Αἷμα, ὑπερτάτη ἐγγύησις ἀγάπης ἀφθάρτου, καὶ «πόμα» αὐτοῦ. «...Ἀνακτῆσασθε ἑαυτοὺς ἐν πίστει, ὃ ἐστὶν σὰρξ τοῦ Κυρίου, καὶ ἐν ἀγάπῃ, ὃ ἐστὶν αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ. — Οὐχ ἤδομαι τροφῇ φθορᾶς οὐδὲ ἡδοναῖς τοῦ βίου τούτου. Ἄρτον Θεοῦ θέλω, ὃ ἐστὶν σὰρξ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, καὶ πόμα θέλω τὸ αἷμα αὐτοῦ, ὃ ἐστὶν ἀγάπη ἀφθαρτος»³⁵. Τὰ χωρία ταῦτα βλέπει

Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν διὰ τὰς ἀπαραδέκτους προσηλυτιστικὰς αὐτῶν ἐνεργείας, οἳτοι συνεχίζουσι τὸν ἀντιχριστιανικὸν αὐτὸν προσηλυτισμὸν, καὶ ἔχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ εἶχον τὸ θράσος κατὰ τὸ 1954 ἐν τῇ ἐν Ἐβαστον β' γενικῇ συνελεύσει τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου, ὡς καὶ εἰς τὴν κατὰ παρελθόντα Αὐγουστον συνεληθῶσαν τοιαύτην νὰ ἐγκαλέσωσι τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Χώραν ἡμῶν ὡς ἀνελευθέραν καὶ πιεστικῶς ἐμποδίζουσαν τὰς ἐκδηλώσεις τῆς θρησκευτικῆς των ζωῆς!!

Ἐπιπροσθέτως εὐρέθη, δυστυχῶς, Ἑλληνα, ὁ Εὐαγγελικὸς Γ.Α. Χατζηαντωνίου, ἵνα δημοσιογραφίῃ εἰς τὴν ἐφημερίδα TIME (χρόνος) 17 Μαΐου 1954) τῆς Ἀμερικῆς καὶ νὰ γράψῃ ἐκεῖ πλείστας σέας ἀναληθείας περὶ διωγμῶν, καταπιέσεων κλπ. καὶ εἰς μίαν μάλιστα ἐποχὴν, καθ' ἣν ἐχθροὶ τῆς Πατρίδος ἡμῶν ἐξετόξευον ποικίλας κατηγορίας κατ' αὐτῆς, ἵνα ἀφοπλίσωσι τοὺς ἀντιπροσώπους ἡμῶν προκειμένου

τις σαφῶς ὅτι χρησιμοποιοῦντα εἰκόνας δανείου ἐκ τῆς ἐν χρήσει κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἁγ. Ἱγνατίου εὐχαριστιακῆς λειτουργίας τονίζουσι ἐπανελημμένως ὅτι τὸ πρῶτον ἀντικείμενον τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι ἡ πραγματικότης τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅτι ἐν τῇ πίστει ταύτῃ τῇ συνδεομένη ἀρρήκτως πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον καὶ τὸ Θυσιαστήριον εὐρίσκει ὁ Χριστιανὸς τὴν τελείαν ἐν πᾶσιν ἱκανοποίησιν καὶ τὴν ζωὴν: «Εἶμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς: ὁ ἐρχόμενος πρὸς με οὐ μὴ πεινάσῃ εἰς τὸν αἰῶνα: καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα»³⁶. Διορῶν τις ἐν τῷ Αἵματι τοῦ Χριστοῦ σύμβολον τῆς Εὐσπλαγχνίας του καὶ τῆς ἡμετέρας ἀγάπης πρὸς Αὐτόν, δὲν σημαίνει ὅτι ἀρνεῖται, ὅτι τὸ ποτήριον εἶναι ἡ πηγὴ, ἣτις μᾶς ἐνοῖ πραγματικῶς μετ' αὐτοῦ, ἐν τῷ αἵματι Του καὶ ὅτι ὁ εὐχαριστιακὸς ἄρτος εἶναι ἡ ἀληθὴς σὰρξ τοῦ Κυρίου. Αἱ ὅλως πνευματικαὶ σχέσεις τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης, μεταξὺ τοῦ Χριστιανοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ ἐκφράζονται, ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιώματος πρὸς τὸ μαρτύριον ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ δι' εἰκόνων καὶ εὐχαριστιακῶν συμβόλων τῆς ἐποχῆς του, ἅτινα προϋποθέτουσι τὸ πραγματικὸν τῆς ἐπικρατοῦσης ἐν τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ πρώτου αἰῶνος εὐχαριστιακῆς πίστεως. Ὁ συμβολισμὸς χωρὶς νὰ ἀποκλείῃ τὴν πραγματικότητα, προϋποθέτει αὐτὴν καὶ εὐρίσκει ἐν αὐτῇ τὴν βάσιν του³⁷. «Σπουδάσατε οὖν μᾶ εὐχαριστία χρῆσθαι, μίαν γὰρ.. σὰρξ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν ποτήριον εἰς ἑνωσὶν τοῦ αἵματος Αὐτοῦ, ἐν Θυσιαστήριον, ὡς εἰς ὁ Ἐπίσκοπος ἅμα τῷ Πρεσβυτερίῳ καὶ Διακόνοις, ἐὰν πράσσητε κατὰ Θεὸν πράσσητε».

Ἀρχιμ. ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ

30. Ἐφεσ. XX, 2.

31. Ἐφεσ. III, 2.

32. Ἐφεσ. XXI, 2. Τραλλ. II, 2.

33. Α. Ἰωάν. 1, 7. Ἀπ. Παύλου. Γαλ. 5, 6.

34. Τραλλ. VIII, 1.

35. Ρωμ. VII, 3.

36. Εὐαγγ. Ἰωάν. 6, 35.

37. P. Batiffol, L' eucharistie la présence réelle et la transsubstantiation (Études d'histoire et de théologie positive, 2e série), 6e éd., 1913, σελ. 39—50.

νά υποστηρίξωσιν οὔτοι τὸ τόσον συνταράσσον τὰς ψυχὰς καὶ τὰς καρδίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ Κυπριακὸν ζήτημα. Πόσον ὅμως τοῦτο εἶναι ἀληθὲς μαρτυρεῖ τὸ πλῆθος τῶν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἰδρυθέντων νέων εὐκτηρίων οἰκῶν αὐτῶν, ἡ ἀφθονία τῶν περιοδικῶν καὶ ἐντύπων των, ἅτινα κυκλοφοροῦν ἐλευθέρως κλπ. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοὶ προκειμένου νὰ ἐπιτύχωσι τοὺς σκοποὺς των δὲν δειλιάζουσι νὰ εἴπωσι καὶ νὰ γράψωσι καὶ τὰς πλέον ἀπιθάνους ἀναληθείας, τοῦτο δὲ τὸ μαρτυρεῖ καὶ ἐπιστολὴ ἀρχηγοῦ Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας Ἀθηνῶν, ὅστις, γράφων πρὸς τὸν Ὑπουργὸν Προεδρείας τῆς Κυβερνήσεως, μεταξύ ἄλλων γράφει καὶ τὰ ἐξῆς ἀσύστολα ψεύδη: «Εἶμεθα τὸ δεξιὸ χεῖρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐδῶ εἰς τὴν χώραν, καὶ εἶμαι ὁ μόνος διαμαρτυρούμενος, ποὺ συνειρογάσθην μὲ αὐτὴν καὶ μὲ τὴν ἄδειαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου». Ἄς παύσουσι λοιπὸν οἱ Εὐαγγελικοὶ νὰ χρησιμοποιοῦσι τοιαύτας μεθόδους. Αἱ μέθοδοί των εἶναι ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἣν ἰσχυρίζονται ὅτι μελετοῦν καὶ βιοῦν. Ἄς παύσουσι τὰς προσηλυτιστικὰς τῶν ἐνεργείας καὶ ἄς ἀποδώσωσι τὸν ὀφειλόμενον τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ σεβασμοῦ φόρον πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἐκείνην, ἣτις μέχρι καὶ τοῦ παρόντος φέρει ἐν τῷ σώματι Αὐτῆς τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου. Διότι ἀντιθέτως πράττοντες καὶ καθιστῶσι ἀγεφύρωτον τὸ χάσμα τῆς ἐνώσεως πασῶν τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν», δι' ἣν ὁ Κύριος προσηυχῆθη καὶ ἡ ἐκκλησία ἡμῶν καθ' ἐκάστην εὐχεται. Ἀλλὰ, οὐδὲν θὰ πρόπει νὰ ἀγνοοῦν ὅτι καὶ πρὸς τὰς θεωρητικὰς περὶ Ἐκκλησίας ἀρχὰς τοῦ Προτεσταντισμοῦ ἀντίκειται ὁ προσηλυτισμὸς. Διότι ὡς ὀρθῶς παρετηρήθη, «ἐὰν κατὰ τὰς θεμελιώδεις τοῦ προτεσταντισμοῦ δόξας οὐδεμία μὲν Ἐκκλησία κατέχει τὴν πλήρη ἀλήθειαν, πᾶσα δ' ἐπὶ μέρους πρεσβεύει μείζον ἢ ἕλασσον τμῆμα τῆς ἀληθείας, ἐν πάσῃ δὲ ἀδιακρίτως Ἐκκλησία δύναται νὰ χωρήσῃ ὁ πιστὸς τὴν ὁδὸν τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς καὶ νὰ τύχῃ τῆς μακαριότητος, εἶναι προφανὲς ὅτι οἱ διαμαρτυρούμενοι προσηλυτισζόντες καταπατοῦσιν ἀδεῶς τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν βάσεις, οὐδὲν δὲ ἔχουσι ἔρεισμα, δι' οὗ νὰ ὑπερίσωσι τὸν προσηλυτισμόν»¹. Ἐὰν βεβαίως ἔχωσι διάθεσιν οἱ Εὐαγγελικοὶ, ὡς ἰσχυρίζονται, νὰ «εὐαγγελίσουσιν» καὶ νὰ ὀδηγήσουσι ψυχὰς εἰς τὸν Χριστὸν θὰ μᾶς ἐπιτρέψωσι νὰ τοὺς εἴπωμεν μὲ ὅλον τὸν πρόποντα σεβασμὸν πρὸς τὴν διάθεσιν των ταύτην: «Νὰ παραλάβωσι τὰς ἀποσκευὰς των καὶ νὰ ἀναχωρήσωσι τάχιστα διὰ τοὺς Ζουλοῦς, Κορεάτας, Κινέζους, Ἰάπωνας κλπ., οἵτινες ἀγνοοῦσι τελείως τὸν Κύριον καὶ νὰ εἶναι βέβαιοι, ὅτι θὰ ἀμειψθῶσι πλουσίως διὰ τὴν ὄντως ἁγίαν αὐτὴν πρᾶξιν των παρὰ τοῦ Κυρίου», ἡμεῖς δόξα τῷ ἐν Τριάδι Θεῷ καὶ τὸν Χριστὸν γνωρίζομεν, διότι ἡμεῖς τὸν μετεδώσαμεν εἰς αὐτούς, καὶ τὴν ἁγίαν Του Γραφήν εἰς τὴν ἀπλήν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀφθόνως διανεμόμεν καὶ ἐρμηνεύομεν ταύτην εἰς τὸν λαὸν ἡμῶν,

καὶ τάγματα ἐσωτερικῆς ἱεραποστολῆς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἔχουν ἰδρυθῆναι ὀρθῶς, τὸ καὶ σπουδαιότερον, περὶ τῆς πίστεως φρονοῦμεν καὶ πράττομεν. Καὶ ἐὰν ἔχωμεν ἐλλείψεις τινὰς περὶ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ὁ ὀρθοδόξως πιστευόμενος ὑφ' ἡμῶν Κύριος θὰ δώσῃ διὰ τῆς χάριτός Του γρήγορα καὶ αὐταί, ἐὰν βεβαίως ὑπάρχωσι, νὰ ἐξαλειφθῶσι..... Ἐφ' ὅσον ὅμως οἱ Εὐαγγελικοὶ μὴ συνετιζόμενοι συνεχίζουσι τὴν προσηλυτιστικὴν των δρᾶσιν, ἡμεῖς θὰ πρόπει νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τοῦτους πολεμοῦντες δι' ὅλων τῶν πνευματικῶν μέσων. Δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγῃ ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν εὐρίσκεται πρὸ τῶν πυλῶν, ἀλλὰ κυκλοφορεῖ δρῶν εἰς τὸ γεώργιον τοῦ Κυρίου. Ἀπειλεῖ τὰ πάντα. Καὶ ἡ ἀπειλὴ αὕτη στρεφομένη εἰς πόλεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα χωρία τῆς Πατρίδος ἡμῶν, συνεπάγεται ὀλεθρίας συνεπειὰς καὶ διὰ τὴν θρησκευτικὴν ἡμῶν ζωὴν καὶ διὰ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ὑπόστασιν, διότι, ὑποσκάπτουσα τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν προγόνων του, ἀπειλεῖ νὰ ἐξασθενήσῃ καὶ τὸ συμφυὲς πρὸς τὸ θρησκευτικὸν αἰσθημα ἐθνικὸν φρόνημα τῶν Ἑλλήνων¹. Ἐὰν ἡ Πατρίς ἐμεγαλοῦργησῃ εἰς ὅλους τοὺς ἀμυντικούς καὶ ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνάς της, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἐνότητα τῶν τέκνων της καὶ τὴν ἀκλόνητον πίστιν των εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Πρὸς μαρτυρίαν τοῦτου ἔστω ὁ ἐν τῇ μεγαλονήσῳ καὶ μαρτυρικῇ Κύπρῳ διεξαχθεὶς ἀγὼν. Τὸν κίνδυνον τοῦτου διείδεν εὐθὺς ἅμα τῇ ἀνόδῳ του καὶ ὁ σεπτὸς προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν κ. Θεόκλητος, ὅστις ἱδρυσεν ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἀρχιεπισκοπῇ γραφεῖον παρακολουθήσεως τῶν ξένων προπαγανδῶν καὶ λήψεως μέτρων πρὸς καταστολὴν τῆς ἀνωτέρω προπαγανδιστικῆς δράσεως αὐτῶν. Ἐνώπιον τοῦ κινδύνου τοῦτου καλούμεθα πάντες καὶ δὴ ἡμεῖς οἱ νέοι Θεολόγοι, ἵνα ἐργασθῶμεν δι' ὅλων τῶν δυνάμεων ἡμῶν καὶ νὰ «ἀνεγείρωμεν τὰ περιφράγματα ὑπὲρ τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ»² «πρὸς διατήρησιν καὶ αὐξήσιν τῆς ἀμώμου κληρονομίας καὶ τῆς ἱερᾶς τῆς πίστεως ἡμῶν παρακαταθήκης.

Στῶμεν καλῶς. Γρηγοροῦμεν. Ὁ Κύριος μεθ' ἡμῶν.

Ἄρχιμ. ΑΘ. ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ

1. Ὅρα καὶ ἐφημερίς «Ἔθνος» 25-3-1956. Ἐπίσης «Ζωή» 5 Ἰουλίου 1956.

2. Ἱεζεκ. 15,5.

«Εἶναι, κατ' ἐμέ, ἀνόητον νὰ ἐπιδιώκουν οἱ Ἀντικοὶ νὰ κάνουν προσηλυτισμὸν μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων. Αἱ Ἀντικοὶ Ἐκκλησιαὶ ὀφείλουν νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τοιαῦτα σχέδια καὶ ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ὄχι μόνον ἐπέζησε τῶν ζοφερῶν χρόνων τῆς καταπίεσεως παρὰ Μογγόλων, Ἀράβων καὶ Τούρκων, ἀλλὰ καὶ διότι, διαρκοῦντος τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ὑπέμεινε νικηφόρος καὶ αἵματηρότατον διωγμόν».

(SCHLINK).

1. Ἐπιστολὴ Π. Παπαδοπούλου πρὸς Κ. Τσατόν 5-2-57.

2. Καμίρη Ι. Ὁρθοδ. καὶ Προτεσταντισμὸς σελ. 310. Ὅρα καὶ Ἀνδρούτσου «Αἱ βάσεις τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν κλπ. Κων)λις 1905 σ. 83.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Ἐν καινότητι ζωῆς.

Κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας εβδομάδας τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς πάντα τὰ μέσα, ἅτινα ὑποδεικνύει ἢ θέτει εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία εἰς ἓν καὶ μόνον ἀποβλέπουσιν, τ.ἔ. εἰς τὸ νὰ προετοιμάσουν ἡμᾶς «πρὸς μετουσίαν τῆς ἐν Σιών δεσποτικῆς ἱερουργίας» καὶ νὰ ποδηγητήσουν ἡμᾶς, ἵνα, μετέχοντες τοῦ μυστικοῦ βίου τοῦ Χριστοῦ, «κεκαθαρμέναις διανοαῖς συμπορευθῶμεν αὐτῷ καὶ συσταυρωθῶμεν καὶ νεκρωθῶμεν δι' αὐτὸν ταῖς τοῦ βίου ἡδοναῖς, ἵνα καὶ συζήσωμεν». Διὰ τῆς ἀληθοῦς ἐν πνεύματι λατρείας τῶν ἐρχομένων ἡμερῶν, διὰ τῆς ὁποίας βιοῦμεν ὡς παρόντα τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Κυρίου καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέοντα αἰώνια ἀγαθὰ, «συναπερχόμεθα Χριστῷ πρὸς τὸ Θεῖον Πάθος», συσταυρούμεθα καὶ συνενταφιαζόμεθα αὐτῷ, «ἵνα ὡσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν» (Προβλ. Κολ. β', 12). Τοιοῦτοτρόπως, ὄντες νεκροὶ τοῖς παραπτώμασι, συζωοποιούμεθα τῷ Χριστῷ καὶ συνεγειρόμεθα καὶ συγκαθήμεθα ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ (Ἐφεσ. β', 16).

Ἀξιοσημείωτον γεγονός.

Μετὰ τὴν πρό τινων μηνῶν χαιρετισθεῖσαν καθιέρωσιν καὶ ἀρξάμενην ἤδη χρῆσιν ἐνιαίου σήματος τῶν μαθητῶν τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων δέον νὰ ἐπισημάνωμεν ὡς λίαν ἀξιοσημείωτον γεγονός τὴν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐγκρισίν τῶν νέων Ἀναλυτικῶν Προγραμμάτων τῶν μαθημάτων τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, ἅτινα κατηρτίσθησαν ὑπὸ Εἰδικῶν Ἐπιτροπῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προγραμμάτων τούτων θὰ συγγραφῶν νέα Κατηχητικά Βοηθήματα, ἅτινα θὰ ἰσχύσουν ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους 1960-1961 δι' ἅπαντα ἀνεξαιρέτως τὰ Κατηχητικά Σχολεῖα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Εἶναι περιττὸν νὰ ἐξαρθῇ ἡ μεγίστη σημασία τοῦ γεγονότος αὐτοῦ. Τὰ νέα Κατηχητικά Βοηθήματα, εἰς τὰ ὁποῖα θὰ περιληφθῇ καὶ πᾶν ὅ,τι καλὸν ὑπῆρχεν ἐν τοῖς μέχρι τούδε ἰσχύουσι, θὰ εἶναι νέον σπουδαιότατον μέσον ἐνοποιήσεως τοῦ παρ' ἡμῖν ἐπιτελουμένου κατηχητικοῦ ἔργου καὶ θὰ ὑποβοηθήσουν σημαντικῶς τὴν ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας προετοιμασίαν τῶν ἀναγκαιούτων ἐποπτικῶν μέσων, δι' ὧν ἢ ἐν τοῖς Κατηχητικοῖς Σχολείοις παρεχόμενη διδασκαλία θὰ γίνῃ πλέον δραστικὴ καὶ καρποφόρος. Ὅθεν δικαίως ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀπτήθηνε θερμὰς εὐχαριστίας πρὸς πάντας τοὺς καθ' οἰονδήποτε τρόπον συντέλεσαντας εἰς τὴν μελέτην, ἐπεξεργασίαν καὶ καταρτισμὸν τῶν προγραμμάτων τούτων.

Τὸ ἰδεῶδες τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου.

Ἐν συνεχείᾳ πρέπει νὰ ἐξαρθῇ τὸ ἰδεῶδες τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου, πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ

ὁποίου ἀποβλέπουσιν τὰ ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου ἐγκριθέντα νέα προγράμματα τῶν μαθημάτων τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων.

Κατὰ ταῦτα, τὸ ἰδεῶδες τοῦτο οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ «τὸ εἰς μέθεξιν τῆς μυστικῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ ὁδηγοῦν ὁρθόδοξον μορφωτικὸν ἰδεῶδες, ὅπερ ὑποβοηθεῖ τὸν πιστὸν πρὸς ἀνύφωσιν «εἰς τὸ καθ' ὁμοίωσιν ὡς δυνατόν», μορφουμένου τοῦ Χριστοῦ ἐν αὐτῷ (Γαλ. δ', 19). Τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον πρέπει νὰ συντελῇ οὐχὶ τόσον εἰς τὸν διὰ γνώσεων πλουτισμὸν τῆς διανοίας τῶν μαθητῶν, ὅσον κυρίως εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν μετὰ κατανοήσεως βίωσιν τοῦ καθ' ὅλον χριστιανικοῦ μυστηρίου... Ἔνεκα τούτου, τὰ μαθήματα τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου δέον, πρὸς τοῖς ἄλλοις, νὰ ἔχουν ἐκδηλον μυσταγωγικὸν καὶ λειτουργικὸν χαρακτήρα, τὰ μαθήματα δέ, ἅτινα δὲν ἔχουν ἀμέσως λειτουργικὸν περιεχόμενον, πρέπει νὰ διαποτίζονται, κατὰ τὸ δυνατόν, ὑπὸ τοῦ λειτουργικοῦ πνεύματος τῆς Ἐκκλησίας».

Οἴκοθεν νοεῖται, ὅτι ὁ ὑπερφυσικὸς καὶ μυσταγωγικὸς χαρακτήρ τοῦ μορφωτικοῦ ἰδεῶδους τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου δὲν πρέπει νὰ ὁδηγῇ τοὺς Κατηχητόπαιδας εἰς μίαν μονομερῆ κατάφασιν τῶν θρησκευτικῶν ἀξιών, ἀποξενούσαν αὐτοὺς τῶν λοιπῶν ἀξιών τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀντιθέτως τὰ μαθήματα τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων δέον νὰ ὑποβοηθῶν καὶ τὴν καθ' ὅλην ἀρμονικὴν καὶ παμμερῆ ἱκανοποίησιν πασῶν τῶν ἀξιολογικῶν ἰσοπῶν τῆς ψυχῆς τῶν μαθητῶν διὰ τῆς παροχῆς εἰς αὐτὴν πάντων τῶν ἀναγκαιούτων μορφωτικῶν ἀγαθῶν, συναποτελούντων οὕτω σύστημα καὶ οργανικὴν ὁλότητα ἱεραρχικῶς διηρθρωμένην».

Τοιοῦτος ὄντος τοῦ ἰδεῶδους τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, ἡ «Ἐκκλησία» εὐχεται, ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς ἀναδεικνύῃ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ἀξιόλογον Κατηχητὰς, ἵνα τὰ Κατηχητικά Σχολεῖα ἀποβαίνουν ἐργαστήρια τοῦ ἀληθοῦς ἀνθρωπισμοῦ καὶ πολιτισμοῦ, ὅστις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ πραγματοποίησις τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἰδεῶδους.

Πηγὴ εὐλογίας καὶ δυνάμεως.

Σταθμὸν τῷ ὄντι εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖ ἡ ἐν ἄλλῃ σελίδι τοῦ παρόντος φύλλου τῆς «Ἐκκλησίας» περιγραφομένη συνεστίασις τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ τῶν στελεχῶν Διοικήσεως τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας μετὰ 40 κληρικῶν τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ λαϊκῶν, συνεργατῶν εἰς τὰς διαφόρους πτυχὰς τοῦ ἔργου τῆς Ἀπ. Διακονίας.

Ἐξηγῶν τὸ νόημα τῆς συνεστίασεως ταύτης ὁ Γεν. Διευθυντῆς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας Καθηγητῆς κ. Ἀνδρέας Φυτράκης διὰ τῆς κατ' αὐτὴν γενομένης ὁμιλίας του, εἶπε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἐξῆς: «Ἡ Διοίκησις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας... δὲν ἤρκεσθη κατὰ τὴν τελευταίαν διετίαν εἰς τὰς ἐν αὐτῇ ὑπηρετούσας πνευματικὰς δυνάμεις διὰ τὴν προώ-

θησιν τοῦ ἔργου της, ἀλλ' ἐκάλεσε καὶ ἰκανὸν ἀριθμὸν ἐκ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐργατῶν, ἵνα ὑποβοηθήσουν αὐτὴν εἰς τὰς διαφόρους προσπάθειάς της... Πάντες οἱ κληθέντες, ἀνευ οὔδεμιᾶς ἐξαιρέσεως, ἤκουσαν τὴν φωνὴν της καὶ μετὰ συγκινητικῆς πράγματι προθυμίας ἔθεσαν ἑαυτοὺς εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐπιδιώξεων τῆς Ἐκκλησίας».

Νομίζομεν, ὅτι πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν ἐλπιδοφόρα μηνύματα. Ἐὰν ἡ διάσπασις πολλῶν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δρωσῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δυνάμεων ἐδυσχέρανε τὰ μέγιστα ἢ καὶ ἔβλαψε τὸ ἀνακαινιστικὸν αὐτῆς ἔργον, ἀντιθέτως ἢ ἐνοποιήσις τῶν προσπαθειῶν καὶ ἡ ἁρμονικὴ συνεργασία τῶν ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου κοπιῶντων θὰ εἶναι μεγίστη πηγὴ εὐλογίας καὶ δυνάμεως διὰ τὰς καθ' ὅλον ἐπιδιώξεις τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐνοποιήσις καὶ συνεργασία αὕτη εἶναι ζωηρὸν αἶτημα τῶν ἡμερῶν μας.

Ἄστοχος χαρακτηρισμός.

Κατὰ τὸ ὑπὸ τῶν Ἑπειρωτικῶν Σωματείων τελεσθὲν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ «Παρνασσοῦ» μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Σπυρίδωνος, ὁ ἐκ τῶν ὁμιλητῶν νομομαθῆς κ. Ἀλεξ. Βαμβέτσος, ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἀειμνήστον Ἀρχιεπίσκοπον Χρυσόστομον Παπαδόπουλον, ἐχαρακτήρισεν αὐτὸν ὡς «ἐν τῇ διοικήσει ἀποτυχοῦσαν σοφίαν».

Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος εἶναι ἄστοχος, διότι ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος δὲν διεκρίνεται μόνον διὰ τὴν τιμήσασαν τὴν Ἑλληνικὴν Θεολογίαν συγγραφικὴν του δεξιότητα, ἀλλὰ, καὶ διὰ τὸ ὅτι οὗτος, ὡς εἶπεν ὁ ἀειμνήστος Ἀκαδημαϊκὸς καὶ Καθηγητὴς Δημήτριος Μπαλάνος, εἶχε τὴν ἀρετὴν «να διοικῆ διὰ τῆς πειθοῦς».

Ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος διώκησε συντελῶς τὴν Ἐκκλησίαν εἰς λίαν ἀντιξόους καὶ δυσχερεῖς περιστάσεις, καθ' ἃς ἐστερεώθη ἢ διοικητικὴ ἐνότης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἐδημιουργήθη ἀξίολογος καταστατικὸς χάρτης αὐτῆς καὶ ἰδρύθησαν ἢ ἐστερεώθησαν σπουδαιότατοι Ἐκκλησιαστικοὶ ὄργανοί. Ἐπὶ πλέον ἄς ληθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι οὗτος, παρὰ τὸν φόρον τῆς συγγραφικῆς του ἐργασίας, ἦτο πάντοτε ἐνημερωμένος διὰ τὰ ἀπασχολοῦντα τὸ Τ.Α.Κ.Ε., τὸν Ο.Δ.Ε.Π., τὸ Μητροπολιτικὸν Συμβούλιον καὶ τοὺς λοιποὺς ἐκκλησιαστικὸς ὁργανισμοὺς ζητήματα, φροντίζων νὰ εἶναι παρὼν εἰς τὰ συμβούλια αὐτῶν καὶ νὰ δίδῃ τὰς φωτεινὰς του κατευθύνσεις. Ἐπὶ πλέον δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται, ὅτι ὁ σοφὸς ἐκεῖνος Ἱεράρχης ἀνέδειξε πλειάδα στελεχῶν τῆς Ἐκκλησίας, ὑπερηφάνων, διότι ἐξ Αὐτοῦ ἐδιδάχθησαν τὴν τέχνην τοῦ ἐκκλησιαστικῶς διοικεῖν.

Σχεδὸν ἀπαρατήρητον.

Δυστυχῶς ὁ ἡμερήσιος καὶ περιοδικὸς τύπος ἀφῆκεν σχεδὸν ἀπαρατήρητον τὸ σπουδαιότατον γεγονός, ὅτι τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς «ἡμέρας τῆς προσευχῆς τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν» μετέσχον πολλὰ ἑκατοντάδες σπουδαστῶν πασῶν τῶν ἀνωτάτων σχολῶν. Οὗτοι οὐ μόνον ἐπλήρωσαν ἀσφικτικῶς τὸν

ἱερὸν μητροπολιτικὸν ναὸν, ἐνθα παρηκολούθησαν τὴν Θ. Λειτουργίαν, ἢ ἀθηναϊκὰς αἰθούσας, ἐνθα ἤκουσαν ὁμιλίαν περὶ προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ συνετέλεσαν, ὥστε ἡ ἀθηναϊκὴ ἀτμόσφαιρα νὰ δονηθῆ ἀπὸ τὰ ἐνθουσιώδη χριστιανικὰ ἄσματα αὐτῶν, ἅτινα οἶδοι ἔψαλλον, ὅταν προσήρχοντο εἰς τὸ Μνημεῖον τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου, ἵνα καταθέσουν στέφανον, ἢ ὅταν ἀπεχώρουν τοῦ Μνημείου τούτου.

Αἱ εὐγενεῖς αὗται ἐκδηλώσεις οὐ μόνον μαρτυροῦν, ὅτι πλείστοι τῶν Ἑλλήνων Σπουδαστῶν κατανοοῦν τὴν μεγίστην σημασίαν, ἣν ἔχει διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν τὸ παντοδύναμον ὄπλον τῆς προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ ἀποδεικνύουν, ὅτι, ἐκτὸς τῶν νέων, οἵτινες παρασύρονται εἰς τὸν εὐόλισθον δρόμον τῆς ἠθικῆς σήφωσις καὶ φθορᾶς, ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι, οἵτινες διέπονται ὑπὸ τοῦ ἐλληνορθοδόξου πνεύματος καὶ εἶναι φορεῖς αὐτοῦ. Εἶναι πράγματι θλιβερὸν γεγονός, ὅτι ὁ περὶ πολλὰ τρυβάζων τύπος ἠγγόησε σχεδὸν τὸ γεγονός αὐτό, ὅπερ ἔχει ὑψίστην σημασίαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος ἡμῶν.

Τὸ «Κατηγορῶ» τῶν νέων.

Ἐπὶ τὸν τίτλον «Τὰ νιάτα κατηγοροῦν» ὁ «Ταχυδρόμος», ἐδημοσίευσε τὰς ἀπόψεις ὁμάδος νέων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀναφερομένας εἰς τὸ καθ' ὅλον παιδαγωγικὸν καὶ μορφωτικὸν ἔργον, ὅπερ συντελεῖται ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, τοῖς σχολείοις καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ πράγματι εἰς τὸ «Κατηγορῶ» αὐτὸ τῆς νεολαίας ὑπάρχουν λίαν ἐνδιαφέροντα σημεῖα, ἅτινα ὑπομνησκον τὰς ἐναντι τῶν νέων ὑποχρεώσεις τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Οἰκογενείας καὶ τῆς Πολιτείας.

Βεβαίως αἱ ἀπόψεις αὗται τῶν νέων τούτων ἐν πολλοῖς σημείοις εἶναι μονομερεῖς καὶ ὑπερβολικαὶ ἢ ὑποκειμενικαί, παραγνωρίζουσαι τὰς τεραστίας προόδους, ἃς ἔχει ἐπιτελέσει παρ' ἡμῖν τὸ καθ' ὅλον χριστιανικὸν ἔργον, τοῦ ὁποῖου καρπὸς ἀκριβῶς ὑπῆρξεν ὁ λαμπρὸς ἑορτασμὸς τῆς «ἡμέρας τῆς προσευχῆς τῶν Ἑλλήνων Σπουδαστῶν», περὶ τοῦ ὁποῖου γίνεται λόγος ἐν τῇ προηγουμένῃ παρατηρήσει. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα αἱ ἀπόψεις αὗται θέτουν πολλὰ προβλήματα, ἅτινα σοβαρῶς πρέπει νὰ ἀπασχολήσουν τοὺς γονεῖς, διδασκάλους καὶ ἐργάτας τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι δὲ ἀληθῶς ἐντύχημα, ὅτι τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα καὶ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐγκριθέντα ἀναλυτικὰ προγράμματα τῶν μαθημάτων τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων προβλέπον τὴν ἱκανοποιητικὴν ἀντιμετώπισιν πάντων, τῶν ζητημάτων, ἅτινα ἀπασχολοῦν τοὺς νέους.

«Ἀπόρρητον, ἄφραστον καὶ ἀπερινόητον».

Ἡ ὑπὸ ἱατροῦ τιнос, ἐν φυλλαδίῳ ἀποσταλέντι πρὸς τὴν «Ἐκκλησίαν», περιγραφομένη «ἐπιστημονικὴ (!) ἐρμηγεία κατὰ τὴν μεταφυσικὴν ἐπιστήμην (;) τῆς ἀσπόρου συλλήψεως τοῦ Κ. ἢ. Ἰ. Χ. καὶ τῆς μετὰ τὸν τοκετὸν παρθενίας τῆς Θεοτόκου» εἶναι ὅλως ἀπαράδεκτος, διότι ἀποπειράται νὰ ἐξηγήσῃ ἐπιστημονικῶς, —καὶ μάλιστα διὰ τῆς ἐχθρικῶς δια-

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἱερά Σύνοδος

Ἀποστολική Διακονία. Ἡ ὑπὸ τῆς Ἱεράς Συνόδου καταρτισθεῖσα καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ἐργαζομένη Εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, εἰς ἐπανεπιλημμένας συσκέψεις αὐτῆς, κατήχησε τὰ ἀναλυτικὰ προγράμματα καὶ τῶν τριῶν σειρῶν τοῦ Κατωτέρου καὶ Μέσου Κατηχητικοῦ Σχολείου, ὡς καὶ τῆς πρώτης σειρᾶς τοῦ Ἀνωτέρου.

Κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης ἡ ὡς ἄνω ἐργασία αὐτῆς μετ' ἀναλυτικῆς ἐκθέσεως, ἐν ἣ διατυπῶνται τὰ ἰδεῶδες τοῦ Ὁρθοδόξου Κατηχητικοῦ Σχολείου, παρέχονται δὲ λεπτομερεῖς ὁδηγίαι πρὸς τοὺς μέλλοντας συντάκτας τῶν ἐνιαίων Κατηχητικῶν βοηθημάτων καὶ διαγράφεται ὁ ὅλος τρόπος τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ὑπεβλήθη πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὴν Ἱεράν Σύνοδον, ἣτις ἐνέκρινε τὰ τε προγράμματα καὶ τὰ λοιπὰ πορίσματα, ἀπεφάσισε δὲ ὅπως ἐκφρασθοῦν «ὁ δίκαιος ἔπαινος καὶ αἱ θερμαὶ εὐχαριστίαι πρὸς πάντας τοὺς καθ' οἵονδήποτε τρόπον συντελέσαντας εἰς τὴν μελέτην, ἐπεξεργασίαν καὶ καταρτισμὸν τῶν προγραμμάτων τούτων».

— Ἐλήφθησαν ἐσχάτως χαρακτηριστικαὶ τινες ἐπιστολαὶ ὑπὸ τῶν Φοιτητικῶν Ὀργανώσεων τοῦ Γκράτς καὶ τοῦ Μονάχου τῆς Γερμανίας, διὰ τῶν ὁποίων ἐκδηλοῦται ζωηρὰ ἢ ἐπιθυμία τῶν αὐτόθι σπουδάζοντων Ἑλλήνων νέων, ὅπως ἐφοδιασθοῦν τὰ ἐντευκτῆρια αὐτῶν διὰ διαφόρων ὀρθοδόξων θρησκευτικῶν βιβλίων καὶ περιοδικῶν πρὸς ὀρθόδοξον πνευματικὴν αὐτῶν καλλιέργειαν, τόσον ἀπαραίτητον, ὡς ἐν τοῖς σχετικοῖς ἐγγράφοις τῶν ἐνδιαφερομένων διατυπῶνται, διὰ τὴν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καὶ ἐν ἐπεροδόξῳ περιβάλλοντι σπουδάζουσαν ὀρθόδοξον νεότητα.

Ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία συνεχάρη θερμῶς τοὺς σπουδαστὰς τούτους, εὐχαρίστας δὲ ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς διάφορα βιβλία καὶ ἄλλα ἐντυπια διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν.

— Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ἐκυκλοφόρησε τὸ Τριῶδιον εἰς ἀρίστην ἔκδοσιν, πολυτελῶς βιβλιοδετημένον. Τιμᾶται ἀντὶ δρχ. 150.

— Εἰς τὴν σειρὰν τῶν δωρεᾶν διανεμομένων φυλλαδίων πρὸς ἔξαρσιν τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐξεδόθη φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ Εὐαγγελικοὶ καὶ ἡ Παράδοσις».

— Τῇ 21ῃ λήξαντος μηνὸς Μαρτίου ἔλαβε χώραν ἐν τῷ Θεολογικῷ Φοιτητικῷ Οἰκοτροφείῳ συνεστίασις τῶν στελεχῶν Διοικήσεως τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας μετὰ 40 κληρικῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ λαϊκῶν, συνεργατῶν εἰς τὰς διαφόρους ἐκδηλώσεις αὐτῆς κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον.

Τὴν συνεστίασιν ἐτίμησαν διὰ τῆς παρουσίας των: ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητος, μετὰ τῶν μελῶν τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, ὡς καὶ οἱ παρεπιδημοῦντες εἰς Ἀθήνας Σεβασμιώτατοι

κειμένης πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν μεταφωχικῆς «ἐπιστήμης»—, τὸ διὰ τῆς Θείας Βουλῆς καὶ Δυνάμεως συντελεσθὲν καὶ ὅλως ἀνεξήγητον ἐπιστημονικῶς θαῦμα τῆς ἀσπόρου συλλήψεως τοῦ Κ. ἡ. Ἰ. Χ. καὶ τῆς μετὰ τὸν τόκον Παρθενίας τῆς Μητρὸς τοῦ Λυτρωτοῦ.

Ἡ «ἐπιστημονικὴ» δῆθεν ἐρμηνεύει αὕτη λησμονεῖ, ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία ἐγένετο «βουλῆς ἀπορητὸν μύστις» καὶ θύρα «σεπιτοῦ μυστηρίου», τὸ ὁποῖον οὐδόλως εἶναι προσιτὸν εἰς ἐπιστημονικὴν ἀνάλυσιν καὶ ἐξήγησιν. Γενικῶς τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου εἶναι «ἀπόρητον, ἀφραστον καὶ ἀπερινόητον», κατὰ τοὺς Πατέρας τῆς ἐν Ἐφέσῳ Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Μητροπολίται τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, Πριγκιπωννήσων κ. Δωρόθεος, Χαλδίας κ. Κύριλλος, Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομος, Ἰμβρου καὶ Τενέδου κ. Μελίτων καὶ Ἰκονίου κ. Ἰάκωβος.

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος ἐν τέλει τῆς συνεστίας εἰς ἐξέφρασε τὴν χαρὰν του διότι εἰς τὴν συνεστίασιν παρευρίσκοντο καὶ οἱ Σεβασμιώτατοι Πατριαρχικοὶ ἀντιπρόσωποι καὶ πύχθη εἰς τοὺς τροφίμους τοῦ Οἰκοτροφείου, φοιτητὰς τῆς Θεολογίας, ὅπως καταστοῦν καὶ οὗτοι ἄξιοι ἐκκλησιαστικοὶ ἐργάται.

Ἀκολούθως ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Γενικός Διευθυντὴς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, κ. Ἀνδρέας Φυτράκις, ὅστις εἶπε τὰ ἑξῆς:

«Ὅτε κατὰ Ἰανουάριον τοῦ ἔτους 1946 ἠσχολούμεθα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Θρησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας μετὰ τὴν τελικὴν διατύπωσιν τοῦ Νόμου τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, μὰς ἐπισκέφθη εἰς τὸ Γραφεῖόν μας σεβαστὸς καὶ ἀειμνηστὸς ἡδὴ φίλος, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἐλληροφορήθη τὴν μελετωμένην ἀναδιοργάνωσιν τοῦ Ὀργανισμοῦ τούτου, παρετήρησε μετὰ πολὺ σκεπτικισμὸν: «Φίλοι μου, νομίζω ὅτι ματαιοπονεῖτε, διότι ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία εἶναι ἡδὴ, ὡς γνωρίζετε, νεκρὸς Ὀργανισμός». Εἰς τὴν παρατήρησιν του αὐτὴν ἀπητήσαμεν, ὅτι καὶ ἡμεῖς βεβαίως ἐγνωρίζομεν ὅτι ὁ Ὀργανισμὸς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ἦτο τότε πράγματι νεκρὸς, ἀλλ' ὅτι δὲν ἠδύναμεθα νὰ συμμερισθῶμεν τὴν ἀπαισιοδοξίαν του, διότι ἡμεῖς ἐπιστεῦομεν καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν!

Καὶ ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία, ὡς ἔργον πίστεως, ἐδικαιώσε τὴν αἰσιοδοξίαν μας. Μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ ἐθεμελιώθη τότε ἐπὶ νέων θεμελίων, ἠνδρώθη μετὰ ταῦτα καὶ ὑποβοηθεῖ σήμερον, ὑπὸ τὰς ἐδλογίας τῆς Ἐκκλησίας, θετικῶς τὸ πνευματικὸν ἔργον αὐτῆς εἰς πλείστους τομεῖς, ἐν τῷ συνόλω του θὰ ἐλέγομεν.

Διότι ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία δὲν εἶναι εἰς ἐπὶ πλέον Ἐκκλησιαστικὸς Ὀργανισμὸς μετὰ περιορισμένον σκοπὸν, ἀλλὰ ἀπὸ ὄργανον τῆς συστηματοποιήσεως καὶ ἐνοποιήσεως τῶν πρακτικῶν δυνάμεων τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ρητῶς ἀναφέρεται ἐν τῷ ἰδρυτικῷ αὐτῆς Νόμῳ. Κατὰ συνέπειαν ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία δὲν ἀποτελεῖ τὴν ἀντίδρασιν πρὸς οἰανδήποτε τυχὸν δράσιν ἢ τὴν σύνθεσιν ὑφισταμένων τυχὸν ἀντιθέσεων, ἀλλὰ ἀποτελεῖ τὴν θέσιν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἔργῳ, ἔχουσα ὡς ἀποστολὴν νὰ ὁργανώσῃ ἀποτελεσματικότερον ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ τὸ πνευματικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ ὑποβοηθήσῃ, δι' ὅλων τῶν δυνάμεων αὐτῆς, εἰς τὴν προώθησίν του. Τὰς πνευματικὰς ἐπομένους δυνάμεις αὐτῆς δὲν ἀποτελοῦν μόνον οἱ ἔχοντες, θὰ ἐλέγομεν, ὅσα ἑλληνικὴν τινα σχέσιν μετ' αὐτῆς, ἀλλὰ δυνάμεις τῆς εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι πᾶσαι αἱ ἐκκλησιαστικαὶ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι, ἔχουσαι πλήρη συναίσθησιν τῶν εὐδυνῶν αὐτῶν ὡς ἐργατῶν τοῦ ἀμπελώνος τοῦ Κυρίου, θὰ ἦσαν διατεθειμένα νὰ ἐργασθοῦν, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν αὐτῆς, πρὸς δόξαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἁγίου Ὁνόματος τοῦ Θεοῦ Ἰδρυτοῦ αὐτῆς.

Σήμερον ὅποτε, ὡς πάντες γνωρίζομεν, αἱ δυνάμεις τοῦ σκότους μετὰ τὰς ποικίλας ἐκφάνσεις καὶ ἐνεργείας των ἔχον πολλοπλάσιαι καὶ δένει τὰ δπλα των, εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε ἠνδεῖκνται ὅπως συσπειρωθοῦν αἱ ἀντίρροποι χριστιανικαὶ δυνάμεις τοῦ φωτός, πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν φθοροποιῶν διὰ τὴν σύγχρονον ἀνθρωπότητα ἐνεργειῶν ἐκείνων. Πᾶσα τυχὸν ἀρνησις πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὴν συμπαγὴν φάλαγγα τοῦ σημερινοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς Ἐκκλησίας μας θὰ ἠδύνατο δεδικαιολογημένως νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς λιποταξία ἐν ὧρα ἀποφασιστικοῦ ἀγῶνος ἐν κρίσιμοις καιροῖς.

Μακαριώτατε, Ἡ Διοίκησις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, συνεστῆς πρὸς τὴν ὡς ἀνωτέρω ἀποστολὴν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ τούτου Ἐπιτελείου, δὲν ἠρέκεθη, κατὰ τὴν τελευταίαν διετίαν, εἰς τὰς ἐν αὐτῇ ὑπηρετούσας πνευματικὰς δυνάμεις διὰ τὴν προώθησιν τοῦ ἔργου τῆς, ἀλλ' ἐκάλεσε καὶ ἱκανὸν ἀριθμὸν ἐκ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐργατῶν, ἵνα ὑποβοηθήσων αὐτὴν εἰς τὰς διαφόρους προσπάθειάς τῆς. Εὐρισκόμεθα δὲ εἰς τὴν ἄκρως εὐχάριστον θέσιν νὰ πληροφορηθῶμεν καὶ τὴν

Ἐμετέραν Μακαριότητα καὶ τὰ λοιπὰ σεβαστά μοι καὶ ἀγαπητὰ μέλη τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου αὐτῆς, ὅτι πάντες οἱ κληθέντες, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως, ἤκουσαν τὴν φωνὴν τῆς καὶ μετὰ συγκινητικῆς πράγματι προθυμίας ἔθεσαν ἑαυτοὺς εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐπιδιώξεων τῆς Ἐκκλησίας.

Δοξολογῶ ἐκ βάθους ψυχῆς τὸν Θεόν, διότι ἡ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς συναίσθησις τῆς ἀνάγκης συνεργασίας ἐν τῷ Ἐκκλησιαστικῷ ἔργῳ ἀπέφερε ἤδη ἀξιολόγους καρποὺς καὶ ἀπὸ καρδίας εὐχαριστῶ πάντας τοὺς μετ' ἡμῶν συνεργασθέντας καὶ συνεργαζομένους, τοὺς Θεοφιλεστάτους Ἐπισκόπους, τοὺς σεβαστοὺς Πατέρας καὶ τοὺς ἀγαπητοὺς φίλους, τοὺς ὁποίους ἔχομεν τὴν εὐχαρίστησιν νὰ βλέπωμεν σήμερον εἰς τὴν τράπεζάν μας.

Ἐμὲθα δὲ ἰδιαίτερος εὐτυχεῖς, διότι ἡ σημερινὴ συνεστίασις ἐν τῷ Φοιτητικῷ μας αὐτῷ Οἰκοτροφείῳ τῶν στελεχῶν τῆς Διοικήσεως τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας μετὰ τῆς ομάδος αὐτῆς ἐκ τῶν συνεργατῶν μας, τιμᾶται διὰ τῆς παρουσίας τῆς Ἐμετέρας Μακαριότητος, τῶν Σεβασμιωτάτων Ἱεραρχῶν τοῦ σεπτοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ τῶν μελῶν τοῦ ἡμετέρου Κεντρικοῦ Συμβουλίου. Πρὸς πάντας ὑμᾶς ἐκφράζομεν τὴν βαθειὰν εὐγνωμοσύνην μας διὰ τὴν τιμὴν αὐτῆν.

Ἡ παρουσία Ὑμῶν, Σεβασμιώτατοι, εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μας αὐτὴν Στέγην, δὲν ἀποτελεῖ μόνον ὑψηλὴν τιμὴν εἰς τὴν Φοιτητικὴν αὐτὴν Τράπεζαν κατὰ τὴν σημερινὴν συνεστίασιν, ἀλλὰ ἀποτελεῖ καὶ μίαν ὑπόμνησιν τοῦ χρέους καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ταύτης ἐπιμέλειας, ἀλλὰ καὶ τῶν νέων Θεολόγων μας, πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν μας, ἐν τῇ οἰκουμενικῇ αὐτῆς μορφῇ. Ἀκόμη ἀλλοστε ἀντηχεῖ καὶ εἰς τὰ ὄτα μας καὶ εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν ἡ θερμὴ ἱεραποστολικὴ κλήσις τοῦ ἐθνικοῦ Ὁρθοδόξου Φωτιστοῦ τῆς Οὐγκάντας πατρός Σπάρτα, ἡ ἐνταῦθα δὲ παρουσία τῶν ἀγαπητῶν μας φίλων ἐκ τῶν λοιπῶν ἀπὸ τὴν Οἰκουμένην Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀποτελεῖ διαρκῆ πρὸς ἡμᾶς ὑπόμνησιν τῆς οἰκουμενικῆς τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Πίστεως ἀποστολῆς, τὴν ὁποίαν συμβολίζει καὶ τὸσον ἐπαξίως ὑπὸ τὴν θερμομυρῶν πνοὴν τῆς Α. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Ἀθηναγόρου προβάλλει τὸ σεπτὸν Κέντρον τῆς Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν.

Παρακαλοῦμεν καὶ τὴν Ἐμετέραν Μακαριότητα καὶ τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἱεράρχας, ὡς καὶ πάντας τοὺς φιλοξενούμενους σήμερον ἐνταῦθα ἀγαπητοὺς συνεργάτας καὶ φίλους, βίως εὐχωνται, ἵνα ὁ Κύριος ἐδλογῇ τὸ ἐνταῦθα ἐπιτελούμενον ἔργον καὶ ἐνισχῇ τὰς καταβαλλομένας προσπάθειας, φωτίζῃ δὲ καὶ τοὺς χειραγωγούμενους ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ταύτῃ Στέγῃ σπουδαστὰς τῆς Θεολογίας, ἵνα καταστοῦν καὶ σοφοὶ βέβαια Θεολόγοι, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ὁρθοδόξου ἀμπελώου ἱκανοὶ καὶ ὑπὸ πνεύματος συνεργασίας ἐμπνεόμενοι ἐργάται.

Τὸ πνευματικὸν ἔργον, τὸ ἐπιδιώκον νὰ καθοδηγήσῃ τὴν πρὸς τὰ ἄνω ῥέπουσαν ἀνθρωπίνην ψυχὴν πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν Θεόν, ὑπῆρξε καὶ θὰ παραμείνῃ πάντοτε τὸ δυσχερέστερον ἔργον ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ καρποφόρος ἐπιτέλεισις τοῦ ὁποίου ἀπῆρτησε, ἀπαιτεῖ καὶ θὰ ἀπαιτῇ πάντοτε καὶ μόχθους καὶ θυσίας καὶ μαρτύρια. Οὐδισὸδὴ διὰ τοὺς πνευματικὸν ἐργάτας ἐνίσχυσιν ἀπετέλεσε καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ πρέπει νὰ ἀποτελῇ πάντοτε ἡ βαθεῖα αὐτῶν συναίσθησις καὶ πεποιθήσις, ὅτι τὸ ἐπιτελούμενον ὑπ' αὐτῶν ἔργον ἐνισχύεται ὑπὸ τοῦ νικησαντος τὸν κόσμον Κυρίου, ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ προσευχὴν καὶ ὑπηρεσίαν πρὸς Ἐκείνον καὶ ὅτι διὰ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἐπιδιώκεται καὶ δέον νὰ ἐπιδιώκεται πάντοτε καὶ μόνον ἡ δόξα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἁγίου Αὐτοῦ Ὄνοματος».

Ἐν συνεχείᾳ ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Πατριαρχικῆς Ἀντιπροσωπείας Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πριγκηποννήσων κ. Δωρόθεος ἠὲ χαρίστησε τὸν Μακαριώτατον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, διότι παρέσχον εἰς τὴν ἀντιπροσωπείαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπικοινωνήσῃ πνευματικῶς μετ' ἐργατῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐν τῷ Οἰκοτροφείῳ διατιμωμένων Φοιτητῶν, ἀνέπτυξε τὸ βαθύτερον νόημα καὶ τὴν οἰκουμενικότητα τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἠύχθη πᾶσαν πρόδον εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

— Τὴν 24ην παρελθόντος μηνὸς καὶ ὥραν 7.30 μ. μ., ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας, ἐγένετο ἑορτὴ ἐν τῇ μεγάλῃ αἴθουσῃ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, κατὰ τὴν ὁποίαν παρέστησαν ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν, Σεβασμιώτατοι Ἱεράρχαι, Καθηγηταὶ

τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, κληρικοὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ πλῆθος ἄλλων, ἐκτιμώντων τὸ ἔργον τῆς Ἀποστ. Διακονίας, ὡς καὶ οἱ τρόφιμοι τῶν Φοιτητικῶν Οἰκοτροφείων τῆς Ἀποστ. Διακονίας.

Ἐν ἀρχῇ ὠμίλησεν ὁ Καθηγητὴς καὶ Γενικὸς Διευθυντὴς αὐτῆς κ. Ἄνδρ. Φυτράκης, ὁ ὁποῖος ἐξήρην ἰδιαίτερος τὴν μεγίστην συμβολὴν τοῦ ἱεροῦ Κλήρου καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του.

Ἀκολούθως ἔλαβε τὸν λόγον ὁ κύριος ὀμιλητὴς τῆς ἡμέρας Ἀκαδημαϊκὸς καὶ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Νικ. Λούβαρις, ὁ ὁποῖος καὶ ὠμίλησεν ἐπὶ τοῦ θέματος: «Τὸ νόημα τῆς μεγάλης Ἰδέας».

Μετὰ ταῦτα ἐχαιρέτισαν τὴν μεγάλην ἡμέραν διὰ συντόμων ἐμπνευσμένων ὀμιλιῶν οἱ εἰς τὸ Θεολογικὸν Οἰκοτροφεῖον διαμένοντες σπουδασταὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, οἱ προερχόμενοι ἐκ Λιβάνου, Οὐγκάντας, Αἰθιοπίας, Κορέας καὶ Γερμανίας.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὄλης ἑορτῆς πολυμελὴς χορωδία ἐκ φοιτητῶν καὶ φοιτητριῶν τῆς Θεολ. Σχολῆς ἔψαλεν ὠρασιότατους ὕμνους καὶ κατάλληλα ἔθνηκα ἄσματα, τὰ ὅποια προσέδωκαν ἰδιαίτερον πανηγυρικὸν τόνον εἰς τὴν ἑορτὴν.

Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Τῇ 16ῃ Μαρτίου ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Θεόκλητος μετέβη εἰς τὴν Ἱ. Μονήν Πεντέλης καὶ ἐπέδωκε εἰς τοὺς ἀφοροίτους τοῦ Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου Κληρικῶν τὰ πτυχία αὐτῶν.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ προήδρευσε συνεδρία τοῦ Δ.Σ. τοῦ Κασσιματιέου Κληροδοτήματος.

— Τῇ 17ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος προήδρευσε συνεδρία τοῦ Κ. Συμβουλίου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐτίμησε διὰ τῆς παρουσίας του τὸν ἐν τῇ Α' αἴθουσῃ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐκφωνηθέντα ἐναρκτήριο λόγον τοῦ Ὑψηλοῦ αὐτῆς καὶ Ἀρχιουκτάτου τῆς «Ἐκκλησίας» κ. Εὐαγγέλου Θεοδώρου, ἀναπτύξαντος τὸ θέμα «Ἡ καλλιέργεια τῆς βουλήσεως διὰ τοῦ ὀρθοδόξου μορφωτικοῦ ἔργου».

— Τῇ 18ῃ Μαρτίου ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος προήδρευσε συνεδρία τοῦ Κ. Συμβουλίου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας προήδρευσε συνεδρία τοῦ Δ. Συμβουλίου τῆς Σιβιτανίδειου Ἐπαγγελματικῆς Σχολῆς.

— Τῇ 20ῃ Μαρτίου ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος ἐτίμησε διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τὴν ἑορτὴν τῆς Χορωδίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς Κορίνθου.

— Τῇ 21ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος μετέβη εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ «Παρνασσοῦ», ἐνθα τὰ Ἡπειρωτικὰ Σωματεία ἐτέλεσαν πολιτικὸν μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Σπυριδωνος.

— Τῇ 22ῃ Μαρτίου ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος ὠργάνωσε δεξίωσιν ἐν τῷ Μεγάρῳ τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς πρὸς τιμὴν τῆς Ἀντιπροσωπείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

— Τῇ 24ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὁ Μακαριώτατος παρέστη ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν εἰς τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν ἐπὶ τῇ ἐθνικῇ Ἐπετείῳ τῆς 25ης Μαρτίου 1821, καθ' ἣν ὠμίλησεν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. Παν. Μπρατσιώτης περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἱστορικοῦ περιεχομένου τῆς ποιήσεως τοῦ Κάλβου.

— Τὴν ἐπομένην 25ην Μαρτίου, Ἐπέτειον τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν ἑορτῆς, ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ἐτέλεσε τὴν καθιερωμένην ἐπὶ τῇ Ἐπετείῳ τῆς Ἐθνικῆς ἑορτῆς Δοξολογίαν, παρουσία τῶν Α.Α.Μ.Μ. τῶν Βασιλέων, τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου καὶ τῆς λοιπῆς Βασιλικῆς Οἰκουγενίας, τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισήμων.

Τὸ ἀπόγευμα ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος παρέστη ἐν τῇ αἴθουσῃ Τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν εἰς τὴν ἐπὶ τῇ Ἐθνικῇ Ἐπετείῳ γενομένην ἑορτὴν.

***

Ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Κερύρασις κ. Χρυσόστομος τῇ 4ῃ Μαρτίου ἐχοροστάτησε κατὰ τὴν ἀκολου-

θίαν τῆς Α' στάσεως τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν Ἁγίου Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν καὶ ὠμίλησεν ἐπικαίρως.

— Τῆ 7ῃ Μαρτίου παρέστη ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Μακαριωτάτου εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐταιρείᾳ διάλειψιν τοῦ κ. Φωτιάδη.

— Τῆ 11ῃ Μαρτίου ἐχοροστάτησε κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς Β' στάσεως τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν Ἁγίων Ἀναργύρων Ἀττικῆς καὶ ὠμίλησεν ἐπικαίρως.

— Τῆ 12ῃ Μαρτίου παρέστη ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Μακαριωτάτου εἰς τὴν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Κέντρῳ παραγωγικότητος πανηγυρικὴν ἑναρξιν τῶν Σεμιναρίων μετεκπαιδύσεως στελεχῶν ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ καταστημάτων.

— Τῆ αὐτῇ ἀνελθὼν εἰς τὰ Ἀνάκτορα Τατοῖου ὄρκισεν ἐνώπιον τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ παρουσίᾳ τοῦ Ὑπουργοῦ Γεωργίας κ. Ἀδαμοπούλου τὸν κ. Ν. Μομφεράτον, Ὑποδιοικητὴν τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς.

— Τῆ 15ῃ Μαρτίου προήδρευσε συνεδρίας τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου.

— Τῆ 18ῃ Μαρτίου ἐχοροστάτησε καὶ ὠμίλησε κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς Γ' στάσεως τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου εἰς τὸν ἱερὸν Ναὸν Ἁγίας Βαρβάρας Πατησίων.

— Τῆ 20ῃ Μαρτίου, ἐκπροσωπῶν τὸν Μακαριώτατον, ἐχοροστάτησε καὶ ὠμίλησε κατὰ τὸν Κατασκευτικὸν Ἑσπερινὸν εἰς τὸν ἱερὸν Ναὸν Ἁγίου Λουκά Πατησίων.

— Τῆ 21ῃ Μαρτίου παρέστη ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Μακαριωτάτου εἰς τὴν ἐναρκτήριον συνεδρίασιν τοῦ 10ου Συνεδρίου τῶν διευθυντῶν τῶν τομῶν Σπιτιῶν Παιδιοῦ καὶ τῶν ομάδων Βοηθείας Ὑπαίθρου τῆς Βασιλικῆς Προνοίας.

— Τῆ 25ῃ Μαρτίου μετέβη εἰς Τῆνον, ἐνθα ἐλειτούργησε καὶ ὠμίλησε εἰς τὸν πανηγυρίζοντα ἱερὸν Ναὸν τῆς Εὐαγγελιστρίας.

***

Ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀχαΐας κ. Παντελεήμων τῆ 2ῃ Μαρτίου προήδρευσε τῆς Ἐφορείας τοῦ Ἐκκλησ. Ὁρφανοτροφείου Βουλιαγμένης.

— Τῆ 4ῃ Μαρτίου προέστη τῆς ἀκολουθίας τῶν Χαιρετισμῶν τῆς Θεοτόκου καὶ ὠμίλησεν εἰς τὸν ἱερὸν Ναὸν Κοιμῆς Θεοτόκου Π. Φαλήρου.

— Τῆ 5ῃ τοῦ ἰδίου μηνὸς ὠμίλησεν εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ τελεσθὲν τῇ προνοίᾳ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων εἰς τὸ Γ' Νεκροταφεῖον μνημόσυνον.

— Τῆ 6ῃ Μαρτίου, ἐκπροσωπῶν τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον, ἐτέλεσε τὴν θ. λειτουργίαν καὶ ὠμίλησεν ἐν τῷ ἱ. Ναῷ Κοιμῆς Θεοτόκου (Ρόμβης) ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἐκδηλώσεων τῆς Πανελληνίου Ὁρθοδόξου Ἐνώσεως.

— Τῆ ἰδίᾳ ἑσπέρα ἐχοροστάτησε κατὰ τὸν Κατασκευτικὸν Ἑσπερινὸν εἰς τὸν ἱ. Ναὸν Ἀγ. Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν καὶ ὠμίλησε με θέμα «Ἡ μεζὺν ἀγάπη».

— Τῆ 8ῃ Μαρτίου ἐξεπροσώπησε τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον εἰς τὴν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Παρνασσοῦ δοθεῖσαν διάλειψιν ὑπὸ τῆς λογοτέχνιδος — ἱατροῦ Ἡοῦς Λαμπύρη.

— Τῆ 9ῃ τοῦ ἰδίου μηνὸς ἔδωκε δύο διαλέξεις πρὸς τοὺς ἱερεῖς τοῦ Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου Πεντέλης με θέμα «Οἱ ἐν Ἑλλάδι προτεστάνται προπαγανδισταὶ καὶ ἡ ἀντιμετώπισίς των».

— Τῆ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ προήδρευσε τοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ὁρφανοτροφείου Βουλιαγμένης.

— Τῆ 10ῃ Μαρτίου ἐξεπροσώπησε τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον εἰς τὴν Διάλειψιν τῆς σειρᾶς τῶν Ἑλλήνων Σπουδῶν, ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Παρνασσοῦ, δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μενελάου Μπακατσούλα με θέμα ἢ «Ἡ ἑξατομίκευσις τῆς Ποιῆς».

— Τῆ 11ῃ Μαρτίου προέστη τῆς ἀκολουθίας τῶν Χαιρετισμῶν καὶ ὠμίλησεν εἰς τὸν ἱ. Ναὸν Μεταμορφώσεως Βύρωνος.

— Τῆ 13ῃ τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐκπροσωπῶν τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον ἐλειτούργησε καὶ ὠμίλησεν εἰς τὸν Καθεδρικὸν Ναὸν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς Ἡμέρας Προσευχῆς τῶν Ἑλλήνων Σπουδαστῶν. Τῆ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ ἐξεπροσώπησε τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον εἰς τὴν ἐν τῇ Αἰθούσῃ Παρνασσοῦ δοθεῖσαν διάλειψιν ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κορυτσᾶς κ. Εὐλόγιου.

Τῆ ἰδίᾳ ἑσπέρα ἔδωκε διάλειψιν, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἡμέρας Προσευχῆς τῶν Ἑλλήνων Σπουδαστῶν, εἰς τὴν Αἰθούσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, με θέμα «Ἡ χριστιανικὴ Προσευχή».

— Τῆ 14ῃ Μαρτίου προήδρευσε τοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ἀσύλου Ἁγίου Ἀνδρέου.

— Τῆ 16ῃ τοῦ ἰδίου μηνὸς προήδρευσε τοῦ Συμβουλίου τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ Ταξιαρχῶν Πύλης Ἀγορᾶς.

Τῆ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ, ἐκπροσωπῶν τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον, παρέστη κατὰ τὴν προικοδότησιν τῶν κορασιδῶν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καὶ Ἀσφαλείας ἐν τῇ Στρατιωτικῇ Λέσχῃ, γενομένην ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως.

— Τῆ 18ῃ Μαρτίου προέστη τῆς ἀκολουθίας τῶν Χαιρετισμῶν καὶ ὠμίλησεν εἰς τὸν ἱ. Ναὸν Ἀγ. Ἱεροθέου Ἀνθούπολεως.

— Τῆ 24ῃ Μαρτίου ἐξεπροσώπησε τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον ἐν τῇ ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Εὐελπίδων δοθεῖσῃ ἑορτῇ καὶ διάλειψιν παρουσίᾳ τῆς Α. Υ. τοῦ Διαδόχου.

— Τῆ 25ῃ Μαρτίου ἐξεπροσώπησε τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον εἰς τελετὴν διεξαχθεῖσαν ἐπὶ τῇ Ἑθνικῇ ἑορτῇ ἐν τῷ Ἐκκλησ. Ὁρφανοτροφείῳ Βουλιαγμένης.

Τῆ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ προέστη τῆς διατεταγμένης ἀκολουθίας τῶν Χαιρετισμῶν καὶ ὠμίλησεν εἰς τὸν ἱ. Ναὸν Κοιμῆς Θεοτόκου Χρυσοσπηλαιωτίσεως.

— Τῆ 27ῃ Μαρτίου ἐχειροτόνησεν, ἐντολῇ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου ἐν τῷ ἱ. Ναῷ Ἀγ. Τριάδος Ἀμπελοκήπων, τὸν διάκονο τοῦ ἱ. Ναοῦ Νείλου Γκουρούσην εἰς πρεσβύτερον.

— Τῆ 28ῃ Μαρτίου ἐξεπροσώπησε τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον εἰς διάλειψιν γενομένην ἐν τῇ Αἰθούσῃ τοῦ «Παρνασσοῦ» ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Κ. Βουρβέρη, με θέμα «Τὸ πρόβλημα ἀγωγῆς τοῦ πολίτου ὑπὸ τὸ φῶς τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων».

Ἱερά Μητρόπολις Πατρῶν

Ἡ ἀντιαιρετικὴ προσπάθεια τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πατρῶν κατὰ τὴν Κυριακὴν 6-3-1960 (Κυριακὴ Ὁρθοδοξίας) ἐγένετο ὡς ἑξῆς: 1) Ἐγένοντο εἰς 23 ἱεροῦς Ναοὺς τῆς πόλεως τῶν Πατρῶν κηρύγματα με περιεχόμενον ἀντιαιρετικόν. 2) Ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰς τοπικὰς ἐφημερίδας συνθήματα ὑπογραμμίζοντα τοὺς θησαυροὺς τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τὸν κίνδυνον, τὸν ὅποιον διατρέχουν οὗτοι ἀπὸ τὴν δρᾶσιν τῶν αἰρετικῶν. 3) Ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου ἐδόθη πρὸς δημοσίευσιν μῆνυμα, διὰ τοῦ ὁποῦ καλεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς ἐπαγρύπνησιν καὶ εἰς ἀγῶνα κατὰ τῶν αἰρετικῶν. 4) Ἐκυκλοφόρησε φυλλάδιον (φέιγ-βολάν) εἰς 20.000 ἀντίτυπα, εἰς τὸ ὅποιον δίδονται βασικαὶ πληροφορίες διὰ τὰ γνωρίζουσι οἱ πιστοὶ τοὺς πλέον ἐπικινδύνους ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει αἰρετικούς. 5) Ὑπὸ τῶν αἰδῶν, ἐφημερίων ἀνελήφθη προσπάθεια ἐπισκέψεων κατ' οἶκον τῶν ἐν ταῖς ἐνορίαις τῶν αἰρετικῶν, ἵνα μεταφέρωσιν αὐτοῖς μῆνυμα τοῦ Σεβασμιωτάτου πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν. Εἰς εἰδικὴν συγκέντρωσιν τῶν αἰδῶν, ἐφημερίων ἀνεπτύχθη ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου τὸ ἄλλο θέμα τῆς ὡς ἄνω προσπάθειας καὶ ἐδόθησαν τοῖς αἰδῶν, ἐφημερίαις σχετικὰ φυλλάδια. 6) Ἐν συνεργασίᾳ με δημοσιογράφους τῆς πόλεως ἐδημοσιεύθησαν πληροφορίες διαφωτιστικαὶ ἐν σχέσει με τὸν αἰρετικὸν Σ. Ζωδιάτην, ὅστις ἀρθρογραφεῖ εἰς ἐφημερίδα τῆς πόλεως. Παρὰ ταῦτα ἐξακολουθεῖ οὗτος νὰ εἶναι ἐπικίνδυνος δεδομένου ὅτι δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς τὰ δημοσιεύματά του, ἀλλὰ τοῦτο μὲν, διὰ τῶν ὁπαδῶν του περιέρχεται δραστηρίως οἰκίας καὶ καταστήματα πωλῶν βιβλίων κ.λ.π. τοῦτο δέ, προσπαθεῖ καὶ δι' ἀλληλογραφίας νὰ παρασύρῃ ἀφελεῖς, δεδομένου ὅτι δι' ἰδιαιτέρας ἀνακοινώσεως, δημοσιευομένης κάτωθι τῶν ἀρθρῶν του, καλεῖ τοὺς ἀναγνώστας νὰ τοῦ γράψουν ἐπικοινωνοῦντες ἰδιαιτέρως μετ' αὐτοῦ. 7) Ἐγένετο πανηγυρικὴ Ἀρχιερατικὴ Θεία Λειτουργία εἰς τὸν ἱερὸν Ναὸν τοῦ Πολιοῦχου τῆς πόλεως μας κατ' ἣν ὁ Σεβασμιώτατος ὠμίλησε — ἐκφωνήσας τὸ ἐπίσημον μῆνυμα τῆς ἡμέρας. 8) Τέλος ἐστάλησαν εἰς τὰ Γυμνάσια φυλλάδια τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ὑπογραμμίζοντα τοὺς θησαυροὺς τῆς Ὁρθοδοξίας (Τροφὸς καὶ Φρουρὸς, κ.λ.π.) πρὸς διανομὴν εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν τελευταίων τάξεων. 9) Σημειοῦμεν ὅτι τὸ ἀποτελεσματικώτερον μέσον, τοῦτέστιν ἡ παρέμβασις τοῦ Κράτους διὰ τῶν ὀργάνων του πρὸς παραδειγματικὴν τιμωρίαν τοῦ ἀπροσχηματιστοῦ πλέον προσυλλετισμοῦ δὲν χρησιμοποιεῖται. Αἱ ἔλευθερίαι αἱ ὅποιαι ἔχουν δοθῆ προσφάτως εἰς τοὺς ἐπικινδύνους ὡς ἄνω αἰρετικούς ἔχουν δημιουργήσει σοβαρώτατον πρόβλημα.

Ἐνωσις Ἑλλήνων Θεολόγων

Εἰς ἑκτακτον σύσκεψιν τοῦ νεοεκλεγέντος Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐνώσεως Ἑλλήνων Θεολόγων, παρισταμένου καὶ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας κ. Νικολάου Καρμίρη ἀπεφασίσθη ὅπως ἀνακηρυχθῆ ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς Παῦλος Ἐπίτιμος Πρόεδρος τῶν Ἑλλήνων Θεολόγων. Ἡ πρότασις ἐλήφθη παμπηφεί ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐνώσεως. Ἀκολουθῶς ὠμίλησεν ὁ κ. Καρμίρης μὲ θέμα: «Ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ὁ κόσμος».

«Ὁ Βασιλεὺς Παῦλος, εἶπε μεταξὺ ἄλλων ὁ κ. Καρμίρης, ἀποτελεῖ πρότυπον βαθέως θρησκευομένης προσωπικότητος. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ συνεχίζει τὴν ἀρχαιότατην παράδοσιν τῶν Ἑλλήνων Βασιλέων, προστατῶν τῆς πίστεως τοῦ Γένους».

Ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Καρμίρης ἀνεφέρθη εἰς τὴν παγκόσμιον ἀποστολὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀποστολὴν ἐλπίδος, ἐλευθερίας καὶ φωτισμοῦ τῶν ἀνθρώπων:

«Γνωρίζομεν ὅλοι, ὅτι εἰς τὴν ἱεραποστολικὴν ὁρᾶσιν τῶν Ἑλληνικῶν Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς ὀφείλουσι οἱ λαοὶ τοῦ Βορρᾶ καὶ τῆς Ἀσίας τὸν Χριστιανισμὸν τῶν καὶ τὸν Πολιτισμὸν τῶν. Σήμερον ἡ σκεπτομένη ἀνθρωπότης στρέφεται μετὰ βαθείας ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Χριστιανικὸν Πολιτισμὸν τοῦ Μεσαίωνα, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ ἀνεπτύχθη μεγαλοφυῶς ἡ καθαρῶτερά σελις τῆς Χριστιανικῆς Θεολογίας.

Ἡ μεγαλειώδης αὐτὴ ζεύξις, συνέχισεν ὁ κ. Καρμίρης, εἶναι τὸ συγκλονιστικότερον κεφάλαιον τῆς ἱστορίας τοῦ πνεύματος. Πρόκειται περὶ τῆς συναντήσεως τοῦ Ἐδαγγελικοῦ Κηρύγματος καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Σκέψεως, συναντήσεως πραγματοποιηθείσης ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ γεωγραφικοῦ χώρου, ἐνθα ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνέπτυξε τὰ μεγάλα του ἱστορικά καὶ πολιτιστικά κατορθώματα.

Διὰ τῆς Ὁρθοδοξίας εἰσῆλθεν ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς τὴν ὥραν μιᾶς νέας παγκοσμίου ἀποστολῆς — μετὰ τὴν σιωπὴν τῶν ρωμαϊκῶν αἰώνων. Ὁ λαὸς ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε τὴν Δύσιν νὰ σκέπεται, ὁ ἴδιος ἐδίδαξε τὴν Ἀνατολὴν νὰ προσέχεται. Ἐὰν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ὀφείλῃ ὁ κόσμος τὴν ὑψηλότεραν σκέψιν, εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Βυζάντιον ὀφείλει τὴν βαθύτεραν προσεσχίην. Διὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, ἀμφότερα ἀποκοτῶν ἀνυπολόγιστον σημασίαν.

Ἡ Ἑλληνικὴ Νεολαία καὶ οἱ διδάσκαλοί της, κατέληξεν ὁ κ. Καρμίρης, ὑπερηφάνως διαπιστώνουν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Βασιλέως Παύλου τὸσον ὑποδειγματικῶς ἐκφραζομένην τὴν μοναδικὴν αὐτῆν κληρονομίαν».

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀμερικῆς

Προσκλησὶ τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς κ. Ἰακώβου, συνῆλθον ἐν τῷ Μεγάρῳ τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς εἰς σύσκεψιν οἱ Ὁρθόδοξοι Ἀρχιερεῖς ἐν Ἀμερικῇ. Τῆς συσκέψεως, πρόεδρος τῆς ὁποίας ὠρίσθη ὁμοφώνως ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς κ. Ἰακώβος, μετέσχον οἱ Σεβ. Μητροπολίται κ. κ. Ἀντώνιος Μπασίρ, Λεόντιος, Παλλάδιος καὶ Ἀνδρέας καὶ οἱ Θεοφ. Ἐπίσκοποι κ. κ. Μπογδάν, Ὁρέστης, Μάρκος, Εἰρηναῖος καὶ Ἰωάννης.

Κατὰ τὴν ἐν λόγῳ σύσκεψιν ἀπεφασίσθησαν τὰ ἑξῆς: α) Νὰ ἀποσταλῆ συγχαρητήριον τηλεγράφημα πρὸς τὴν Α.Θ. Παναγιώτητα τὸν Οἰκοῦμ. Πατριάρχην ἐπὶ τῇ συγκλήσει τῆς συσκέψεως. β) Νὰ καταρτισθῆ Ἐπιτροπὴ διὰ τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος τῆς συστάσεως μονίμου Ἐπιτροπῆς συσκέψεων τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ὁρθοδόξων Ἐπισκόπων. γ) Υἱοθετήθη ψήφισμα ἀποδοκιμάζον τὸν ἰσχυρισμὸν περὶ κομμουνιστικῆς διεισδύσεως εἰς τὰς Πρετεστάντικας Ἐκκλησίας Ἀμερικῆς, τὸν περιεχόμενον εἰς ἀποσυρῆν τῆς κυκλοφορίας ἐγχειρίδιον τῶν Ἀμερικανικῶν Ἀεροπορικῶν δυνάμεων. δ) Ὡσαύτως ἀπεφασίσθη ὅπως οἱ Ἀρχιερεῖς μὴ προβῶσιν εἰς οὐδεμίαν ἀνακοίνωσιν σχετικῶς πρὸς τὰς σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῶν μὴ Ὁρθοδόξων Ὀμολογιῶν πρὶν ἢ περατώσῃ τὰς ἐργασίας τῆς ἡ συγκληθησομένη ἐν Ρόδῳ κατὰ τὸ προσεχὲς θέρους Πανορθόδοξος Συνδιάσκεψις. Προσέτι ἀπεφασίσθη ὅπως διεξαχθῆ ἔρευνα περὶ τῆς κανονικότητος τῶν χειροτονιῶν τῶν μὴ προσκληθέντων εἰς τὴν σύσκεψιν Βαλεριανῶ Ἰρίφρα, Θεοδώροβιτς καὶ Φανόλι. Ἡ προσεχὴς σύσκεψις τῶν Ἀρχιερέων ὠρίσθη διὰ τὴν 7ην Ἰουνίου ἐ. ἔ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΕΡΒΙΑΣ

Κατὰ μίαν ἀνεπίσημον στατιστικὴν, περὶ τὰ τέλη τοῦ 1958 ἡ Ἐκκλησία Σερβίας εἶχε περὶ τὰς 2400 ἑνορίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐχῆρεον ἄνω τῶν 700. Αἱ πιθανότητες πληρώσεως τῶν διὰ νέων ἡμερησίων εἶναι μηδαμιναί, τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ παρὸν καὶ τὸ προσεχὲς μέλλον, διότι οἱ ἀποφοιτοῦντες τῶν δύο λειτουργουσῶν ἱερατικῶν Σχολῶν (προπολεμικῶς ἐλειτούργουν 6) μόλις ἐπάρκουν νὰ πληρῶσουν τὰς λόγῳ θανάτου ἢ συνταξιοδοτήσεως τῶν γερόντων ἡμερησίων κενουμένας ἑνορίας. Αἱ ἱερατικαὶ Σχολαὶ ἀδυνατοῦν νὰ δεχθοῦν μεγαλύτερον ἀριθμὸν μαθητῶν λόγῳ ἀνεπαρκοῦς χώρου καὶ ἁλλεψεί οἰκονομικῶν μέσων.

— Τὴν 25ην Φεβρουαρίου ἐ.ἔ., παρουσία τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Σερβίας κ. Γερμανοῦ καὶ τῶν μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἤρξισεν λειτουργοῦν εἰς τὸ θεολογικὸν οἰκοτροφεῖον Βελιγραδίου, τὸ ὁποῖον ἤνοιξε τὸν παρελθόντα Νοέμβριον, καὶ ἐστιατόριον ἑθαοί φοιτητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Βελιγραδίου θὰ ἔχουν ἡμερησίως τρία γεύματα ἀντὶ ἐλαχίστης τιμῆς. Ἡ λειτουργία τοῦ ἐστιατορίου κατέστη δυνατὴ χάρις εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου κ. Γερμανοῦ καὶ τὴν εἰς εἶδη καὶ χρῆμα βοήθειαν ἐνίων ἱερέων, ἀποφοίτων τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Εὐλογῶν τὴν ἔναρξιν τῆς λειτουργίας τοῦ θεολογικοῦ οἰκοτροφείου, ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης κ. Γερμανός, ἐτόνισεν ὅτι αὐτὸς καὶ ἡ Σύνοδος εἶναι ἀποφασισμένοι ὄχι μόνον νὰ διατηρηθῆ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπεκταθῆ τὸ ἐν λόγῳ οἰκοτροφεῖον.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Τὴν 10ην Ἰανουαρίου 1960, κατόπιν μακροχρονίου καὶ βαρείας νόσου, ἀπεβίωσεν εἰς ἡλικίαν 88 ἐτῶν ὁ Καθολικὸς Πατριάρχης πάσης Γεωργίας Μελχισεδέκ ὁ Γ', ὁ ὁποῖος ἐτάφη εἰς τὸν ἐν Τυφλίδι πατριαρχικὸν ναόν.

Τὴν 20ην Φεβρουαρίου ἐ.ἔ. ἐξελέγη παμπηφεί «Καθολικὸς» Πατριάρχης πάσης Γεωργίας, εἰς διαδοχὴν τοῦ ἀποθανόντος Πατριάρχου Μελχισεδέκ τοῦ Γ', ὁ Μητροπολίτης Βατούμ κ. Ἐφραίμ, τοῦ ὁποῦ ἡ ἐνθρόνισις ἐγένετο τὴν 21 Φεβρουαρίου παρουσιάζει τὸ πρὸς τοῦτο προσκληθέντος Ἀρχηγοῦ τῆς Γεωργιανο-Γρηγοριανῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας κ. Βάσγεν τοῦ Α', Ἀνωτάτου «Καθολικοῦ» πάντων τῶν Ἀρμενίων, συνουδουμένου ὑπὸ δύο Ἀρχιερέων.

Εἰς τὰ εἰρηνικά του γράμματα πρὸς τοὺς Προκαθημένους τῶν Αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὁ νέος «Καθολικὸς» Πατριάρχης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Γεωργίας κ. Ἐφραίμ τονίζει ὅτι θὰ εἶναι πιστὸς φύλαξ τῶν δογμάτων καὶ τῶν παραδόσεων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅτι θὰ συνεργάζεται στενῶς μὲ ὄλας τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἐχθρῶν τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ πρὸς ἐγκαθίδρυσιν ἐπὶ τῆς γῆς τῆς χριστιανικῆς εἰρήνης.

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Καθ' ἃ ἀνέγραψεν ὁ ῥωμαιοκαθολικὸς τύπος, ἡ Ῥωμαιοκαθολικὴ Ἱεραρχία τῆς Γαλλίας καθώρισε στάσιν σχετικῶς μετὰ τὴν μετάβασιν εἰς Γαλλίαν τοῦ Ῥώσου Πρωθυπουργοῦ. Οὕτως ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Παρισίων Καρδινάλιος Φελτέν, ἐνῶ ἀνεγνώρισε τὸ δικαίωμα τῆς Κυβερνήσεως νὰ δεχθῆ ἀρχηγὸν ξένου κράτους, καὶ νὰ διεξαγάγῃ μετ' αὐτοῦ διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις, ὑπενθύμισε τὴν καταδίκην τοῦ κομμουνιστικοῦ ἀθεϊσμοῦ καὶ εἶχεν ἐκ τῶν προτέρων δηλώσει ὅτι δὲν θὰ μετᾶσχη οἰασθήποτε ἐπισήμου τελετῆς, ἥτις θὰ γίνῃ ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ Ῥώσου Πρωθυπουργοῦ.

—Περὶ τοὺς 200 ἀντιπροσώπους ἐκ 45 ἔθνων μετέσχον τῆς διασκέψεως τῆς «Pax Romana», ἥτις συνῆλθεν εἰς Μανίλαν.

—Τὸ τεύχος «Δραστηριότης τῆς Ἁγίας Ἐδρας» κατὰ τὸ 1959 ἀναφέρει, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱεροσπουδαστηρίων ἀνέρχεται εἰς 1.456, ἐξ ὧν 906 εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς τὰ ὁποία ἐχειροτονήθησαν 3985 ἱερεῖς, 521 εἰς τὴν Ἀμερικὴν με 2.080 χειροτονίας ἱερέων καὶ 29 εἰς Φιλιππίνας με 93 χειροτονίας ἱερέων.

—Διὰ τὴν 28ην Μαρτίου ὁ Πάπας Ἰωάννης ΚΓ' εἶχε συγκαλέσει μυστικὸν κοινοστῆριον πρὸς ὀνομασίαν 7 νέων καρδινάλιων, τοῦθ' ὅπερ αὐξάνει τὸν ἀριθμὸν τῶν καρδινάλιων εἰς

85. Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν ἡ διὰ πρώτην φοράν ὀνομασία ἐνὸς καρδινάλιου νέγρου.

— Καθ' ἃ πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ ῥωμαιοκαθολικὸς τύπος, ἐδημοσιεύθη τὸ πλήρες πρόγραμμα τοῦ προσεχοῦς διεθνοῦς Εὐχαριστιακοῦ συνεδρίου, τὸ ὁποῖον θὰ συνέλθῃ εἰς Μόναχον τῆς Βαυαρίας ἀπὸ τῆς Κυριακῆς 31 Ἰουλίου μέχρι τῆς Κυριακῆς 7 Αὐγούστου ἐ.ε. Κατὰ τὸ πρόγραμμα, θὰ τελῶνται ἀρχιερατικαὶ Λειτουργίαι εἰς πολλοὺς ναοὺς με συμμετοχὴν ὅσων τῶν δυνατῶν περισσοτέρων πιστῶν εἰς τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν. Καθημερινῶς θὰ γίνωνται διαλέξεις με εὐχαριστιακὰ θέματα καὶ συγκεντρώσεις κατηχητῶν, ἰατρῶν, καλλιτεχνῶν, φοιτητῶν, ἐργατῶν, διδασκάλων κ.ἄ. Ἐπίσης κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Συνεδρίου, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει κουντσέρτα καὶ ὁρατόρια με ἐκλεκτὰ θέματα ἀπὸ τὴν παγκόσμιον εὐχαριστιακὴν καὶ βιβλικὴν μουσικὴν καὶ λογοτεχνίαν, θὰ ἀνοίξουν τὰς πύλας τῶν 7 διεθνῶν ἐκθέσεις, μεταξύ τῶν ὁποίων μία περὶ τῶν ἱεραποστολῶν καὶ ἕτερα περὶ τοῦ ῥωμαιοκαθολικοῦ βιβλίου. Κατὰ τὸ πρὸ τῆς λήξεως τοῦ Συνεδρίου Σάββατον θὰ πραγματοποιηθῇ τεραστία συγκεντρώσεις ἐργατῶν τῆς διεθνοῦς χριστιανικῆς ἐργατικῆς νεότητος. Τὸ ἑσπέρως τὸ Σάββατον θὰ τελεσθῇ ἐπίσημον ἀρχιερατικὸν συλλείτουργον κατὰ τὸν βυζαντινὸν λειτουργικὸν τύπον. Τὴν Κυριακὴν, τελευταίαν ἡμέραν τοῦ συνεδρίου, θὰ τελεσθῇ ἐπίσημον ἀρχιερατικὴν λειτουργίαν. Κατ' αὐτὴν θὰ διενεργηθῇ ἕρανος ὑπὲρ τῶν ἱεραποστολῶν, θὰ γίνῃ ὁμαδικὴ κοινωνία καὶ θὰ διεξαχθῇ μεγάλη εὐχαριστιακὴ λιτανεαία.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Ο ΚΟΣΜΗΤΩΡ

Προκήρυξις

Κατόπιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 132/24.2.1960 ἐγγράφου τοῦ ἐνταύθα (Γ. Γεναδίου 7, Τηλ. 622-303) Κέντρου Ἀγγλικῶν Σπουδῶν πρὸς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, προκηρύσσομεν διὰ τὴν 16ην Μαΐου 1960, ἡμέραν Δευτέραν καὶ ὥραν 9ην π.μ. διαγωνισμόν, ἐνεργηθησόμενον ἐν τῇ αἰθούσῃ συνεδριῶν τῆς ἡμετέρας Σχολῆς ὑπὸ κατηγητῶν αὐτῆς, γραπτῶς, πρὸς διάθεσιν μιᾶς ὑποτροφίας διὰ τὸ ἐπόμενον ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1960-1961 δι' ἀνωτέρας σπουδᾶς εἰς τὸ Βιβλικὸν Σεμινάριον τῆς Νέας Ὑόρκης, πρὸς ἀπόκτησιν ἐιδικότητος εἰς τὴν Ἑρμηνευτικὴν τῶν Ἀγίων Γραφῶν Ἐπιστήμην καὶ εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἀγωγήν. Ἡ ὑποτροφία ὀρίζεται δι' ἓν ἔτος, δυναμένη νὰ παραταθῇ ἐπὶ ἓν εἰσέτι ἔτος εἰς περιπτώσιν εὐδοκίμησεως τοῦ ὑποτρόφου, δι' αὐτῆς δὲ καλύπτονται τὰ ἐξοδα διατροφῆς, δωματίου καὶ διδάκτρων. Τὰ ναῦλα μεταβάσεως καὶ ἐπιστροφῆς βαρύνουσι τοὺς ὑποτρόφους.

Οἱ υποψήφιοι δέον νὰ ὑποβάλωσιν εἰς τὸ Γραφεῖον τῆς Γραμματείας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς μέχρι καὶ τῆς 7ης Μαΐου (μεσημβρίας Σαββάτου) τὰ ἑξῆς ἔγγραφα:

- 1) Αἴτησιν πρὸς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν ἐπὶ πενταδράχμου χαρτοσήμου.
- 2) Ἀντίγραφον τοῦ Πτυχίου των, ὅπερ δέον ἀπαραιτήτως νὰ ἔχη ληφθῆ μετὰ τοῦ βαθμοῦ τοῦλάχιστον «Λίαν Καλῶς».
- 3) Στρατολογικὸν Πιστοποιητικόν, ἐμφαίνον ὅτι ἔχουσι συμπληρώσει τὴν στρατολογικὴν των ὑποχρέωσιν.
- 4) Πιστοποιητικὸν τοῦ Δήμου ἢ τῆς Κοινότητός των, ἐξ οὗ νὰ ἐμφαίνηται ἡ ἡλικία των, ἥτις δέον νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὸ 35ον ἔτος τῆς ἡλικίας, μὴ συμπεπληρωμένον.
- 5) Βεβαίωσιν των ὑπεύθυνον, ὅτι κατέχουσι καλῶς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν.

Ἐξετασθησόμενα μαθήματα: 1) Ἀγγλικὴ γλῶσσα. 2) Ἑρμηνεῖα Π. Διαθήκης ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ (ἐπὶ περικοπῶν, ὀρισθησομένων ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ οἰκείου Κατηγητοῦ, ὧν δύνανται νὰ λάβωσιν γινῶσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι μέχρι τέλους Μαρτίου). 3) Ἑρμηνεῖα Κ. Διαθήκης ἐπὶ εὐαγγελικῶν περικοπῶν καὶ 4) Ἱστορία τῆς Χριστιανικῆς ἀγωγῆς.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 8ῃ Μαρτίου 1960.

Ὁ Κοσμητῶρ
Λεωνίδας Ἰω. Φιλιππίδης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 46 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱ. Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», ὡς ἐτροποποιήθη καὶ διὰ μεταγενεστέρων Νομοθετικῶν Διαταγμάτων, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων διὰ τὴν πληρωσίν των ἐν τοῖς Ἱεροῖς Ναοῖς, α) Ἁγίας Σοφίας Ψυχικοῦ, β) Ἁγίου Γεωργίου Ψυχικοῦ, γ) Ὁσίας Ἐννης Νικαίας, δ) Ἁγίου Γεωργίου Νικαίας καὶ ε) Ἁγίου Νείλου Πειραιῶς, ὑπαρχουσῶν κενῶν θέσεων ἐνὸς τακτικοῦ Ἐφημερίου, καλούμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσιν τὰς ἐφημεριακὰς ταύτας θέσεις καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ἀπαιτούμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης διακηρύξεως ἐν τῇ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα πιστοποιητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω. Τὸ πρῶτον ἐστὶν τὸ πτυχίον τῆς Θεολογίας.

Ἐν Ἀθήναις, τῆ 22α Μαρτίου 1960

† Ὁ Ἀθηνῶν Θεόκλητος

Ἱ. Μητρόπολις Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ἀρθρον 46 τοῦ Ἀναγκ. Νόμου 2200/40 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ ἐφημερίων», προσκαλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσιν τὰς χηρεύουσας θέσεις τακτικῶν ἐφημερίων των ἐνοριῶν 1) Φύλλου, 2) Μοσχολουρίου, 3) Μαστρογιάννη, 4) Ξηροκάμπου καὶ 5) Κάτω-Κτημένης, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ σήμερον ὑποβάλωσιν εἰς τὰ Γραφεῖα ἡμῶν τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 48 τοῦ αὐτοῦ Νόμου ὀριζόμενα δικαιολογητικὰ ἔγγραφα τῶν προσόντων αὐτῶν, προκειμένου, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων διὰ τὰς ἀνω ἐνορίας.

Ἐν Καρδίτῃ τῆ 1ῃ Μαρτίου 1960

† Ὁ Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων Κύριλλος

Ἱερά Μητρόπολις Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας

Προκειμένου νὰ πληρωθοῦν αἱ θέσεις τακτικοῦ Ἐφημερίου των Ἱερῶν ἐνοριακῶν Ναῶν 1) «Κοίμησις Θεοτόκου» τῆς ἐνορίας Μεσοκόμης-Εὐρυτανίας, 2) «Ἁγίου Νικόλαος» τῆς ἐνορίας Συγκρέλλου-Εὐρυτανίας, 3) «Ἁγίου Δημητρίου» τῆς ἐνορίας Γαύρου-Γουλεμίου Ναυπακτίας, 4) «Ἁγίου Νικολάου» τῆς ἐνορίας Χόχλια-Εὐρυτανίας, καλούμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσιν τὰς θέσεις ταύτας, ὅπως ὑποβάλωσιν ἡμῖν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα πιστοποιητικὰ.

Ἐν Ναυπάκτῳ τῆ 2α Μαρτίου 1960

† Ὁ Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας Δαμασκηνὸς

Ἱερά Μητρόπολις Χαλκίδος

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἀρθρα 46 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱ. Ναῶν καὶ ἐφημερίων», ὡς καὶ τὰς μεταγενεστέρως ἐπενεχθείσας τροποποιήσεις, καλούμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας ἅπαντα τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα (Γ' Κοτηγ.), ὅπως καταλάβωσιν τὴν κενὴν ὀργανικὴν ἐφημεριακὴν θέσιν τοῦ Ἱ. Ναοῦ «Ἁγία Πασασκευὴ Καλλιθέας», ἵνα ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἐκκλησία» ὑποβάλωσιν ἡμῖν ἀπάσας τὰς ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ Νόμων τῆς Πολιτείας διακελευόμενας πιστοποιήσεις.

Ἐν Χαλκίδι τῆ 2.3.1960

† Ὁ Χαλκίδος Γρηγόριος

Ἱερά Μητρόπολις Θήρας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρων 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α. Ν. 2200/40 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» καὶ προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πληρωσίν των κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων τοῦ Ἱ. Ναοῦ Εἰσοδ. Θεοτόκου Οἴου, καλούμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου

ὀριζόμενα προσόντα πρὸς κατάληψιν κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ σήμερον ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ νόμιμα καὶ κανονικὰ πιστοποιητικά, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακλήρυσιν τῶν ὑποψηφίων.

Ἐν Θήρᾳ τῇ 3ῃ Μαρτίου 1960

† Ὁ Θήρας Γ α β ρ ι ἡ λ

Ἱερά Μητρόπολις Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 46 καὶ 47 παραγρ. 1. τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως καταλάβωσιν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας Ἐλφους (Δουραλῆ) τ.δ. Ἐλφους, ἵνα ὑποβάλλωσιν ἡμῖν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησία», σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων δικαιολογητικῶν, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυσιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς θέσεως ἐφημερίου.

Ἐν Σπάρτῃ τῇ 4ῃ Μαρτίου 1960

† Ὁ Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης Κ υ π ρ ι α ν ὸ ς

Ἱερά Ἐπισκοπὴ Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/1940 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» καὶ προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱ.Ν. Ἁγίου Ἀντωνίου Πρασσῶν, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ κεκτημένους τὰ ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω Νόμου προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως πρὸς κατάληψιν τῆς ὡς ἄνω θέσεως ὑποβάλλωσιν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης τὰ δικαιολογητικά των, ἵνα προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυσιν αὐτῶν ὡς ὑποψηφίων. Γίνονται δεκτοὶ ὑποψήφιοι μόνον οἱ ἐκ τῆς ἡμετέρας Θεοσώστου Ἐπαρχίας καταγόμενοι.

Ἐν Ρεθύμνῃ τῇ 9ῃ Μαρτίου 1960.

† Ὁ Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου Ἀ θ α ν ἄ σ ι ο ς.

Ἱερά Μητρόπολις Κορινθίας

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ 2200/40 «περὶ Ἱ. Ναῶν καὶ ἐφημερίων» Α.Ν. καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα προσόντα, νὰ καταλάβωσιν τὴν κενὴν θέσιν τοῦ Ἐφημερίου τοῦ ἐν Στενῶ Ἱ. Ναοῦ Ἁγ. Μαρίνης, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ σήμερον ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω Νόμου ὀριζόμενα πιστοποιητικά, προκειμένου νὰ κηρυχθῶσι ὑποψήφιοι ἐφημέριοι τοῦ ὡς ἄνω Ἱ. Ναοῦ.

Ἐν Κορίνθῳ τῇ 11ῃ Μαρτίου 1960

† Ὁ Κορινθίας Προκόπιος

Ἱερά Μητρόπολις Ἐλευθερουπόλεως

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰ ἀρθρα 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», ὡς ἐτροποποιήθη καὶ διὰ τῶν προγενεστέρων Νομοθετικῶν Διαταγμάτων, προκειμένου, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυσιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων 1) τοῦ ἐν Ἀντιφιλίπποις Ἱεροῦ Ναοῦ Ζωοδόχου Πηγῆς καὶ 2) τοῦ ἐν Μεσωρόπη Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τῶν Νόμων τοῦ Κράτους προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως, ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης προκηρύξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «Ἐκκλησία», ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαραίτητα πιστοποιητικά.

Ἐν Ἐλευθερουπόλει τῇ 15ῃ Μαρτίου 1960

† Ὁ Ἐλευθερουπόλεως Ἀ μ β ρ ὸ σ ι ο ς

Ἱερά Μητρόπολις Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» Νόμου 2200/1940, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ τε κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ἵνα καταλάβωσιν μίαν τῶν κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱ. Ναῶν: 1) Ζωοδόχου Πηγῆς Νέων Λιοσίων καὶ 2) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Σταμάτας, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω Νόμου ὀριζόμενα πιστοποιητικά, πρὸς ἀνακήρυσιν των ὡς ὑποψηφίων.

Ἐν Κηφισίᾳ τῇ 15ῃ Μαρτίου 1960.

† Ὁ Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος Ἰ ἄ κ ω β ο ς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Δημητρίου Δ. Κωτσάκη, Ὑψηλῆ τοῦ Ἰ. Ἀστρονομίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ Πολυτεχνεῖῳ Ἀθηνῶν, Ἡ ἔρευνα τοῦ Διαστήματος. Τεχνολογία δορυφόροι - κοσμικοὶ πύραυλοι - διαπλανητικοὶ σταθμοί. Ἐκδόσεις β' ἐπιτηρημένη καὶ βελτιωμένη. Ἀθῆναι 1960. Σελ. 150.

Ἰωάννου Θ. Κολιτσάρα, Οἱ διαμαρτυρούμενοι. Ἐκδόσεις Ἀδελφότητος Θεολόγων ἡ «Ζωή». Ἀθῆναι 1960, σελ. 224.

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἀθηνῶν ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

† Ὁ Βεροῖας καὶ Ναούσης ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ

† Ὁ Πατρῶν ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Κ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Θεοδ. Σπεράντσα, Ἄς προσέξωμεν τὴν νεότητα
Μητροπολίτου πρ. Ἀθηνῶν Βασιλείου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας (1833-1960).

Βασ. Ἰωαννίδου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Τὸ ἐν Ρόδῳ Συνέδριον τῆς Κ. Ε. τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν (19-28 Αὐγούστου 1959) (συνέχεια).

Δημ. Μωραΐτου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Νιπτήρ (ἡ καὶ ποδόλουτρον) τελετουργικῶς.

Κωνσταντίνου Καλοῦρη, Ἐντεταλμένου Ὑψηλῆ τοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἡ οὐσία τῆς Ὁρθοδόξου Ἁγιογραφίας (Γ').

Εὐαγγ. Θεοδώρου, Ὑψηλῆ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Τὸ Ὁρθόδοξον Λειτουργικὸν ἢ μυσταγωγικὸν κήρυγμα.

Κωνστ. Δ. Μουρατίδου, Ἐντεταλμένου Ὑψηλῆ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Σύγχρονοι κατευθύνσεις ἐν τῇ ἐπιστῆμῃ τοῦ κανονικοῦ δικαίου (Δ').

Ἀρχιμ. Εὐθυμίου Ἐλευθεριάδου, Ὁ ἐπίσκοπος καὶ τὸ θυσιαστήριον ἀπαραίτητα γνωρίσματα τῆς ἀληθοῦς ἐκκλησίας.

Ἀρχιμ. Ἀθανασίου Βασιλοπούλου, Οἱ «Εὐαγγελικοὶ» καὶ ἡ προπαγάνδα αὐτῶν ἐν Ἑλλάδι.

Παρατηρήσεων Στήλη.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Προκηρύξεις ἐκλογῆς ἱερέων.

Βιβλιογραφία.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθήναις, Ἰαοῦ 1.